

Karácsony a Szilágyságban

A KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR NÉPSZOKÁSAI

Karácsony a Szilágyságban

A KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR NÉPSZOKÁSAI
A GYŰJTÉS 1946–1949 KÖZÖTT KÉSZÜLT

HOLNAP KIADÓ, NAGYVÁRAD, 2017

A könyv megjelenését a Communitas Alapítvány támogatta.

A gyűjtést rendszerezte és feldolgozta: **dr. Kovách Géza.**
A könyvben szereplő anyag részben a szerző saját gyűjtése,
részben a zilahi Református Wesselényi Kollégium egykori
diákjaitól származik.

A szövegben törekedtünk az eredeti nyelvezet és írásmód
megőrzésére, többnyire a nyilvánvaló gépelési hibákat
javítottuk vagy a hiányzó központozást póoltuk.

A kötet megjelenéséhez nyújtott segítségért köszönet illeti
Farkas Antal várad-velencei református lelképásztort.

A kottákat Paskay Tamás digitalizálta.

A szöveget Kemenes Henriette és Laza Pozman Erika
közreműködésével Szűcs László gondozta.

© Holnap Kiadó, 2017.
Minden jog fenntartva.

Kiadta a Holnap Kulturális Egyesület, Nagyvárad, 2017.
Felelős kiadó: Simon Judit.

Borítóterv, tipográfia és nyomdai előkészítés:
Benkő J. Zoltán.

Nyomta az Europrint Kiadó és Nyomda Kft., Nagyvárad.
Felelős vezető: Derzsi Ákos.

ISBN 978-606-94416-7-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Karácsony a Szilágyságban : a karácsonyi ünnepkör
népszokásai : 1946-1949-es gyűjtés. - Oradea :
Editura Holnap, 2017

ISBN 978-606-94416-7-1

M. Nagy Ottó egykori hittantanárom emlékének

BEVEZETÉS

A karácsonyi ünnepkör az esztendő néprajzá-
nak leggazdagabb időszaka. E hagyomány igen
változatos a Szilágyság falvaiban is. Maga az ün-
nepkör a szentestével kezdődik s az újesztendő-
vel ér véget. Fő részei a betlehemezés, kántálás,
István és János napi köszöntők, a karácsonyi bál,
az óesztendő búcsúztatása és az újesztendő kö-
szöntése.

A néprajztudományban e szokásoknak igen
széleskörű irodalma van. A magyar nyelvterü-
let legkülönbözőbb tájairól gazdag, gyűjtött és
közölt folklór-anyagot ismerünk. A Szilágyság
azonban hosszú ideig kiesett a gyűjtés figyelme-
ből. Ezért tartjuk szerencsének a mintegy 30 szil-
ágysági faluból összegyűjtött anyag feldolgozását
és közreadását.

A gyűjtés 1947 és 1950 között történt, közvetle-
nül a II. Világháború után, részben személyesen
az egyetemi vakációk idején, részben az egykori
zilahi református Wesselényi kollégium diákja-
inak segítségével. A hadadnásdi gyűjtésben
részt vett Seres Zsófia, egykori, osztály- és egye-
temista társam is.

A kutatás a Szilágyság települését öleli fel.
Ennek egyik része a Tövishát, ahonnan 21 helyi-
ségből van anyagunk, a másik Kraszna, illetve
a Berettyó-mente, ahonnan mindössze 9 faluból
rendelkezzünk a karácsonyi ünnepkör folklórszö-
vegeivel.

Hitére nézve, az egyetlen katolikus Kárásztel-
ket kivéve, a falvak magyar lakossága reformá-
tus. Szilágysomlyó és Tasnád magyar anyanyel-
vű lakossága félig katolikus, félig református,
Zilah magyarságának 80 százaléka református,
20 százaléka katolikus. A román lakosság a ku-
tatás időszakában zömében görög-katolikus volt.

Nem vitás, ez az anyag egy adott történelmi
kor, a háborút követő nehéz évek megpróbálta-
zásait is tükrözi (hadifoglyok visszavárása, jobb
jövőbe vetett töretlen hit, ősi valláshoz, anya-
nyelvhez való ragaszkodás, a szülőföld, a falu
szeretete).

Magát az anyagot úgy közöljük, ahogy azt a
helyszínen begyűjtötték: átdolgozás, stilizálás
nélkül, a maga nyers valóságában. Így hiteles. A
gyűjtést nem falvanként összegezve adjuk, ha-
nem szokásonként csoportosítva:

1. betlehemes játékok
2. karácsonyi kántálás, esti, éjfél, hajnali,
reggeli kántálások
3. gyermekrigmusok
4. karácsonyi bál
5. István és János napi köszöntők
6. újesztendei köszöntők.

A gyűjtött anyag rendszerezésénél és összevá-
logatásánál igyekeztünk elkerülni az ismétlése-
ket. Természeteszerű, hogy egyes kántáló dalok,
beköszöntők, rigmusok számos faluban egyez-

nek; ahol azonban változatokra találtunk, nem mellőztük.

A szövegek olvasásánál azonnal kitűnik, hogy nagy részük ősi jellegű (a pénznekem: tal-lér, máriás, peták, krajcár régi török és kuruc idők emlegetése, negyvennyolcas öltözék stb.)

A számos változat mellett rengeteg a közös vonás. A betlehemes játékok esetében kitetszik, hogy egykori iskoladrámákra, vagy legalábbis iskolai használatra átdolgozott, különböző változatokkal állunk szemben. Közös vonásuk: anyagi hírho-zás, a kis Jézus köszöntése. Valamennyi betlehemes szövegben megtaláljuk a szálláskeresést, a kőszívű ember visszautasítását, a pásztorok adományait, a kis Jézus szórakoztatását. Közös szereplő a süket, öreg pásztor tréfás kérdegetése, az álarc, a pásztortánc, antik nevek használata, régi egyházi kifejezéseknek az érthetlenségig való profanizálása.

A betlehemes játékok szövegei rendszerint kéziratban terjednek, következésképpen a tanítók, papok, házasság révén más tájakról átköltözött értelmesebb asszonyok, férfiak révén a legkülön-bözőbb vidékekről is kerülnek át szövegek, sőt az alaposabb elemzés arról győz meg bennünket, hogy napjainkban is keletkeznek újabb és újabb változatok. (Például Monóban a betlehemezés öt-vözése a három királyokkal, Nagyszokondon zsi-dó elemek beillesztése.)

A kántálás már egységesebb. Közös voná-suk az ablak alatti ének, majd a házban a bekö-szöntők mondása, teli jókívánságokkal. Számos beköszöntőt tucatnyi faluban ismernek. A helyi változatok inkább az időpont tekintetében külön-böznek egymástól. Újabb keletű, és sokfelé, több változatban énekelt szöveg az *Elindult Mária*. Elemei a kőszívű gazdag kovács, a jószívű vak lány, s végül a krisztusi megbocsátás.

A gyermekrigmusok is egyszerűek, rövidek, sok tekintetben hasonlóak, céljuk a megajándé-kozás.

Az István és János napi kántálók is sok ősi ele-met tartalmaznak, mitologikus elemekkel, új tí-pusú jókívánságokkal vegyesen.

A karácsonyi bál új keletű; a két ünnep közti vigadás, főleg a fiatalság körében, összekötve a fonóházzal, a szőlőhegyekkel, muzsikával.

Viszonylag szegényes a gyűjtés az óesztendő búcsúztatásával és az Újesztendő köszöntésével kapcsolatban.

Kötetünknek nem célja a gyűjtés tudományos feldolgozása, összehasonlítása más vidékekkel. Jellege forrásközlés, az utolsó fél évszázadban annyi változáson, megpróbáltatáson átment fal-vak hagyományainak mentése az utolsó órában.

A SZERZŐ

A GYŰJTÉS HELYSZÍNEI

A Szilágyság aránylag korán, 1550 körül tért át a kálvinizmusra. 1567-ben a Tisza melletti superintendenciához, Bod Péter szerint a következő egyházközségek tartoztak: Kraszna, Magyarvalkó, Egrespatak, Magyarkecel, Krasznahorvát, Zilah, Szilágysomlyó, Szilagybagos, Szilagyborzás, Nagyfalu, Ipp, Kémer, Perecseny, Varsolc, Krasznarécse, Szilagyfőkeresztúr, Kis- és Nagydoba, Vervölgy, Szilagyszentkirály, Szamosudvarhely, Bósháza, Szamosardó, Czikó, Monó, Somlyóújlak, Szilagyecseh, Menyő, Lele, Hadad, Szer Sámson, Kusaly, Magyargoroszló, Magyarbaksa, Selymesilosva, Sarmaság. A területet krasznai széniorságnak nevezték. A Tasnád környéki falvak a károlyi széniorsághoz tartoztak.

1. Szamosardó (Arduzel)

Első írásos említése a pápai tizedjegyzékekben 1334-ből való „sacerdos de Ardo” néven. 1405-ben és 1470-ben Kisardó és Nagyardó alakban szerepel. 1820-ban a Cziráki féle összeírásban a falu 50 jobbágytelekkel és 10 zsellércsaláddal van feljegyezve. Az 1890-es népszámláláskor a falu lakossága 469 magyar és 69 román. 1924-ben a református egyháznak 526, a görög katolikus egyháznak 88 tagja volt.

2. Szilagyballa (Borla)

Első írásos említése 1364-ből származik „possessio Barla” néven. 1720-ban összeírtak a faluban 35 jobbágy- és 13 házas zsellércsaládot, kiknek birtokában 22 sessio föld volt. 1690-ben lakott a faluban 1032 református, 21 római katolikus magyar, továbbá 42 görög katolikus román és 11 zsidó. 1924-ben nyilvántartottak 1134 magyar és 3 román lakost. A magyarok egynegyede ekkor már baptista.

3. Bogdánd (Bogdand)

Első írásos említése 1383-ból való. 1820-ban összeírtak a faluban 56 jobbágy, 2 házas és 23 házatlan zsellércsaládot. 1890-ben lakott a faluban 816 református, 15 római katolikus magyar, valamint 9 görög katolikus román. 1924-ben nyilvántartottak 963 református magyar, valamint 9 görög katolikus román és 9 zsidó lakost.

4. Bósháza (Biusa)

Először 1388-ban említik írásban Beushaza néven. 1820-ban összeírtak 49 jobbágy és 6 zsellércsaládot. 1820-ban lakott a faluban 293 református magyar, 302 görög katolikus román, valamint 13 zsidó. 1924-ben a falu lakossága 372 magyar, 319 román és 17 zsidó.

5. Désháza (Deja)

Első írásos említése 1343-ból származik. A XVII. században kuriális község*, ezért nem szerepel a jobbágy-összeírásokban. Szűk határa miatt a XIX. század elején a falu jelentős része fazekassággal foglalkozik. 1890-ben lakott a faluban 611 református magyar és 8 görög katolikus román. 1924-ben a falu lakossága 732 református magyar és 10 zsidó.

6. Diósad (Diosod)

Első írásos elítése szerint 1345-ben „Od” néven történik. 1441-ben Aad, illetve Diós-Ad. 1828-ban mindössze 28 jobbágy- és 3 zsellércsaládot írtak össze. A XIX. század folyamán azonban lakossága gyorsan megnő, elzselléresedik olyannyira, hogy többségük szőlőnapszámból él. 1890-ben lakott a faluban 1453 református magyar és 36 görög katolikus román. 1924-ben 1668 magyar, 6 román és 11 zsidó.

7. Magyargorosló (Guruslău)

Első írásos említése 1441-ből való, Gorozló néven. Az 1720-as összeírás nyilvántart a faluban 2 nemes-, 17 jobbágy-, 4 házas és 10 házatlan zsellércsaládot, kiknek 33 sessio földjük volt. 1820-ban a Cziráky féle összeírás szerint, lakott a faluban 45 jobbágy, 5 zsellér, továbbá 2 kisiparos család. 1890-ben a falu lakossága 480 református magyar, 191 görög katolikus román és 8 evangélikus

német, 1924-ben 425 református magyar, 159 görög katolikus román és 3 zsidó.

8. Szilágygörcsön (Gîrceiu)

Első írásos említése 1405-ből való, Gerchyen formában. Később a Wesselényiek birtoka. 1820-ban összeírtak 40 jobbágycsaládot. 1890-ben a faluban 589 református magyar, 341 görög katolikus román és 6 evangélikus német lakott, 1924-ben nyilvántartottak 678 magyar, 442 román és 7 zsidó lakost.

9. Hadad (Hodod)

1334-ben, a pápai tizedjegyzékben szerepel először „sacerdos de Hodod” jelzettel. 1388-ban említik először a hadadi várat. Később a Wesselényi birtokok egyik központja. Az 1820-as összeírásban 70 jobbágy, 12 házas és 30 házatlan zsellércsalád szerepel, hozzájuk adandó még 13 kisiparos. 1890-ben lakott a faluban 1362 református magyar, 304 evangélikus német, 160 görög katolikus román és 6 izraelita lakos. 1924-ben a helyzet: 999 református magyar, 202 görög katolikus román, 574 evangélikus német és 120 izraelita.

10. Hadadnadasd (Nadișul Hodului)

Egyik legkorábbi szilágysági falu, már 1220-ban említik „villa Nadasi” alakban. 1337-ben possessio Nadasa, 1566-ban Hadad-Nadasgya, 1682-ben Magyarnadasd. 1820-ban összeírtak 50 jobbágy és 22 házatéál zsellércsaládot, 1924-ben lakott a faluban 717 református magyar, 45 görög katolikus román és 13 zsidó.

* 1848 előtt olyan falu, amelyben kizárólag nemesi jogállású vagy nemesi telekre telepített jobbágyok és zsellérek, ill. nemesek vegyesen laktak. (Magyar Néprajzi Lexikon)

11. Kusaly (Coșeu)

1279-ben említik először „Kusal” néven. 1405-ben Kusaly. A XVI. században itt tanítóskodik Ilosvai Selymes Péter. Mint kuriális község nem szerepel a Cziráky-féle összeírásban. 1890-ben lakott a faluban 274 református magyar, 495 görög katolikus román, 1924-ben 226 református magyar, 548 görög katolikus román és 26 izraelita.

12. Mocsolya (Valea Viilor)

1349-ben szerepel először írásban „Mocsaly” néven. 1820-ban összeírtak a faluban 14 jobbágy, 4 zsellér- és 8 kisiparos családot, de sok volt a faluban a bocskoros nemes is. 1890-ben lakossága 631 református, 23 római katolikus magyar, valamint 21 görög katolikus román. 1924-ben 693 magyar, 6 román és 16 zsidó lakost említenek.

13. Monó (Mînau)

1423-ban említik először. 1820-ban összeírtak a faluban 463 református magyar és 402 görög katolikus román lakost. 1424-ben a falu lakossága 434 magyar, 473 román és 23 zsidó.

14. Nagymon (Naimon)

Már a tatárjárás előtt, 1214-ben említés történik róla mint „villa Mon”. 1492-ben Nagh-Mon kuriális község, a Cziráky-féle összeírásban következésképpen nem szerepel. 1890-ben a népszámlálás megemlíti 249 református magyar és 10 görög katolikus román lakost. 1924-ben 224 magyar, 14 román és 2 zsidó lakosról tudunk.

15. Sarmaság (Sărmășag)

Az 1335-ös paápai tizedjegyzék említi először Sarmassagh néven. 1487-ben Sármásság. 1820-ban 95 jobbágy és 10 kisiparos család lakja. 1890-ben lakott a faluban 1181 református, 87 római katolikus magyar és 133 görög katolikus román, 1924-ben 1718 magyar, 188 román és 25 zsidó.

16. Szilágysámszon (Samsud)

1349-ben jelenik meg először írásos említésben „sacerdos parochialis de Samson” alakban. Már a XIV. században említik a „nobiles de Samson”-t. Mindvégig jelentős számú kisnemes élt a faluban. 1820-ban az adózó lakosság 56 jobbágy, 28 házas zsellér és 11 kisiparos család. 1890-ben 998 református magyar, 138 görög katolikus román és 14 zsidó lakik a faluban, 1924-ben 1113 magyar és 26 zsidó.

17. Szer (Ser)

Ugyancsak 1349-ben említik először „Zeertelek” néven. 1423-ban Zeer, 1494-ben Zertheleke, majd Szer. 1820-ban összeírtak 36 jobbágy, 19 házas és 18 házatlan zsellércsaládot. 1890-ben a lakosság 688 református, 37 római katolikus magyar, 1924-ben 621 magyar, 15 román és 14 zsidó.

18. Szilágfőkeresztúr (Cristur)

Először 1378-ban említik Kereztur néven. Kuriális község, de határa szűk és terméketlen. Emiatt már a XIX. század közepén a férfi lakosság jelentős része vándor-kőművességgel foglalkozik.

1890-ben 509 református, 9 római katolikus magyar lakja. 1924-ben a lakosság 619 magyar, 5 román és 6 zsidó és 9 más nemzetiségű.

19. Szilágyszentkirály (Sîncraiu Silvaniei)

1492-ben említik először Zentkyral alakban. Kuriális község lévén nem szerepel a jobbágy összeírásokban. 1890-ben a faluban 219 református és 36 római katolikus magyar lakik. 1924-ben a lakosság 221 magyar, 15 román és 14 zsidó.

20. Vervölgy (Verveghiu)

A pápai tizedjegyzékek említik először 1334-ben „Veruolg” alakban. 1387-ben Werwelg, 1539-ben

Vervölgy. Kuriális község. 1890-ben lakossága 637 református és 43 római katolikus magyar, 1924-ben 583 magyar és 9 román.

21. Zsibó (Jibou)

1219-ben már említik „Vhybur” néven. 1387-ben Zsibotheleke, 1423-ban Sybo, 1564-ben „oppidum Sibó”. 1820-ban 64 jobbágy és 17 házatlan zsellércsalád lakja. Ekkor a Wesselényi birtokok egyik központja, kis mezőváros számos kisiparossal, híres vásárokkal. 1890-ben lakossága 1376 református 207 római katolikus magyar, 391 görög katolikus román, valamint 289 zsidó. 1924-ben 2077 magyar, 532 román, 369 zsidó és 3 más nemzeti-ségű lakost említenek.

KRASZNA- ÉS BERETTYÓ-MENTE

22. Egrespatak (Aghireș)

1361-ben jelenik meg először írásban Egrespataka néven. 1542-ben Magyar és Oláh Egrespathak. Az 1720-as Kraszna megyei összeírásban nem szerepel. 1820-ban viszont Czyrákynál találunk említést 66 jobbágy, 8 házas és 2 házatlan zsellércsaládról. 1890-ben a faluban 328 református magyar és 527 görög katolikus román lakik. 1924-ben a lakosság 429 magyar, 726 román, 13 zsidó és 20 egyéb nemzetiségű.

23. Kraszna (Crasna)

Karazna néven 1213-ban tűnik fel először írásban. 1259-ben terra Crasna, 1347-ben Karaznazeg,

1451-ben Krazna. Járás székhely. 1720-ban összeírtnak 16 nemes, 10 szabados, 78 jobbágy és 17 házas zsellércsaládot. Czyrákynál 1820-ban 133 jobbágy, 85 házas zsellér, 6 házatlan zsellér és 22 kisiparos szerepel. 1890-ben lakossága 2428 református, 251 római katolikus magyar, 395 görög katolikus román, 198 zsidó. 1924-ben 3149 magyar, 372 román és 451 zsidó lakosról tudnak.

24. Ráton (Ratin)

1259-ben említik először „Terra Rathon” alakban, 1323-ban, 1351-ben Rathyna, 1551-ben Rathon. 1720-ban 8 jobbágy és 14 zsellércsaládot írtak össze; Czyrákinál 2 jobbágy, 12 zsellér és 10 kis-

iparos család szerepel. Számos köznemes is lakta. 1890-ben lakossága 249 református, 106 római katolikus magyar és 88 görög katolikus román lakta. 1924-ben lakossága 416 magyar, 138 román és 4 zsidó.

25. Szilágysomlyó (Șimleul Silvaniei)

Az egykori Kraszna vármegye székhelye, a Somlyai Báthory család várbirtoka. Első írásos említése 1251-ből való Vathasomlyova néven. 1253-1258-ban ugyancsak Wathasomlyowa, 1319-ben Sumlow, 1341-ben Somló. 1417-ben már oppidum. Mint mezőváros már a XVII. században céhes központ is. 1720-ban összeírtak 73 nemes, 21 jobbágy, 20 házas és 8 házatlan zsellércsaládot. Czirákinál 19 jobbágy és 114 zsellércsalád szerepel. Ekkor már 4 céhről is tudunk, de az említett Cziráki féle összeírás megemlíti 22 céhenkívüli kisiparost is. 1890-ben lakossága 1405 római katolikus, 1385 református, 13 evangélikus magyar, 893 görög katolikus román. 1924-ben nyilvántartottak a városban 3441 magyar, 1580 zsidó, 1792 román és 113 más nemzetiségű lakost.

26. Kárásztelek (Carastelek)

1241-ben tűnik fel Katoltelek néven. 1338-ban Kalasztelek, 1341-ben Kaluztelek, 1417-ben Kalózteleke, 1584-ben Kaluthtelek, 1609-ben Kárászteleke, 1679-ben Kárásztelek. Kuriális község, de 1720-ban lakott a faluban 26 jobbágy és 11 zsellércsalád is. Czirákinál nem szerepel, 1924-ben a falu lakossága 1692 magyar, 2 román, 7 zsidó és 30 egyéb nemzetiségű.

27. Kémer (Camăr)

Valamikor járási székhely volt. Első írásos említése 1349-ből származik „possessio Kémer”. 1435-ben, 1546-ban Kemyr 1720-ban összeírtak 10 nemes, 49 jobbágy, 10 házas és 11 házatlan zsellércsaládot. 1820-ban 138 jobbágy és 101 zsellércsaládot. 1890-ben lakossága 2032 református, 107 római katolikus magyar, 100 görög katolikus román, 5 egyéb nemzetiségű. 1924-ben 2660 magyar, 85 román és 65 zsidó lakosról tudunk.

28. Tasnád (Tășnad)

Járási székhely. Első írásos említése 1246-ból való mint possessio Tasnád. 1282-ben villa Tasnad, 1456-ban oppidum. Czirákinál 57 jobbágy, 383 házas és 65 házatlan zsellércsaládot találunk. 1890-ben lakossága 1259 református, 1173 római katolikus magyar, 697 román és 543 zsidó. 1924-ben nyilvántartanak 3344 magyar, 1135 román, 371 zsidó és 13 egyéb nemzetiségű lakost.

29. Zilah (Zalău)

Közép-Szolnok, majd később az egyesített Szilágysági vármegye székhelye. Már Anonymus, majd a Váradi Regestrum is említi. Első privielgiális vásártarási joga 1370-ből származik. Ezt Mátyás király, II. Ulászló és az erdélyi fejedelmek is megerősítik és folyamatosan bővítik. Lakosságáról az első bővebb adatokat az 1561-es porta összeírások szolgáltatják. Eszerint Zilahon 75 portán 118 szegényt, 37 új telkest, 5 szolgát és 7 szabadost írtak össze. Sokkal pontosabb az 1569-es dézsmajegyzék statisztikája. Ezek szerint a város 8 utcából áll (Kisutca, Alszeg, Sikoly utca, Nagyutca, Kraszna

utca, Székely utca, Telki utca és a Kispiac) összesen 106 dézsmaadó pozícióval, melynek keretében 95 zsellér, 80 szegény, 64 féltelkes és 11 gazdaparaszt. Az 1720-as összeírás szerint 50 nemes, 76 mezővárosi polgár, 31 jobbágy és 131 zsellércsalád lakja. A céhes élet 1511-től kezdve mutatható ki. Már a XVI. század közepén reformál. A XIX. század elején már nevezetes kézműves és vásárközpont. Tíz céhben több száz kisiparos dolgozott, de magas volt a céhen kívüliek száma is. 1924-ben a város lakossága: 7320 magyar, 1386 román és 191 más nemzetiségű.

I. Betlehemes játékok

CSILLAGOS KÁNTÁLÓ BETLEHEMES

Zsibó, 1948

Szereplők:

ANGYAL: hosszú fehér ingben, fekete-fehér blúzzal. Dereán 2-3 ujjnyi széles fehér szalag, jobb vállán átvetve ugyanakkora piros szalag. Jobb kezében fakard, mellyel beléptekor keresztet formál. Fején hármass csúcsban végződő piros sapka. Fiatalos arcú, bájos.

INTIRATIS: félig pendelyben és bő ingben, dereán átkötve perkli. Fején kéksínű sapka, kerületén holddal és csillaggal díszítve, rajta agy forgatható betlehem csillag. Tekintete alázatos.

KATONA: katonaruhában, job vállán fapuska, derekán kulacs.

BETYÁR: hányaveti, hetyke legény, bő gatyában és bőujjú parasztingben, pitykés lajbiban, fején kucsma, bal vállán karikás ostor, kezében perselyszerű bádogdoboz.

PÁSZTOR: fején álarc, bajusszal, szakállal, mozgásában tohonya öregembert utánoz. Hátán

nagy birkabunda, alatta kulacs, melyet a házigazda megtölt borral. Kezében furkósbót.

* * *

A gazda háza előtt a csillagosok megállnak. Az angyal bemegy a házba és a következő rigmust mondja:

Jó estét kívánok minden házi családnak,
Legfőképpen a házigazdának!
Készítettünk számára egy csillagot,
Szabad-é béhozni?

Igenlő válaszra az angyal behívja a csillagosokat. Bejönnek: Intiratis, Katona és Betyár. Az öreg pásztor kinnmarad. A házban szemben helyezkednek el a családdal, elől az Angyal, mellette a Katona, a Betyár közel az ajtóhoz, hogy a Pásztort is behívhassa.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

MIND ének:

Ví - gan le - gye - tek, köz - te - tek az Úr Jé - zus, Ör - ven - dez - ze - tek!

Pász - to - rok, pász - to - rok, kel - jünk fel! Ha - mar in - dul - junk el!

Bet - le - hem vá - ro - sá - ba, ron - gyos is - tál - ló - já - ba,

Si - es - sünk, hogy el ne kés - sünk!

ANGYAL:

Menyország piaca, gyémántból van kirakva,
Annak a közepén áll egy arany almafa.
Zöldet nyilik, pirotat virágzik,
Annak a gyümölcsét az angyalok szedik.

INTIRATIS:

Intiratis fatis, szálljunk már tovább is,
Mert a mi csillagunk sok házat feljárt is.
Most látom gazdámnak mostani jóságát,
gazdasszonyomnak szája mosolygását.
Asszonyom, asszonyom, nyuljon a zsebébe,
Lökjön pár forintocskát a perselybe.
Ha nem forintosokat, egy pár koronácskát,
Azt is nagyon szépen megköszönjük.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

Ének **MIND:**

1. Ju hok pász - to - ra mi - dőn Bet - le - hem - be
 2. Ser - kenj fel fi - ú, pász - to - rok jöt - tek
 3. El - in - du - lá - nak, el is ju - tá - nak

1. Nyá - jat ő - ri - zé - nek éj - jel a me - ző - be.
 2. Kis an - gya lok - tól i - de el - kül - det - tek.
 3. Szűz Má - ri - á - nak jó - es - tét mon - dá - nak.

KATONA (bal kezével megpödrí bajuszát és vigyázzba áll):

Bajuszmóról látszik, hogy katona voltam,
 Temető árkában sok bodzafát vágtam.
 Most jöttem Gyulai, Gyulai fehér városából
 Egy rongyos paripával, s egy rongyos talyigával.
 Elmentem a síkra, eltörött a lovam lába,
 Ott maradtam egy ingben, gatyában.

BETYÁR (bal vállán fityegő karikás ostorral hadonászva, kihívó hanghordozással):

Betyár vagyok, még az apám sem volt más,
 Ostor fityeg balvállamon, mégpedig karikás.
 Betyár vagyok s annak tartom magamat,
 Csaplárosné viseli a gondomat.
 Egy részben jól teszi, ha viseli,
 Mikor is hasznomat veheti.
 Minap is bementem egy úrnak a házába,
 Rácsaptam perselyem asztalára.
 Azt mondtam neki: tegyen bele pénzt vagy
 amit akar,
 Mert ha nem, mindjárt kioltom az életit.

Perselyemmel úgy homlokon vágtam,
 Elvettem minden erejét, hatalmát.
 Perselyem után nem tudtam kapkodni,
 Szürke paripámra feltudtam pattanni,
 Úgy kiugrottam a síkra,
 Mint acélból a szikra.

A szereplők egymással szembefordulnak, a **BETYÁR** behívja az öreg Pásztort:

Jöjjön be kend öregapám!

ÖREG PÁSZTOR:

Nem megyek én, mert félek, hogy a forró bort
 a csizmám szárába öntitek.

BETYÁR:

Nohát, ha mondom, jöjjék bé kend öregapám!

ÖREG PÁSZTOR:

Nem megyek én, mert félek, hogy a forró kol-
 bászt a nyakamba tekeritek.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

BETYÁR:

Nohát, jöjjék bé kend öregapám, erre a nagy
kérésre, ha mondom.

ÖREG PÁSZTOR:

Bémennék én erre a nagyérésre, csak nem
lelem az ajtókilincset.

BETYÁR:

Majd kinyitom én, csak vigyázzon, mert itt van
egy hetvenhét méteres árok, bele ne essék!

(A betyár kinyitja az ajtót, az öreg nagyot ugorva bejön.)

ÖREG PÁSZTOR:

Kilencvenkilenc gyermeknek apja voltam,
Egy ilyen árkot átugrottam, hipp-hopp!

Kalácsos, kolbászos jóestét kívánok!

Ti idebenn esztek, isztok, dorbézoltok,
Az öregapátokról nem is gondoltok.

Hej de vigyázzatok, mert megszabom az inge-
tek gallérját,
hogy én magam is megbánom.

BETYÁR:

Hány óra, kend öregapám?

ÖREG BETYÁR:

Félzöldre, menjün fel a hegytetőre,
Feküdjünk le a sima földre!

(Az öreg pásztor lefekszik a csillagosok közé.)

MIND énekelve kérdik:

A - lu - szol e te ju - hász, te ju - hász?

Nem al - szom én csak nyug - szom, csak pöd - röm a ba - ju - szom.
/megpödri a bajuszát/

Jár - tak it - ten far - ka - sok, far - ka - sok?

Hej de nem is an - gya - lok, hej de nem is an - gya - lok.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

Vit - tek - e el sok bá - rányt, sok bá - rányt?

Hej de nem is a fi - át, hej de nem is a fi - át.

Foly - tak it - ten sok vé - rek, sok vé - rek?

Hej de nem is a te - jek, hej de nem is a te - jek.

BETYÁR: Keljék fel kend öregapám. (*Karikás ostorával az öregre suhint*)

ÖREG PÁSZTOR: Hej, a szegény öreget már itt sem hagyjátok pihenni?

BETYÁR: Mit álmodott kend, öregapám?

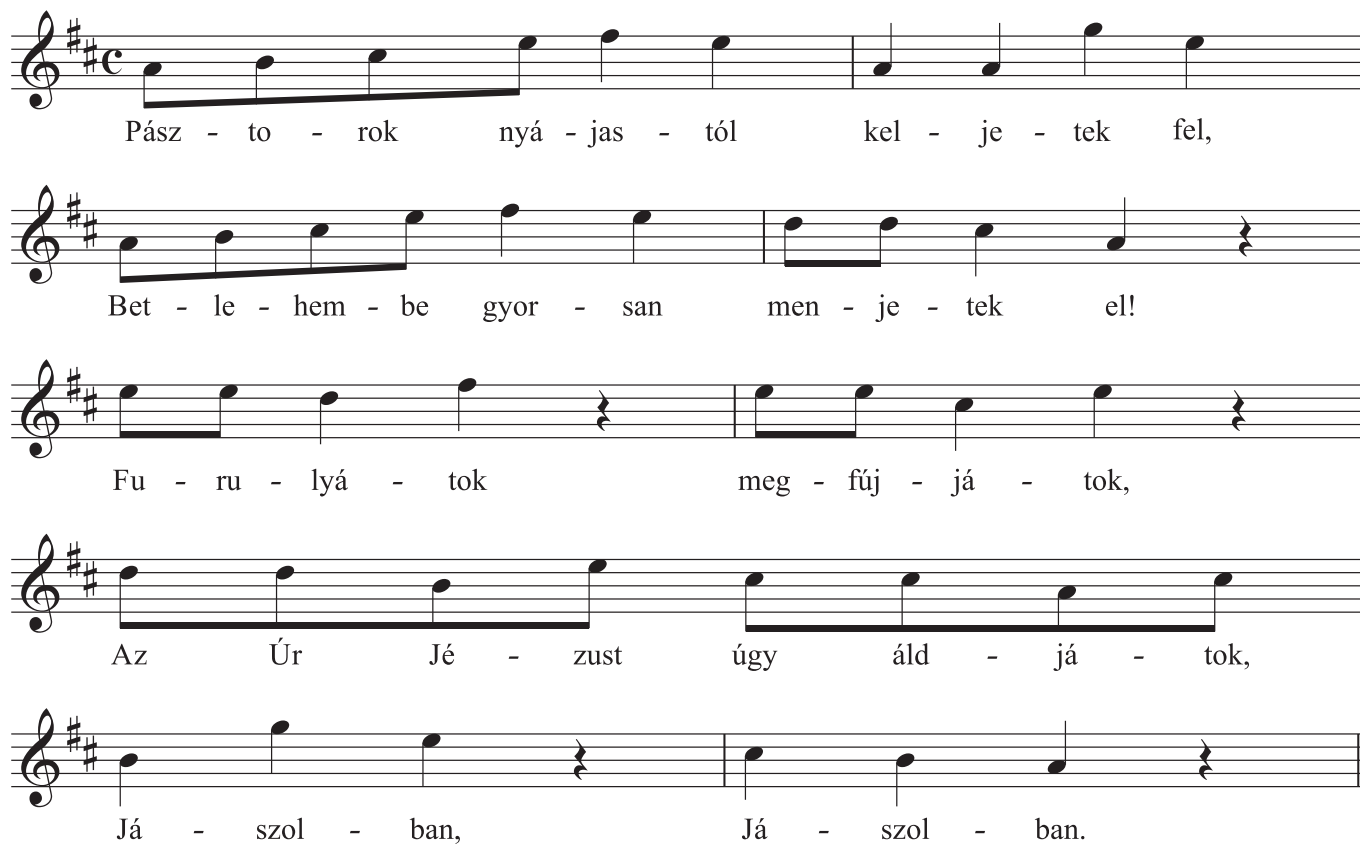
ÖREG PÁSZTOR: Várjál fiam, törüljem ki a hetvenméteres csipát a szememből. No most kérdezd meg tőlem!

BETYÁR: No mit álmodott kend öregapám?

ÖREG PÁSZTOR: Azt álmodtam, kedves fiam, hogy összejártam Amerikát, Ázsiát, Afrikát, mégsem kaptam egy pohár pálinkát. Ott jártam, ahol az egek rézből voltak, az öklömmel az eget vertem. (*Botjával az ég felé mutat.*) Az egyik farkas erről vicsorította rám a fogát, a másik meg amarról. Evvel a kis nádpálcával egyiknek erről fityegtetem, a másiknak arról suhintottam, míg csak tihozzátok jutottam.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

MIND ének:

Pász - to - rok nyá - jas - tól kel - je - tek fel,
 Bet - le - hem - be gyor - san men - je - tek el!
 Fu - ru - lyá - tok meg - fűj - já - tok,
 Az Úr Jé - zust úgy áld - já - tok,
 Já - szol - ban, Já - szol - ban.

BETYÁR (*fennhangon*): Öregapám tud maga silabizálni?

ÖREG PÁSZTOR: Mit, mit édes fiam, sírba pipálni?

BETYÁR: Nem, nem öregapám, silabizálni?

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen édes fiam, silabizálni.

BETYÁR: Öregapám tud maga keresztet vetni?

ÖREG PÁSZTOR: Mit, édes fiam sósperecet enni?

BETYÁR: Nem, nem öregapám, keresztet vetni.

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen édes fiam, keresztet vetni.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

MIND énekelnek:

Szent, szent, szent, szent az Is - ten, Fenn a ma - gas e - gek - ben
Mert a - ki ma szü - le - tett, szü - le - tett sze - gény - ség - ben
Óh sze - gény, hogy fá - zik, Köny - nye - i - től el - á - zik.
Nin - csen ne - ki duny - há - ja, Sem cif - ra nyo - szo - lyá - ja,
Csak szé - na és szal - ma, Ba - rom szá - ja me - le - gi - tő kály - há - ja.
Mit vi - gyünk ne - ki szép a - ján - dé - kot? Egy saj - tot, egy bá - rányt.

Mind ének:

No - sza, no - sza jó gaz - da, Száll - jon ál - dás há - zad - ra!
E - ressz min - ket u - tunk - ra!

MIND ének:

No-sza, no-sza jó gaz-da, száll-jon ál-dás há-zad-ra
E-ressz min-ket u-tunk-ra!

ÖREG PÁSZTOR:

Kímélem a, kímélem a bortul a csizmám,
De a torkomtul biz nem, nem ám.

BETYÁR:

Nosza pajtás kapd az ajtót,
Vagy pedig a kilincstartót,
Itt már többet nem maradunk,
Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

Elmondta **SÁRKÖZI PÉTER**, 70 éves

A szokás története

Emlékezés szerint az első világháború előtt rendszeresen jártak betlehemezni. 1919-ben a hatóságok betiltották, minek következtében a helybeli románoktól átvették a csillagozást a betlehemes

szöveggel. A csillag felépítésében is hasonló a román kolindásokéhoz, tarka és színes.

Az időpont szent karácsony estéje, hét és kilenc óra között.

BETLEHEMES JÁTÉK

Egrespatak, 1947.

Szereplők:

VEZÉR: fején csákó, rajta hétágú csillag. Ruházata csizma, nadrag, fehér ing övvel, oldalán farkard.

HÁROM ANGYAL: földig érő fehér ingben, fejükön püspöksüveg csillaggal. Ők hozzák a betlehemet.

HÁROM PÁSZTOR: juhászsubában, kucsmában, pásztorbottal.

* * *

VEZÉR: *beköszönt és bekéreztet a többieket.*

Dicséret, dicsőség és hálaadás legyen, örök magasztalás,

Hogy ezt a karácsonyt megengedted érnünk,
Mert az Úr Jézus Krisztus váltságul született nekünk.

Született pedig Betlehem városában,
A vendégfogadó jászlában.

Egy szép fényes csillag volt a jele,
Az égi angyal gyönyörű éneke.

Dicsőség a mennyben a nagy Úristennek,
Békesség s földön mindenféle népnek.

Mi is énekszóra szépen felébredtünk
És összegyűltünk, hogy Megváltónknak
Tiszteletet tegyünk.

Vigyünk tömjént mirrha helyett.
Tiszta alázatos szívvel kérlek,
Hallgassátok meg atyánkfiai
Mostan egy pár szavam!
Megnyílt az egeknek lezárult ajtaja,
Gyönyörűen azt harsogja,
Hogy Jézus az Isten fia.
Örvendjete ti is,
Mert Megváltónk leszen,
Eltörli bűneinket,
Az Istenhez küld bennünket.
Áldd meg bőségesen szőlőhegyeinket,
Adj határainkra mindenféle bőséget!
De most már búcsúszom, végzem beszédem,
Az Isten áldjon meg benneteket!

I. ANGYAL:

Ébredj, ébredj öreg pásztor,
Majd kialszod magad másszor!
Jöjj most velem, meg nem bánod,
Reád nagy, nagy öröm vár ott.

II. ANGYAL:

Született egy fehér bárány
Szent karácsony éjszakáján.
Ezüst hangját egyre halljad,
Kicsi testét betakarjad.

III. ANGYAL:

Háza kunyhó, ágya jászol,
De meglásd, ha vele játszol,
A szívedről olvad a jég,
Boldog leszel mint sohse még.

I. PÁSZTOR:

Ez az éjjel, csodák éje,
Muzsikál az erdők mélye.
Az égbolton csillag éled,
Angyal, ám én megyek véled.

II. PÁSZTOR:

Megyek én is, de mit vigyek?
Az éjszaka nedves, hideg.
Kárognak a setét varjak,
Kis bárányra mit takarjak?

I. ANGYAL:

Ez a bárány, égi bárány,
Egyetlen a világ táján.

Nem kell neki suba, pólya,
Szeretet a takarója.
Itt a bárány, ő az, látod?
Mától fogva kiskirályod.

II. ANGYAL:

Nem kell neki földi étel,
Csak a szíved melegével
Járulj elé, úgy imádjad,
Mosolyából napfény támad.

III. ANGYAL:

Gyerünk, gyerünk őt csodálni,
Ráborulni, őt imádni,
Örömmel átölelni,
Földre jöttét ünnepelni.
Egyházi éneket énekelve elvonulnak.

Kézirat, 1940-ben került a faluba a tanító révén.

Lejegyezte és betanította **KUI ISTVÁN**

BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMES JÁTÉK

Kraszna, 1948.

Szereplők:

HUSZÁR: régebben 1848-as huszáröltönyben, ujabban katonaruhában

KÉT JUHÁSZ: hosszú bundában, csörgős bottal, kucsmával, szakállal, bajusszal.

KÉT ANGYAL: hosszú fehér ingben, piros papírból készült süveggel, rajta kereszt.

BÁBTÁNCOLTATÓ: öltözéke lényegtelen

BÁBOK: kézen vagy boton két bábangyal, két báb-pásztor, melyeket a szövegnek megfelelően mozgatnak.

BETLEHEM: háromtornyú faház, színes papírral bevonva, benne a betlehemi mítosz figurái

* * *

HUSZÁR *(belép és köszönti a háziakat):*

Jó estét!

Az angyali küldöttségből jöttem tihozzátok,

Hogy ti nekünk meleg szállást adnátok.

A többi társaim kint vannak, kérném szépen beengedni őket, mert különben megfagynak.

A házigazda engedélyére a huszár a kardjára csap. A két angyal behozza a betlehemet, bejön a bábtáncoltató.

ÉNEK:

Mennyből az angyal, lejött hozzátok....

FIATAL JUHÁSZ, *bejön s beszélni kezd, a bábtáncoltató mozgatja a fiatal juhászt ábrázoló bábut.*

Hopp, hopp! Jó estét kívánok. Az éjjel óh jaj, mit láttam, egy álkörmös medvére találtam, mitől rútul megijedtem, de még az öreg pajtásomtól is elszaladtam. Néztem utána merre megyen. Így tehát hozzátok szaladtam. De ha egyet fittyentek, talán még ő is előbiceghet.
(füttyent)

ÖREG PÁSZTOR: Szerencsés, lencsés, füstös kolbászos jóestét adjon a jó Isten! Bort, búzát, barackot, esztendőre való kurtafarkú malacot! Szekeremnek kerekét, kulacsomnak fenekét. Szerbusz Istók, igyál hát, de csak ha kulacsodban van vivát! *(mindketten isznak a kulacsból).*

MIND ÉNEK:

Dicsőség légyen az égben az Istennek,
Békesség légyen földön az embernek,
És jó akarat mindenféle népnek
és nemzetségnek.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

FIATAL PÁSZTOR:

Pásztorok, pásztorok,
míg a nyájak mellett künn a pusztán voltunk,
a lángoló tűz mellett egymáshoz így szóltunk:
hogyan szép hírt hallottunk.

Menjünk el Betlehemig,
lássuk meg mindvégig,
mi az angyalok által ki is hirdettetik:

ÖREG PÁSZTOR *énekelve:*

Biz én ö - reg ju - hász - le - gény nem me - gyek én ve - le - tek,
Egy kis tú - rót, egy kis ci - pót ta - risz - nyám - ba be - te - szek.
Ki - haj - tom a ju - ha - i - mat, le - te - rí - tem, su - bá - mat,
Ra - kok mel - lé jó tü - zet, szép cse - de sen me - leg - szek.
On - nan né - zem nyá - ja - mat, mint le - gel - nek é - de - sen.

Előveszem furulyámat,
Elfúvnom az én nótámat.
Hopp! Akkor ugrok egy nagyot (*ugrik*)
Mert én másképp nem tudok.

FIATAL PÁSZTOR (*ráút az öregre*): Kelj fel öreg barátom, menjünk Betlehembe!

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen, Debrecenbe.

MIND *énekelnek:*

Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá
(katolikus egyházi ének)

FIATAL PÁSZTOR: Nem, nem öreg, Betlehembe!

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen, Betlehembe.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

FIATAL PÁSZTOR: Vigyünk ajándékot a kis Jézuskának.

FIATAL PÁSZTOR: Nem, nem öreg, hanem vedd rá a keresztet!

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen a kis Zsuzsikának.

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen, vessem rá a keresztet *(keresztet vet)*. Atyának, Szentlélek Istennek nevében, Ámen!

FIATAL PÁSZTOR: Nem, nem öreg, a kis Jézuskának.

ÖREG PÁSZTOR: Igen, igen a kis Jézuskának.

FIATAL PÁSZTOR: Hát a fiú hol maradt?

FIATAL PÁSZTOR: Vedd rá öreg a keresztet!

ÖREG PÁSZTOR: Imhol van hátul, tartja a zsákot a kolbásznak s a kulacsot a bornak.

ÖREG PÁSZTOR: Hogy megegyem a debreceni sósperecet?

MIND ének:

Pász - to - rok kel - jünk fel, ha - mar in - dul - junk el.

Bet - le - hem vár - ro - sá - ba, ron - gyos is - tá - ló - já - ba.

Si - es - sünk, ne - kés - sünk, hogy még e - zen éj - jel ot - tan - le - hes - sünk.

S i - me már nem mesz - sze, fé - nyes - ség a je - le,

Mert az an - gyal hir - de - ti, Hogy Mes - si - ás szü - le - tik,

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

The image shows a musical score for a song. It consists of two staves, each with a treble clef. The melody is written in a simple, folk-like style using quarter notes. The lyrics are in Hungarian and are written below the notes. The first staff has four measures, and the second staff has four measures. The lyrics are: 'Egy szüz - nek vé - ré - ből, Egy szüz - nek mé - hé - ből. Meg - vál - tó Is - ten - nek Al - le, Al - le - lu - ja!'.

Egy szüz - nek vé - ré - ből, Egy szüz - nek mé - hé - ből.
Meg - vál - tó Is - ten - nek Al - le, Al - le - lu - ja!

Megköszönik, amit kapnak és elmennek.

Elmondta **VARGA SÁNDOR**

BETLEHEMES JÁTÉK

Kraszna, 1949

Kellékek: betlehemes láda, téglalap alakú. Magassága torony nélkül 35 cm, toronnyal 70. Ajtaja 20/18 cm. **Berendezés:** jászol, benne a kis Jézus, mögötte József és Mária. A torony tetején hatágú csillag. A láda téglaszerű recézettel, színesen bevonva. Tetőzete zsendelyes.

Szereplők:

KÉT ANGYAL: hosszú fehér, bőujjú ingben, alul lánszoknya. Ők hozzák a betlehemet.

KÉT HUSZÁR: csizmában, csizmanadrágban, piros zsinóros zeke, oldalukon fakard, fejükön diáksapka, rajta zsinóros díszítés.

HÁROM JUHÁSZ: hosszú gubában, kucsmában, csizmában. Arcukon kenderkócból készült szakállas és bajuszos maszk.

HÍRNÖK: bundában, kucsmában, csizmában, kezében csengővel.

* * *

I. HUSZÁR beköszöntője:

Adjon Isten gazduram jó karácsony estét!
Messzi útról jöttem, jól fog a melegség.
De mivelhogy nem egyedül érkeztem
e házhoz,

Megkérdem, hogy megengedik-e, hogy
bejöjjünk? Fázunk.

Kicsi Jézust s Betlehemet nem bírja a hátunk.
Beengednek? Mert már vágyunk az örömhírt
szólni,
Szegény kicsi fázó Jézust szívvel pártfogolni.

A gazda engedelme után énekelve a betlehemmel belépnek az angyalok, a hírnök és a II. huszár.

ÉNEK mind:

Mennyből az angyal lejött hozzátok
pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe, sietve menvén
Lássátok, lássátok.
Az Isten fia, ki ma született
Jászolban, jászolban,
Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik
Valóban, valóban.

II. VAGY KICSI JUHÁSZ (rövid gubában belép):

Szervusztok titulusz pajtásaim,
Régóta nem láttak titeket szemeim.
Az éjjel, ó jaj, mit láttam:
Tizenkét álkörmös medvére találtam,
Mitül rútul megijedtem,
Csak néztem utam merre vegyem?

Így hát ideszaladtam,
Még az öreg pajtásomtól is elmaradtam,
De ha egyet fűttyintek
Ő is előbiceghet. *(nagyot fűttyent)*

I. VAGY ÖREG JUHÁSZ *(hosszú gubában)*

Hopp, hopp Istók jó napot,
De már én is itt vagyok.
Adjon Isten bort, búzát, barackot,
Eszkendőre való kurtafarkú malacot!
Szekeremnek kerekét,
Kulacsomnak fenekét,
Hadd ihassak egy nagyot.
Szervusz Istók igyál hát,
De csak ha kulacsodban van vivát!
(lefekszik gubájára a földre)

III. PÁSZTOR *énekelve belép:*

Pásztorok, pásztorok örvendezve,
Sietnek Jézushoz Betlehembe,
Köszöntőt mondanak a kisdédnek,
Kiváltságot hozott az embernek.
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt hát minden hű szív.
A kisdéd Jézuskát mi is áldjuk,
Mint a hív pásztorok engeszteljük.

III. JUHÁSZ *költögeti az öreg juhászt:*

Kelj fel öreg barátom,
Nagyot ütök a hátadon, *(botjával ráver)*
Megyünk Betlehembe.

I. JUHÁSZ *(álmosan):*

Igen igen, Debrecenbe.

III. JUHÁSZ:

Nem, nem öreg, Betlehembe,
Vigyünk ajándékot a kis Jézuskának.

II. JUHÁSZ *(álmosan):*

Igen, igen, a kis Zsuzsikának.

I. JUHÁSZ *(belenyugodva):*

Igen, igen a kis Jézuskának.
(észbekapva énekelve tiltakozik)
Biz én öreg juhászlegény
Nem megyek én veletek,
Egy kis túrót, egy kis cipót
Tarisznyámba beteszek.
Kihajtom a juhaimat,
Leterítem a subámat,
Rakok mellé jó tüzet.
Onnan nézem nyájamat,
Mint legelnek cseneden.
Előveszem furulyámat,
Elfúvom az én nótámat.
(nagyot toppant)

Akkor ugrok egy nagyot,
Mert én másképp nem tudok.
Mind énekelnek:

Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá,
A jászolba helyeztetvén őtet, imigye a szóla:
Aludjál virágom, nyugodjál én magzatom,
Így énekelvén és örvendezvén.
(vidámabban és gyorsabban)
Most már aztán indulunk,
Ha kínáltok maradunk,
Sódarral, jó borral
Vígan lakmározunk.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

(miután falatoztak énekelnek tovább):

Nosza, nosza jó gazda
Bocsáss minket utunkra!
Istennek áldása
Szálljon a házadra!

II. JUHÁSZ:

In szeratisz, frátisz, szálljunk hát tovább is,
Mert a mi Betlehemünk több házra is vár még.

1922–1947 között a szokás szünetelt, 1947-ben betanította Hajas Márton 62 éves, ki még gyermekkorában tanulta Balogh József ácsmestertől.

Lejegyezte **MITRULY MIKLÓS** kollegista diák

BETLEHEMES JÁTÉK

Ráton, 1947

Kellékek: kéttornyos Betlehem, benne apró figurák és jászol. A figurák a betlehemi mítosz alakjait testesítik meg. Két juhász fekszik a jászol előtt, király, háta mögött futár, a királlyal szemben József. A Betlehem belsejét két égő gyertye világítja meg.

* * *

Szereplők:

KIRÁLY (fején korona, oldalán fakard)

FUTÁR (jellegtelen öltözék)

SZENT JÓZSEF (szegényesen)

KÉT ANGYAL (fehér ingben, fejükön színes süveg)

KÉT JUHÁSZ (gubában, kucsmában, szakállal, bajusszal)

OSTOROS (vállán ostor, nyakában kolomp)

FUTÁR (belép és köszönti a gazdát):

Jó estét kívánok idebenn mindennek,
Mozsár seregeim odakinn pihennek.
Ők is akarnának velem idvezülni,
Karácsony ünnepét szeretnők tartani.
Tessék megmondani szabad-é bejönni,
Mert ha nem, hát tovább fogunk menni.

Igenlő válasz esetén megzörgeti botját, mire a két angyal behozza a betlehemet, bejön még a király és a két juhász. A betlehemet leteszik, a két juhász leheveredik.

MIND énekelnek:

The musical score is written on three staves in treble clef with a common time signature (C). The lyrics are in Hungarian. The first staff has the lyrics: Ju - hok pász - to - ra mi - dőn Bet - le - hem - be. The second staff has the lyrics: Nyá - jat ő - ríz - vén éj - jel a me - ző - ben,. The third staff has the lyrics: Azt mon - dom nék - tek, hogy - ne - fél - je - tek,. The melody is simple and folk-like, with a mix of quarter, eighth, and half notes. There are some rests and ties in the melody.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

Mert meg - szü - le - tett a ti üd - vös - ség - tek.

Szüz - má - ri - a tehát kö - nyö - rögj é - ret - tünk,

Hogy e vi - lág - ban köny - nyen meg él - hes - sünk.

SZENT JÓZSEF (*kintről*):

Felséges királyom, nyisd meg az ajtód,
Ereszd be szegény menekült jóakaródat,
Mert aki a hosszas utazásban elfáradt,
Kaphasson nálad csendes nyugalmat.

KIRÁLY:

Parancsolom szolgál nagy sietségben,
Nézd meg ki mer háborgatni
A király ajtaján ilyen bátor szívvel?

FUTÁR:

Vándor, ki vagy, vajon ki vagy, honnan jöttél?
Micsoda dolog, hogy magadnak szállást nem
kerestél?
Tüstént kérdésekre feleletet tégy!

JÓZSEF:

Császár birodalmából jöttem hozzátok,
Ha szállást kapnék, el sem mennék máshoz.

FUTÁR:

Na várj egy keveset, mindjárt jelentem
(*a király felé fordulva*)
Felséges királyom, ezen követ itt szállást kér.

KIRÁLY:

Mondd meg neki, ezen követ itten nem kap,
Ha a jég hátán is megfagy.

FUTÁR:

Itten szállást nem kapsz,
Ha a jég hátán is megfagysz.

JÓZSEF:

Óh, te kősziklához hasonló nemzetség,
Még a pogányoknál is van kegyesség,
Hát te nálad királyom, hogy nincsen kegyesség?

KIRÁLY:

Na gyere be, fűtőzz egy keveset.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

JÓZSEF:

Jó estét királyom!

KIRÁLY:

Mi hírt hoztál, kedves jóbarátom?

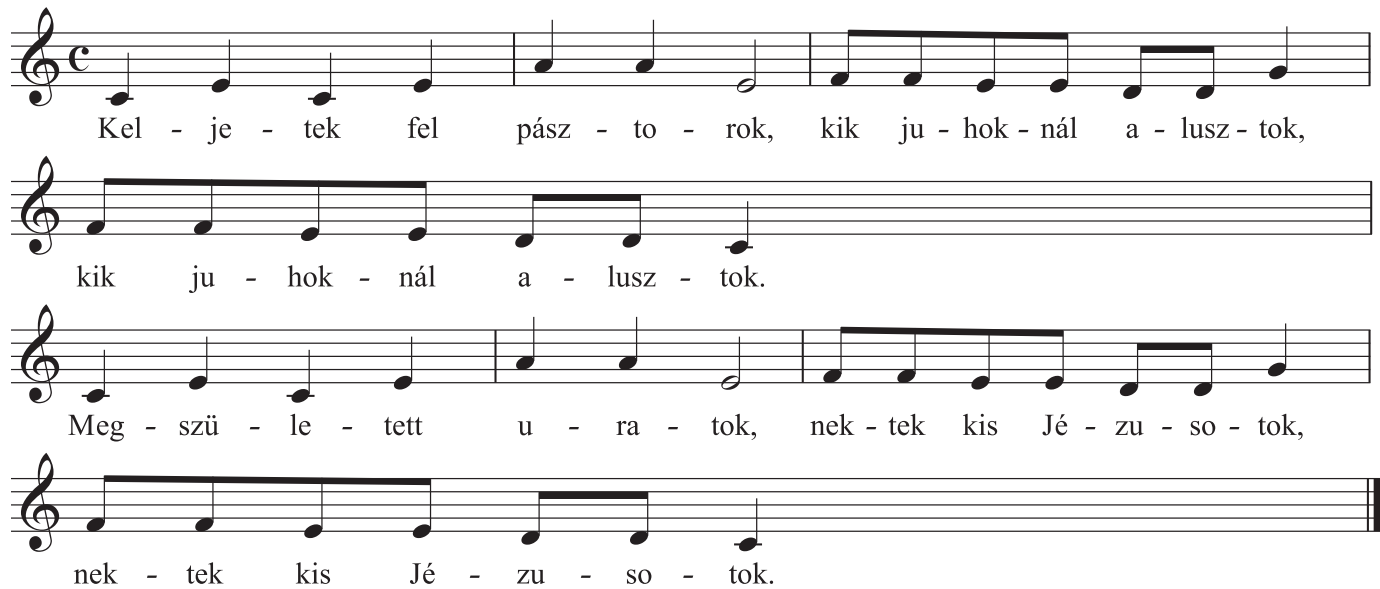
JÓZSEF:

Én is mint hát József megjöttem hozzátok,
Kérem, az én versem jól meghallgassátok!
Örömmel hirdetem, ti is örvendjete,
A barmok jászolában egy kisedet született.

Kicsoda e gyermek, tudni szeretnétek?
Az Úr Jézus Krisztus, kit ti is tiszteltetek.
Betlehem várában, a barmok jászolában
Napkeleti bölcsek találták pólyában.
Nincs már ellenségünk,
Nincs már kitől félnünk,
Ő harcol érettünk.

Éljen!

ANGYALOK (ének):

Kel - je - tek fel pász - to - rok, kik ju - hok - nál a - lusz - tok,
kik ju - hok - nál a - lusz - tok.
Meg - szü - le - tett u - ra - tok, nek - tek kis Jé - zu - so - tok,
nek - tek kis Jé - zu - so - tok.

ÖREG JUHÁSZ:

Kelj fel vártás, hallod mit mond az angyal.
Királyunk született.

ÖREG JUHÁSZ:

No, keljete fel már hirtelen, ne álmodj
kelletlen, hisz már annyit aludtál, hogy
a szemed is kimered.

FIATAL JUHÁSZ:

Hallom, hallom, csak a bundám ne igen
ráncigáld, mert úgyis elég rongyos.

FIATAL JUHÁSZ:

Nem bánom, hát keljünk fel, Betlehembe
menjünk el. Angyalok hány óra?

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

ANGYALOK: Fél tizenkettő.

MIND ének:

Pász - to - rok, pász - to - rok, kel - jünk fel, Bet - le - hem - be - men-jünk el

I - mé an - gyal je - len - ti, hogy Mes - si - ás szü - le - tik.

Si - es - sünk, hogy ne kés - sünk, fá - rad - szá - gun - kat é - ret - te

Ne saj - nál - juk, ne saj - nál - juk.

Ta - lán még az éj - szá - ka is rá - ta - lá - lunk.

Oh sze - gény mint fá - zik, köny - nye - i közt el - á - zik.

Mert nincs ne - ki gú - nyá - ja, sem cif - rá - zott ru - há - ja,

Csak szé - na a pár - ná - ja, bar - mok szá - ja me - le - gi - tő kály - há - ja.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Két juhász / ének :

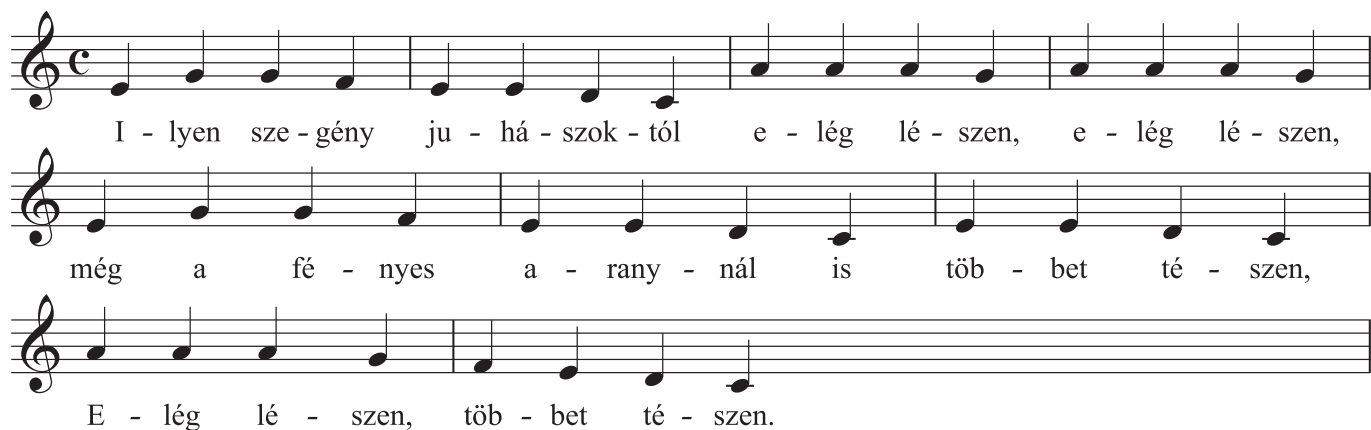

Men - jünk, men - jünk, ör - ven - dez - zünk,
 Úr Jé - zus - nak ked - vét nyer - jük.
 Mond - junk ver - set a Jé - zus - nak, a Jé - zus - nak,
 Es - sünk, es - sünk a föld - re le! Tisz - tel - jük mint U - run - kat!

ÖREG JUHÁSZ: Oh én édes kis Jézuska, mivel hogy én ilyen öreg pásztor vagyok, 365 gye - reknek öreg idesapja vagyok, túrót, tortát nem hozhattam, de egy boglárszívet, nagyon szé - pet hoztam, vedd jó néven, többet nem hoz - hattam.

FIATAL JUHÁSZ: Oh én édes kis Jézuskám, mivel hogy én vagyok a pásztoroknak legfiatalabb pásztor, ki egész nap a juhok után futkos, tú - rót, tortát nem hozhattam, de egy boglárszívet, nagyon szépet hoztam, vedd jó néven, többet nem hozhattam

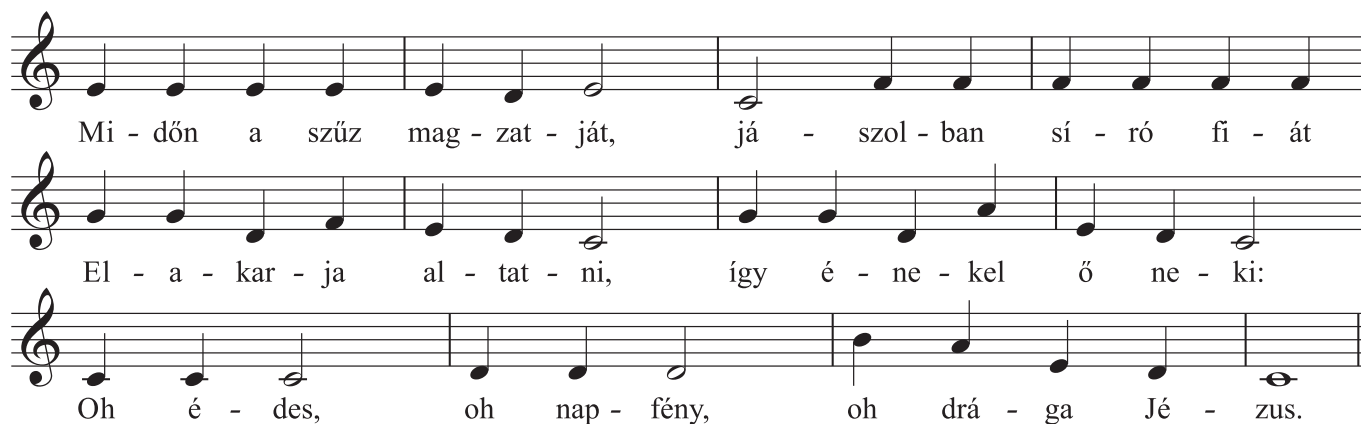
MIND ének:

I - lyen sze - gény ju - há - szok - tól e - lég lé - sen, e - lég lé - sen,
 még a fé - nyes a - rany - nál is töb - bet té - sen,
 E - lég lé - sen, töb - bet té - sen.

I. BETLEHEMES JÁTEKOK

/kardok fel, lassan énekelve:

Mi - dön a szűz mag - zat - ját, já - szol - ban sí - ró fi - át
 El - a - kar - ja al - tat - ni, így é - ne - kel ő ne - ki:
 Oh é - des, oh nap - fény, oh drá - ga Jé - zus.

FUTÁR:

Forog a kerék alá s fel talpával,
 Múlik az esztendő sok számos napjával,

Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
 Cselédjével együtt kedves gazdasszonyát!

ÉNEK (élénken)

Cin - ci - li, cin - ci - li, boj - tá - rok, boj - tá - rok!
 Vedd fel ju - hász a bun - dát, a bun - dát,
 Fog - junk gön - dör bá - rány - kát, fog - junk gön - dör bá - rány - kát.
 Fel, fel ház - ba, pa - lo - tá - ba, sé - tál, du - dál, fu - ru - lyál
 Bil - leg, bal - lag, meg - meg áll, bil - leg, bal - lag, meg - meg áll.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Bot - ja vé - gén úgy meg - áll, mint egy vár.

Ju - ha - i - ra úgy vi - gyáz, ju - ha - i - ra úgy vi - gyáz.

Ez a gaz - da jó gaz - da, sör - rel, bor - ral jól tart - ja,

Hogy szí - vünk és lel - künk ú - ju - lást kí - ván - jon,

Hogy szí - vünk és lel - künk ú - ju - lást kí - ván - jon.

FUTÁR: Gyerünk!

OSTOROS (*bejön*):

Hahó, még én is itt vagyok,
E tisztességes háznál kik összegyűltetek alsó
felső rendben
Egy verset mondanék, ha elhinnétek.
Ha az erszényem gutává nem ütnétek.
Törökországból jöttem, Franciaországba
megyek.
Az evangéliumot kétszer elhirdettem.
– Hé, te tátongó házilány
Mit tátod a szádat?

Nem jobb lenne, ha hoznál egy darab
kalácsot?

Körmöndi pusztában felnőtt bogánckóró
Te belőled sem lesz királybíró,
Csak egy horgas-borgas tökkelütött fajankó
(vagy fajankóné)

FUTÁR: Gyerünk! (*Elmennek*)

Az öregek állítása szerint a szöveg Krasznáról
került át Rátonba, ahol kéziratban őrzik.

Lejegyezte **KISS GYULA** kollégista diák

BETLEHEMES JÁTÉK

Szilágysomlyó, 1947, egy 1912-es szöveg alapján

Szereplők:

HUSZÁR: piros nadrágban, kék kabátban, fekete csizmában. Zsinóros kabátja az 1848-as egyenruhájára emlékeztet, félvállon hordva a mentét, fején csákó, oldalán fakard.

HÁROM JUHÁSZ: földig érő gubában, arcukon maszk, kenderkócból készült szakáll és bajusz, fejükön kucsma, kezükben zörgős pásztorbot.

KÉT ANGYAL: földig érő fehér ingben, fejükön fehér süveg, színes csillagokkal és kereszttel (reformátusoknál hatágú csillag) hozzák a betlehemet.

Időpont: Szenteste 9 és 11 óra között.

* * *

HUSZÁR *(kopogtatás nélkül beugrik az ajtón)*

Jóestét kívánok! Nyílik az ég, szózat hallszik,
Mely Szentföldről elhallatszik.

Égi izmus, sok sok izmus,
Gyertek lássuk a kis Jézust!

Egy kis Betlehemet készítettünk az Úr Jézus
számára,

Engedelmet kérünk behozatalára. Szabad-é
behozni?

(Ha a válasz nemleges, bocsánatot kér és távozik, ha igennel felelnek, erősebb hangon folytatja):

Én vagyok az aki, Isten tudja ki,
Egy huszár mindenestre,
Ki társainak helyet keresne.
Te kutya, vagy bármi,
Torkom ne fáraszd ki, lépj be!

I. JUHÁSZ *(bejön):*

Tarka bikabornya az anyját, hetvenkedik,
Koroncsomról kiáltja, hetvenhét pozdorja akadt
a farka botjára. Mikor szeded azt ki?
Szénvonó, pemete, te kutya gyere be!

II. JUHÁSZ *(bejön):* Adjon az Isten szerencsés, lencsés, füstöskolbászos jóestét az egész ház népének, különösen az én csiptedrális, cuptedrális éhes hasamnak! Esztek, isztok, dorbézoltok, szegény vén pajtásotokra nem is gondoltok? Nem tudjátok az Isten tizenhuszadik parancsolatját? Míg ez a gircses-görcsös bot *(veri a földet)* hátatokra nem mász. Ezernyolcszáz-negyvenhétben főkapitány voltam, egy irtózatoss nagy hegyen jártam, egy nagyfene bakkecskét láttam, melytől úgy megdöbbsentem, hogy szegény vén pajtásomat is kint felejtet-

tem *(az ajtó felé fordulva)*, hátha visszajönne szívem fájdalmára. Gyere be te vén juhász-kulimász, míg ez a görcsös bot hátadra nem mász.

III. JUHÁSZ *(kintől)*: Nem megyek, mert félek, hogy egy tál töltött káposztába lépek.

II. JUHÁSZ: Ne félj, még az asztalon sincs, csak gyere bé!

III. JUHÁSZ *(kintről)*: Nem megyek, mert félek, hogy egy szál füstös kolbásszal felakasztanak.

II. JUHÁSZ: Ne félj, még abban a rizigó-rozoga kéményben sincs, csak gyere bé!

III. JUHÁSZ *(beugrik)*: Hopp, Istókom én is itt vagyok. Odakinn hideg van, idebenn majd megfagyok. Fázik a bajuszom, reszket a szakállam, sírnak a bárányok, bögnnek a farkasok, még a kapufélfát is elátkozták a sasok. Gyertek fiaim, hadd mondjam el néktek, mit történt velem a delelő dombon. Egyszer amint a botomra dülve szerteszét nézegetek, egy ékes hangvegyület jött felém *(ekkor odakinn az angyalok elkezdik énekelni a „Mennyből az angyal” karácsonyi dalt)*, melytől úgy megdöbbenem, hogy még a nevetem is elfelejtettem. Hány az óra fiaim?

HUSZÁR: Félzöldre.

II. JUHÁSZ: Háromnegyed tizenkettőre.

I. JUHÁSZ: Nohát akkor feküdjünk le a földre!

III. JUHÁSZ: Majd felkelünk jövő esztendőre.

(A juhászok leheverednek a földre, a huszár áll, az angyalok új énekbe kezdenek és behozzák a Betlehemet.)

ANGYALOK:

Tündöklük, fényeslik, jelentik már.
Egy szegény, öreg pásztor is boldog,
Ha ti az Úr nevét imádjátok.
Óh, ti szerencsés pásztorok
Az Úr nevét imádjátok.
Borulj szentséges lábához és úgy kérjed!
Alusztok ti mélyszállásiaik,
Nem halljátok miként furulyálnak,
Madárcák zengenek,
Barmocskák vigadnak.
Óh, mély álomba szállj!
Pásztorok, pásztorok,
De elaludtatok,
Ennyi sok nyájak közt
Csak magam hagyatok.
Ne féljete a kártól,
Sem a farkasoktól.
Mert mi angyalok vagyunk,
Tirátok vigyázunk.

I. ANGYAL:

Glória!

II. JUHÁSZ:

Ki vagy te, Glória?

II. ANGYAL:

Én mennyei angyal vagyok,
Nektek nagy örömet mondok.

I.ÉS II. ANGYAL közösen éneklük:

Mert ma Jézus született, akit jövendőltetek.

I. BETLEHEMES JÁTEKOK

I. JUHÁSZ:

Hallod-é apám gumója?

(A Bethlehem előtt a három juhász letérdepelve imádkozik.)

II. JUHÁSZ:

Kettő, három jó volna.

Óh te kis Jézus, ki e nap születted, világot
hoztál nekünk,
Meghoztad az örök hitvilágosságot. Ámen.

III. JUHÁSZ:

Még a huszár uramnak is elcsúszna,
Ha volna egy tál töltöttkáposzta.

HUSZÁR:

Amit nekünk szántak, tegyék a perselybe
(előrenyújtja)
Hadd mehessünk tovább e szent karácsony este.

HUSZÁR *(a III. juhászra célozva):*

Hallod-e te vén juhász, kulimász, ne komázz!
Mert ha az a rongyos suba rajtad nem volna,
Kalappommal úgy meglapogatnálak,
Hogy a kullancsok mind kiugrálnának.

III. JUHÁSZ:

Hallod-e te kislány (kisfiú), ne tátsd a szádát,
Kezedben a tallér, te csak aztat váltsad.

III. JUHÁSZ:

Fiaim, pásztorok, ne zsörtölődjete, angyalok
jöttek
Örömeikkel.

HUSZÁR:

Kissé kikérem, a szobában csend legyen,
Ajtó mellé állni nem szégyen, magáért ott is
kitégyen.
Az imént a kisasszony a tortába harapott,
S egy nagy fene csont a torkán akadott,
Melytől szinte meg is fulladott.

(lassan feltápáskodnak, közben éneklük)

Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el
Bethlehem városába,
Rongyos istállójába,
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjelen
Bethelemben lehessünk.
Mi urunknak tiszteletet tehessünk.
Égi jel nem messzi,
Fényesség jelenti.

(éneklük MIND):

Egy-két kancsó ürmössel,
Beszélgezzünk jókedvvel,
Istennek áldása, szálljon a házadra,
Házadra, magadra, egész családotra.
Ha a gazda jó volna,
Jól megajándékozna.
Ezressel, százassal,
Három rőfös kolbással.

II. JUHÁSZ:

Gyertek fiaim, imádjuk a kis Jézust.

(Az adományt a perselybe teszik, az enni- és innivalót megköszönik, ha megkínálták őket.)

HUSZÁR *(kezében a pohárral):*

Te vagy az a mérges állat,
Aki engem falhoz támaszt?
Te tettél engem rongyossá,
Ruháimat foltossá,
Feleségem, gyerekeim koldussá?
No de most megmutatom neked,
Hogy nem te engem,
De én iszlak meg téged. *(megissza)*

JUHÁSZ *(kezében a pohárral):*

Ismertétek Nagy Sándort,
Volt egy vitéz ember,
Taposta erejét,
Mint macska az egerét,
Erős volt, erős volt,
Mint egy rongy fakó kerék.
Aló mars az áristomba! *(megissza)*

II. JUHÁSZ:

Mándlikás* koromban
Ültem a pucikban.
Egy nagy fene prikulicsot
Fogtam a gatyám szárában.
Megfogtam a lábát,
Eldobtam a hóra,
Uccu te prikulics,
Nem vagy már a korcban.
Aló mars az áristomba! *(megissza)*

III. JUHÁSZ:

Adjon Isten sok ezt,
Nem mi kapáltuk *(ha pálinka: főztük)*

Szekeremnek kerekét,
Poharamnak fenekét
Hadd ihassak eleget. *(megissza)*

(Az angyalok is kiisszák poharaikat. Ha még egy pohárral kínálják őket, a Huszár beszél.)

HUSZÁR:

Előtted süvegem leveszem,
Úgy állsz itt a pohárban,
Mint finánc a sapkában.
Te rosszóság!
Emlékszel a múltban velem mit tettél?
Az árokban megfetrengettél,
Az utcával kinevettétél.
Te asszonycsábító!
No de most rád jött a rekvencia,
Aló mars az áristomba!

(valamennyien poharaznak)

III. JUHÁSZ *(közeledik az ajtóhoz):*

Nosza pajtás, fogd az ajtót *(a II. juhászra célozva)*
Kezedben a kilincstartót.
Mi már többet nem maradunk,
Boldog ünnepeket kívánunk.
Nosza-nosza jó gazda,
Bocsássál az utunkra!
Istennek áldása,
Szálljon a házadra,
Házadra, magadra,
Egész családodra.
(Elmennek.)

* mándlikás – legátust kísérő kisebb diák

BETHLEHEMES JÁTÉK

Hadad, 1948

Szereplők:

HERÓDES (katonaruhában)

BETYÁR (bőing, gatyá, pitykés lajbi, sarkantyús csizma, darutollas pörgekalap)

KÉT ANGYAL (fehér gyolcsból varrt egyszerű, hosszú ruha, színes papírral bevont csákó)

KÉT JUHÁSZ (csizmában, szőrével kifordított gubában, vagy valamiféle bundában, kucsmában, kenderkóc bajusz és szakáll, kezükben zörgősböt)

A bethehem tornyos, díszes, csillagokkal bevont láda. Az angyalok viszik.

* * *

A ház előtt:

HERÓDES:

Jóestét kívánok,
Bethlehemet járunk,
Kisjézust imádjuk,
Szabad-e beszállnunk?

A behívó szó után:

MIND énekelnek:

Mennyből az angyal...

HERÓDES:

Én vagyok a híres Heródes király
Ki ezt a két angyalt és két juhászt
Megmentettem az ördögök hatalmától.

Kikiált:

Pajtás, gyere be!

BETYÁR (*bejön*):

Jóestét kívánok,
Magyar vagyok, nem tót,
Sarkantyús csizmámmal
Berúgom az ajtót.
No állj félre pajtás
Én is hadd beszéljek.
Ilyen-olyan legényektől
Nem is nagyon félek.
Kiskalapom darutollas, virágos,
Félrevágom, hej, de nagyon betyáros.
Most vettem a szüreti vásár elején,
Reng a világ kiskalapom tetején.
Rézsarkantyú peng az én csizmámon,
Úgy sétálok végig a Hortobágyon.
E szent éjjel bementem egy úr házába,
Kis tárcám levágtam az asztalára.
És így szóltam: szánjon bele valamit,
Mert ha nem, hát kiontom az életit.
És az úr ijedtében mit teve?

Kistárcámat arannyal megtöme.
Kistárcámat nem értem rá felkapni,
Csak kis pejlovam hátára felpattintani.
Kis pejlovam felrúgatatott a síkra,
Kitörött a lába,
Így maradtam egy ingbe, gatyába,
Mint vereshagyma a piros héjába.
Kikiált:

Gyere bé te berbécs pajtás!

I. JUHÁSZ (*bejön*):

Jóestét kívánok!
Hát ti idebent mit csináltok?
Eszték, isztok, dorbézoltok?
Szegény öregapátok, hányt-vetett szakálláról
Nem is gondolkoztok?
Hát elfelejtettétek Isten tíz parancsát?
Majd megtudjátok, ha szétverem hátatok
csontját.
Hát, mikor a szardé-bardé hegyek között jártam,
Tücsköt-verebet verekedni láttam.
Szalma kardom kirántom,
Tücsök nyakát levágom.
Kit küldjek a papért?
Elküldöm a baglyot.
Míg a bagoly odajárt,
Tücsök élete lejárt.
Szénamurva, pemete, (*kikiált*)
Te vén szatyor gyere be!

II. JUHÁSZ (*kintről*): Nem megyek be, mert a het-
venhét méteres füstölt kolbászt a nyakamba
akasszátok odabent.

I. JUHÁSZ: Ne félj pajtás, nem lesz véle bajod, csak
gyere be!

II. JUHÁSZ (*bejön*)

No hát akkor bémegyek.
Szerencsés, lencsés, füstös kolbászos jó estét
kívánok
E házi gazdának.
De még szerencsésebbet az én citerás
gyomromnak.

ANGYALOK (*énekelnek*):

Nézd meg pajtás a bundát, a bundát,
Fogjál göndör báránykát, báránykát...

*Amíg az angyalok énekelnek, a pásztorok táncritmusra
botjukkal verik a padlót vagy a földet.*

HERÓDES:

Angyalok, hány óra?

I. ANGYAL:

Zölderdő zöldre,
Féltizenkettőre,
Öregapám feküdj le a földre.

I. JUHÁSZ:

Ezt az öreg testet tegyük le erre a száraz földre,
Hogy onnét lehangoljunk,
Leányokkal ölelgetőzzünk!

(A juhász leheveredik, az angyalok énekelnek.)

ANGYALOK:

Igen, igen, öregapám,
Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el
Bethlehem városába,
Rongyos istállójába,

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

Siessünk, ne késsünk,
Még az éjjel innen tovább mehessünk.

HERÓDES: Kelj fel, öreg, kelj fel, mert nagy veszély fenyeget.

I. JUHÁSZ: Tán járnak a farkasok?

HERÓDES: Bizony nem is angyalok.

I. JUHÁSZ: Vittek-e el sok juhokat?

HERÓDES: Bizony nem is hoztak!

I. JUHÁSZ: Folytak-e a vérei?

HERÓDES: Bizony nem is a tejei.

KÉT JUHÁSZ énekel:

No hát mi is keljünk fel,
Bethlehembe menjünk el,
Ott imádjuk Jézuskát,
A világ megváltóját.

I. JUHÁSZ:

Bujj ki te piszkos szolgáló a sutból,
Töröld ki a csipát szemed világából,
Hozz egy kanta bort gazdádé jóvoltából,
Mert az öreg juhász hasa megkívánta.

(A juhászok botjukat zörgetve táncolnak.)

ANGYALOK:

Ha valaki vígan él,
A juhász vígabban él.
Sétál-dudál, furulyál,
Billeg-ballag, meg-megáll.

HERÓDES:

Nosza pajtás, fogd az ajtót,
Kezedben a kilincstartót,
Mán mink tovább nem maradunk,
Boldog ünnepeket kívánunk.

Kiisszák boraikat, megköszönik, amit kaptak és elmennek.

Elmondta **KULCSÁR MÁRTON**

BETHLEHEMES JÁTÉK

Hadadnásd, 1948

Szereplők:

BEKÉREZTETŐ: fehér, hosszú vászonruhában, piros csákóval, oldalán fakard, kezében csengő.

BETYÁR: fehér bőujjú ingben, bőgatyában, pitykés lajbival, csizmában, derekán öv, kezében fokos, hóna alatt persely.

KÉT ANGYAL: fehér ruhában, kezükben fakard, derekukon háromszínű szalag, fejükön tarka csákó. Ők hozzák a bethlehemet.

FIATAL ÉS ÖREG JUHÁSZ: hosszú gubában, kucsmában, kezükben zörgős pásztorbot, fejükön álarc.

* * *

BEKÉREZTETŐ: *(rázza a csengőt és belép)*

Jó estét kívánok, újságot hirdetek mindennek
öröm.

Örvendetes szép szót hallottam az éjjel.

Társaim künn várnak, Bethlehemet hoznak.

Mit feleljek?

Szabad-é béhozni?

BETYÁR *(belép az ajtón):*

Betyár vagyok, annak tartom magamat.

Csaplárosné viseli a gondomat.

Jól is teszi, ha gondomat viseli,

Mert ő annak sok jó hasznát is veszi.

Tegnap este egy nagy úrhoz beléptem,
Perselyemet asztalára letettem.

Mondtam neki, tegye ki minden kincsét,
Mert különben feláldozom életét.

A nagy úr szörnyű ijedtségében
Perselyemet arannyal megtöltötte.

Én is gondoltam ezt magamban,

El is mehetek én ezzel dolgomra.

Amint nem messze mentem a várostól,

Hátranéztem, láttam zsandárt százastól.

Mostan kitört kis pej lovam lába,

Ottmaradtam egy ingbe, gatyába,

Édes gazdám tekintsem rám,

Szánjon meg egy pár pengővel,

Istentől várja jutalmát idővel.

BEKÉREZTETŐ *(kiszól az ajtóban az anyalokhoz):*

Ki vagy és honnan jöttél?

I. ANGYAL:

Titkos császár parancsolatától, Názáretből jöttem,

Hogy itten szállást kaphassak.

BEKÉREZTETŐ:

Itten szállást nem kapsz,

Ha mindjárt a város kőpiacán megfagysz.

II. ANGyal:

Kemény kősziklához hasonló jelenség,
Miért nincs bennetek kis kegyesség, hogy ezt az
útonjárót beereszthessétek?

BEKÉREZTETŐ:

Jer be hát barátom, fütközz egy keveset,
míg a hajnalcsillag felderül az égen.

KÉT ANGyal (*behozzák a bethlehemet és énekelnek*):

Menjünk, menjünk, örvendezzünk,
Úrjézusnak kedvét nyerjük,
Lassú síppal, nagy vígsággal
Mondjunk salvist Jézusnak!

BEKÉREZTETŐ (*az ajtóhoz lép*)

Gyere bé, te berbécs pajtás, mert nagyot ütök
a farodra.

I. PÁSZTOR:

Nem megyek, mert félek, hogy a tejes-vajas
kaláccsal kiverik a fogamat.

BEKÉREZTETŐ:

Gyere bé csak, ne félj, mert nem lesz semmi
bajod.

I. PÁSZTOR:

Hipp-hopp! Szerencsés, lencsés, füstös
kolbászos jóestét
kívánok idebenn a házigazdáknak.
Hát ti édes fiaim
Idebenn csak esztek, isztok,
a jó öregapátoknak
Hányt-vetett penészes bajuszáról
nem is gondoltok.

Hej, mikor én a bakonyi erdőben jártam,
bakkecskét találtam.

Tüstént tőle megijedtem, még az öregapámat
is előkerítettem.

BEKÉREZTETŐ (*kiszól*):

Gyere bé te berbécs pajtás, mert nagyot ütök a
farodra.

II. PÁSZTOR:

Nem megyek, mert félek,
hogy a hétsinges kolbászt a nyakamba
akasztjátok.

BEKÉREZTETŐ:

Gyere bé csak, nem lesz semmi bajod.

II. PÁSZTOR (*belép*):

Hipp-hopp, szerencsés, lencsés, füstös-kol-
bászos jóestét kívánok, idebenn a házigaz-
dának. Hát ti édes fiaim idebenn esztek, isz-
tok? Öreg apátoknak hányt-vetett penészes
bajuszáról nem is gondoltok? Hej, amikor
én a szardé-bardé hegyeken jártam, tücsköt,
verebet verekedni láttam. Nosza, hamar szal-
makardot ránték s a tücsköt agyonvágék.
Kit küldjünk doktorért? Elküldöm a baglyot.
Míg a bagoly odajárt, a tücsök meghala. Szén-
vonó, pemete, hét libának nyolc feje, ha a ki-
lencedik enyém lehetne. Igyunk erre a nagy
ijedtségre.

BEKÉREZTETŐ:

Ha innánk, nem bánnám, hacacaré bágya...
Feküdj le a földre, míg a hajnalcsillag felderül
az égre.

BEKÉREZTETŐ ÉS A KÉT ANGYAL éneklik:

Pásztorok, pásztorok, jót viselkedtetek,
Hogy lefeküdtetek, engem fennhagytatok,
Mert én angyal vagyok, tirátok vigyázok,
Farkastól nem félek, fegyvernek megállok.

BEKÉREZTETŐ:

Glória, glória. Szent szűznek szent fia.
Szurgitten!!!

I. PÁSZTOR:

Hallod-e koma-kolléga, még azt mondja ideszúr!

II. PÁSZTOR:

Ide bizony nem szúr, mert úgy kupán vágom
a nagyanyám
fogpiszkálójával, hogy rögtön halálfia lesz.

I. PÁSZTOR:

Micsodas gólya-gomolya?
Talán egy tál tepertős-túrós-galuska?

II. PÁSZTOR:

Még az angyal uramnak is lecsúszna, ha volna.

BEKÉREZTETŐ:

Félre, te paraszt, mert a bocskorod három
arasz.

II. PÁSZTOR:

Hm... hm...

I. PÁSZTOR:

Mit hánykolódik kend öregapám?

II. PÁSZTOR:

Hiszen öregapám maga a juhokat is
farkasoknak látja.

II. PÁSZTOR:

Elhiszem fiam, mert már öreg vagyok.

I. PÁSZTOR:

Hát futottál-e az erdő felé?

II. PÁSZTOR:

Bizony nem is a templom fele.

I. PÁSZTOR:

Aztán csepegett-e a vére?

II. PÁSZTOR:

Bizony nem is a teje.

I. PÁSZTOR:

Aztán hullatta-e a gyapját?

II. PÁSZTOR:

Bizony, nem is a faggyát.

I. PÁSZTOR:

Jaj öregapám, de sok kár érte ebben az
esztendőben.

II. PÁSZTOR:

Hadd el fiam, majd nem ér a jövőben.

BEKÉREZTETŐ:

Mondjunk salvist Jézusnak.

MIND éneklük:

Mennyből az angyal eljött hozzátok
Pásztorok, pászorok,
Hogy Bethlehembe, sietve menve
Lássátok, lássátok.
Az Isten fia, ki ma született
Jászolban, jászolban
Ő leszen néktek Idvezítőtok
Valóban, valóban.
Oly szegény, mint fázik, könnyeitől ázik,
Mert nincs neki párnája,
Sem cifra nyoszolyája,
Csak széna, meg szalma,
Ökör, szamár lehelete rajta,
Barmok szája melegítő kályhája.

Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Bethlehem városába,
Rongyos istállójába,
Siessünk, ne késsünk!
Hogy még ezen éjjel ottan lehessünk,
Mi urunknak tiszteletet tehessünk.
Mit vigyünk mi őneki, ajándékot néki?
Egy bárányt, de aranyt.
Ilyen szegény pászoroktól
Elég leszen, s többet téssen.

I. PÁSZTOR: Hát maga kend öregapám mit álmodott?

II. PÁSZTOR: Hát fiam azt álmodtam, hogy a Jézusnak vittem egy csupor tejet, de még azt is ellötyögtettem. Hát te édes fiam, mit álmodtál?

I. PÁSZTOR: Én öregapám azt álmodtam, hogy a Jézusnak vittem egy bárányt, de még azt is elszalasztottam.

II. PÁSZTOR: Jaj, édes fiam, de nagy szamár voltál.

MIND énekelnek:

Nosza-nosza jó gazda,
Bocsáss minket utunkra,
Sódarral, jó borral,
Megajándékozva.
Nosza tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt
A csordát s a nyáját.
Bethlehembe siessünk,
Muzsikával ballagjunk!
Fujjad Jancsi fuvókádat,
Te is Pista sípodat,
Én a furulyámat,
Halleluja, halleluja.

Vedd fel Sári ködmönkédet,
Kösd be borzas fejecskédet!
Ne menj el, maradj ott,
Maradj itt a háznál,
Míg mi visszajövünk.

Nosza pajtás, fogd az ajtót,
Kezedben a kilincstartót,
Innen menjünk, itt ne legyünk,
Innen tovább, aló mars!
Míg örökre fordul napunk,
Boldog órára jutottunk,
Jó gazda, megbocsássatok,
Köszönjük, amit adtatok,
Örök áldás szálljon rátok...

Elmennek.

(Kézirat alapján.)

BETHLEHEMES JÁTÉK

Vérvölgy, 1947

Szereplők:

ANGYAL: tiszta fehér ingben, gatyában, felette fehér köpeny, fején hosszú, fehér sisak.

KÉT HUSZÁR: sötét nadrágban, zekében, fekete csizmában, piros csáköval. Oldalán fakard, a csizmán sarkantyú.

KÉT ÖREG: kucsmában, nagy gubában, hosszú, csörgős bottal, kenderkócból szakáll és bajusz.

Időpont: szenteste éjfélig. Általjárnak a szomszédos Szilágyszentkirályra is.

* * *

ANGYAL beköszöntője: Örvedetes jó estét kívánok a házigazdának. Újságot hirdetek, mindennek örömet. Az éjjel hallottam, melyet most hirdetek a tisztelt ház népének. Társaim kinn vannak, Bethlehemet hoznak, behívom, mert fáznak. Mit szólnak a jó hírmondónak, szabad-e behozni a Bethlehemet?

(A házigazda engedelmére az angyal behívja a bethlehemeseket.)

HUSZÁROK:

Örvendjünk, örvendezzünk,
Úrjézusnak kedvét leljük,
Lassú síppal, nagy vígsággal
Mondjunk áldást Jézusnak!

(Bejönnek mind.)

ANGYAL: Jöjjön be kend, öregapám!

I. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy azt a kilencvenkilenc esztendőm rád ürmös bort a csizmám szárába töltitek.

ANGYAL: Jöjjön be kend, öregapám!

I. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy azt a hetvenhét singes vöröskolbászt a nyakamba terítitek.

ANGYAL: Jöjjön be kend, öregapám, ha mondom!

I. ÖREG (bejön):

A bakonyi erdőben jártam,
Prücsköt verébbel verekedni láttam.

Tüstént tőle megijedtem,
Még Öregapámat is elveszítettem.
No de szalmakardot ránték,
S egy prücsköt agyonvágék.
Nyomban olyant füttyöntettem,
Hogy öregapámat is előkerítettem.

II. ÖREG (*jön befelé*): Szerencsés, lencsés, füstöltkolbászos, jóestét kívánok a tisztelt házigazdának. Összejártam unkot, bokrot, túróból láttam egy nagy hegyet, mely verte az eget. Hát idebenn fiaim, mit csináltok? Esztek, isztok, dorbézoltok, öregapátok penészes szakállára nem is gondoltok? Nem tudjátok az Isten tíz parancsolatját? Mikor a nagy bottal elverem a hátatokat?

ANGYAL: Hallja-e kend öregapám? Látja-e az óramánusát?

II. ÖREG: Mit-mit? A komordusát?

ANGYAL: Nem, nem, a mánusát.

II. ÖREG:
Igen, igen, a komordusát.
Három fertály tizenkettőre,
Feküdjünk le a ház földjére.

(*A két öreg leheveredik.*)

ANGYAL *énekli*:
Jót cselekedtetek, hogy lefeküdtetek,
Engem fennhagytatok, lám én serény vagyok,
Reátok vigyázok.
Glória, glória, Istennek szent fia,
Pásztorok, pásztrok, szúrd ki te is!

A KÉT ÖREG: Biz ide nem szúrod, mert a vendégkísérő rúddal úgy megcsaplak, hogy rögtön halálfia leszel. (*Kicsi szünet.*) Na koma kolléga, támaszkodjunk a botra. Nézzük meg, mi van a kulacsban. Biz ebben nincs semmi. (*Felkelnek.*)

I. ÖREG: Na, koma kolléga, mit álmodtál az éjszaka?

II. ÖREG: Én koma kolléga azt álmodtam az éjszaka, hogy Jézuskának vittem egy báránycsoporthoz és azt is elszalasztottam. Hát te koma kolléga, mit álmodtál az éjszaka?

I. ÖREG: Én koma kolléga azt álmodtam az éjszaka, hogy Jézuskának vittem egy csupor tejet, amíg odaértem, azt is elöntöttem.

ANGYAL: Mondjunk hát Jézusnak dicséretet.

(**MIND** *énekelve*)

Mennyből az angyal, eljött hozzátok,
Pásztorok, pásztrok,
Hogy Bethlehembe, sietve menvén
Lássátok, lássátok.
Az Isten fia, ki ma született
Jászolban, jászolban,
Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik
Szent fia, szent fia.
Bele vagyunk takargatva rongyocskába.
Oh szegény, mint fázik, könnyeitől ázik,
Mert nincs neki dunyhája, sem cifra
nyoszolyája.
Barmok szája melegítő kályhája.
Ökör, szamár lehelnek őreája.
Mit vigyünk hát ajándéknak neki,

Hogy kedvét találhassuk és szívből imádhassuk?
Egy bárányt, nem arany,
Ilyen pásztoroktól elég leszen,
Talán még az aranynál is többet téssen.
Máriásokat adnak, takarókat hoznak,
Gubával megajándékoznak.
Vigasságra fordul napunk boldog órája,
Jót tettünk, mert jó hasznót hajtottunk.
Ő tart ki minket, tehát imádkozzunk!

I. ÖREG:

Gazdasszony, vegye a kést és menjen
a kamrába!
Hozzon abból a tejes-vajas kalácsból,
hogy tegyek a tarisznyámba és hadd egyek is
belőle.

II. ÖREG: Gazdasszony vegye a kulacsot s hoz-
zon abból a kilencvenkilenc éves rác ürmös
borból, töltse a kulacsunkba, tegye a pénzt a
perselyünkbe!

Dabraducska, zabgaluska,
Egy cipócska, egy kulacs bor,
Egy darab hús a hasamba csúszna!

(Pénzt kapnak, utána mind énekelnek.)

MIND:

Köszönjük, amit most adtatok,
Örök áldás szálljon rátok!
Nosza, nosza, jó gazda, egy kulacs bort az útra,
Istennek áldása szálljon rátok!

(Felveszik a bethlehemet és elindulnak.)

Nosza tehát menjünk el, hagyjuk itt a mi jó
gazdánkat,
Bethlehemmel siessünk,
Muzsikával ballagjunk,
Alleluja, alleluja.

(Kézíratos szöveg alapján.)

BETHLEHEMES JÁTÉK HÁROMKIRÁLYOKKAL

Monó, 1948

Szereplők:

HÁROM PÁSZTOR: nagy gubában, kucsmában,
csörgős bottal, álarcban.

KÉT ANGyal: hosszú fehér ingben, fehér bő gatyában, aranyozott süvegben. Ők hozzák a bethlehemet.

HÁROM BÖLCS: fehér ingben, fehér bő gatyában, színes csákoval, vállukon keresztbe kötött színes szalag.

* * *

PÁSZTOROK *(énekelnek):*

Tizenkettőt vert már az óra,
Kelj fel pajtás, nézz a csillagokra!
Mily nagy ragyogás látszik,
Nap és hold csillaggal játszik,
Menjünk arra!

Bethlehemnek áll a sugara,
Tán valamit jelent az arra,
Mert nagy ragyogása látszik,
Nap és hold csillaggal játszik,
Tartsunk arra!

Ha jól látok, látok angyalokat,
Ha jól hallok, hallok muzsikát.

Olyan szépek, ékesek,
Szerelmesek, kényesek.
Mind fényesek.

ÖREG PÁSZTOR:

Hát csak azt mondom, emberek,
Aludjanak kigyelmetek...
Virradatkor tovább megyünk,
Kövérébb rétet keresünk.

I. PÁSZTOR: Biz az idő éjfélre jár...

II. PÁSZTOR: Mindjárt virrad a szemhatár...

ÖREG PÁSZTOR:

Szép csendesen imádkozzunk,
Egy-két órát szunyókáljunk.

(rövid csend, a pásztorok imádkoznak)

Ámen!

ÖREG PÁSZTOR:

Jó éjszakát!

VALAMENNYI PÁSZTOR:

Adjon az isten!

(Csend, alszanak, kis idő múlva halk, közeledő ének, rendszerint valamely református ének, pl. Szívünk vígsággal ma bétölt.)

I. PÁSZTOR: *(felébred, megmozdul, s megböki a szomszédját):*
Sógor, koma, ébredjetek,
Hallgassátok az éneket!

II. PÁSZTOR:
Éjfél után... a pusztában,
Hisznek kendtek a csodában?

I. PÁSZTOR:
Csodában bizony nem hiszünk,
Istenfélő a szívünk.

II. PÁSZTOR:
Szóljunk tán a gazduramnak,
Félek, nem hisz a szavunknak.

(felállnak s az öreg pásztorhoz mennek)

II. PÁSZTOR:
Hogyha nem hisz a beszédnek,
Majd hisz a saját szemének.

(ébresztgetik az öreget)

II. PÁSZTOR:
Gazduram! Gazduram!

ÖREG PÁSZTOR:
Mi az? Tán lopják a nyáját?
Eresszétek el a kutyákat!

(Felül, megdörzsöli a szemét, s meglátja az angyalokat, akik közben behozzák a bethlehemet. A pásztorok térdre borulnak.)

ÖREG PÁSZTOR:
Álmodom vagy ébren vagyok?
Testvéreim az angyalok.

I. ANGYAL *(két kezét széttárva a pásztorok felé):*
Jó pásztorok, ne féljetek,
Ím nagy örömet hirdetek.

ANGYALOK énekelnek: Csorda pásztorok, midőn
Bethlehemben... (vagy) Mennyből az Angyal...

ÖREG PÁSZTOR:
Halljátok, oh emberek!
A Megváltó megszületett.
Ily nagy kegyet hogy érdemlünk,
Hogy e setét éjszakában,
E kietlen pusztaságban,
Hírt hozol a jámbor népnek.

PÁSZTOROK MIND:
Köszönjük a magas égnek.
Öreg pásztor:
Áldott legyen az úr neve!

II. ANGYAL:
Amerre a csillag mutat,
Megtaláljátok az utat.

(A két angyal kimegy és énekel: Mennyből az angyal...)

ÖREG PÁSZTOR *(feláll, a többiek követik):*

I. BETLEHEMES JÁTEKOK

Induljunk hát, csillag fénye vezet majd a sötét
éjben,
siessünk fel Bethlehembe, járuljunk az Úr
elébe!

(lassan indulnak és énekelnek)

Pásztorok, keljünk fel!
Hamar induljunk el,
Bethlehem városába,
Rongyos istállójába,
Siessünk, ne késünk!
Fáradtságunk ő érette ne sajnáljuk,
Talán még az éjjel reá is találunk.

(napkeleti bölcsek fáradtságot mutatva, jobbra-balra nézegetve bejönnek)

GÁSPÁR *(megáll és mutogat):*
Ím a csillag a ház felett
A Megváltó itt született.

MENYHÉRT:
Tegyünk neki tisztességet!

BOLDIZSÁR:
S hirdessük a békességet!

(térdre borulnak)

GÁSPÁR:
Egyiptomból.

MENYHÉRT:
Hindosztánból.

BOLDIZSÁR:
S jövök Thasszáliából.

EGYÜTT:
Krisztus király! Idvezülnek Napkeleti három
bölcsek.

BOLDIZSÁR:
Tömjént.

MENYHÉRT:
Mirrhát.

GÁSPÁR:
És aranyat.

(leteszik)

HÁROM KIRÁLYOK énekelnek:
Gáspár ajánlja, örömmel adja aranyát,
aranyát...
Ezzel tiszteli s dicsőíti királyát, királyát.
Boldizsár viszi, elébe teszi tömjénét,
tömjénét.
Ezzel tiszteli és dicsőíti Istenét, Istenét.
Menyhért is viszi, elébe teszi mirrháját,
mirrháját,
Ezzel tiszteli és dicsőíti ég urát, ég urát.

ÖREG PÁSZTOR:
Félek, hogy mindez csak álom,
S a Megváltót meg se látom.

I. PÁSZTOR *(a bethlehemben lévő kicsi istállóra mutat):*
Nézzünk tán az istállóba!

II. PÁSZTOR:

Ni, itt fekszik a jászolban.

I. PÁSZTOR:

Lássam, hol van!

ÖREG PÁSZTOR:

Testvéreim, boruljunk térdre!

(**MIND** énekelnek)

Nézd szegény, hogy fázik, könnyekben ázik,
Mert nincs neki gúnyája, sem cifra
nyoszolyája,
Barmok szája melegítő kályhája,
Barmok szája melegítő párnája.

ÖREG PÁSZTOR:

Merre puszták pásztor népe?
Jó Megváltója elébe,
Igaz hittel, áhitattal,
Hódolattal, alázattal.
Kevés biz az, amink vagyon,
Ki mennyit tud, annyit adjon!
Ím fogadd el mindenünket,
Ráadásul a szívünket.

EGYÜTT énekelnek:

Kirja, kirja, kisdededcske,
Bethlehemi gyermekecske,
Hogy miértünk sok jót tettél,
A pokoltól megmentettél.

Nagy karácsony éjszakáján,
Jézus születése napján,
Örüljetek, örvendjetek,
A kis Jézus megszületett.

Jézus ágyán nincsen paplany,
Jaj de fázik az ártatlan.
Hogy is lehetne bundája,
Elveszett a báránykája.

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos szűz az anyja,
Két kezével ápolgatja,
A lábával ringatgatja.

MIND:

Adjon Isten jóéjszakát, békességet!

(Kéziratos szöveg alapján)

BETLEHEMES JÁTÉK

Diósad, Mocsolya, 1942–1948

Szereplők:

ANGYAL-HÍRNÖK: fehér ruhában, fekete cipőben, fején nyolcágú korona, hátán két fehér szárny, rajta hatágú csillagocskák, kezében égő gyertya, lángja körül piros papírból árnyékoló.

KÉT BUNDÁS: hosszú gubában, kucsmában, fekete csizmában, kezükben hosszú, csörgős bot.

KÉT BETLEHEMET HOZÓ PÁSZTOR: öltözkük mint az előzőké.

KÉR RENDŐR: katonaruha, csáköval, fakarddal.

Betlehem: kemény papírból készült kéttornyos házikó, piros krepp-papírral bevonva kívül-belül. A két torony piros celofánnal, tetejükön sárga csillag. A Betlehem belsejében kis csontbaba mint Jézus, jászolba fektetve. Körülötte szentképek.

Időpont: Karácsony első napjának hajnala.

* * *

Ének az ablak alatt:

Mennyből az angyal, eljött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe, sietve menve
Lássátok, lássátok
Oh, szegény, hogy fázik, könnyeitől ázik,

Mert nincs neki dunyhája,
Csak széna és szalma.

Az Istennek fia, ki ma született
Jászolban, jászolban.
Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik
Szent fia, a Jézuska.
Hamar induljunk el
Betlehem városába,
Rongyos istállójába,
Siessünk, ne késünk.

Özvegyek, árvák, mind ébredjetek!
Hajnal van, hajnal van.
A kis Jézuska, az Isten fia
Mennyből szállott le ma.
Mit vigyünk hát néki, ajándékul néki,
Hogy kedvét találhassuk
És szívből imádhassuk:
Egy bárányt, mind arany.
Ilyen szegény pásztoroktól
Elég lészen, elég lészen,
Talán még az aranyból is
Többet téssen.

(Amíg az ének hallszik, a házigazda előkészíti a bort, pálinkát, kalácsot, pénzt és beengedi a betlehemeseket.)

ANGYAL: *(bejön és bekérezteteti a kintieket):*

Tisztelt házigazdám, hogy tudtok aludni?
Az angyalok ilyenkor szoktak indulni.
Vagy talán nem tudtátok, hogy Jézuska
született,
Pedig tizenkét órákor már megérkezett.
Jászolban miértünk sokáig didergett.
Gazduram én hozzád be tudtam jönni,
Mint egy kicsi angyal neked jó hírt hozni.
De még sokan vannak társaim odakint,
Fogadd be jó gazda, Isten reád tekint.
Ha be fogjátok ti őket fogadni,
Drága kis Jézuskát be fogjuk hozni.

GAZDA:

Befogadjuk, hívd be őket!

I. BUNDÁS:

Ki lehet az a valaki,
Aki odabent annyit tud beszélni?

II. BUNDÁS:

Nem tudom ki lehet, de annyi bizonyos,
Hogy nekünk itt állni, bizony kicsit bajos.
Rettentő a hideg, én már öreg vagyok,
Ha be nem fogadnak, mindjárt meg is fagyok.

I. PÁSZTOR:

Meg bizony társaim, én is nagyon fázom,
De megnyugszik testem, Jézust ha meglátom.
Örüljön lelketek, vigadjon szívetek,
Mert ti jól tudjátok, Krisztus ma született.

II. PÁSZTOR:

Bundások, pásztorok, mind örüljetek!
Készítik odabenn a jó ételeket.

ANGYAL *(bentről kiált):*

Hallod-e te bundás, azt kérdezem tőled,
Mit keresel te ott s ki van teveled?

I. BUNDÁS *(még mindig kintről):*

Ugyan te angyal, mit kérdezed tőlem,
Hogy én mit keresek, mikor jól tudod,
Hogy Krisztus ma született.

ANGYAL:

Ugyan bundás, te már mit akarsz énvelem,
Tudod, hogy kíséző néped nem kedvelem.

I. BUNDÁS:

Vigyázz te angyal, ha nem tudod magad
illőképp viselni,
A vendégkísérővel, minél előbb oda fog szózni.

ANGYAL:

Ide bizony bundás, avval nem fogsz merni,
Mert az angyalokat a kis Jézuska nem fogja
hagyni.

I. BUNDÁS *(kint, hosszan elnyújtva):*

Tizenkettőt üt az óra,
Harangoznak a toronyba.
Most vettem csak magam észre,
Hogy angyal van odabenn.
Angyal, miért haragszol reám?
Én is istenfélő vagyok,
Azért, hogy pakulár vagyok.

ANGYAL:

Ha te istenfélő volnál,
Akko te nem csatangolnál,
Hanem csak Istenben bíznaál.

I. BETLEHEMES JÁTEKOK

Csörög-csattog már a botod,
Látszik a rossz indulatod.

II. BUNDÁS:

Ejnye angyal, bízzál bennünk,
Hogy mi istenfélők vagyunk.
Bot muszáj már, hogy csattogjon
Mert ha valaki megtámad,
Ki lesz majd ki téged óvjon?

ANGYAL:

Hát akkor engem kísértetek?
Köszönettel veszem néktek.
Legyetek szívesek akkor hát bejönni,
Ezt a házigazdát meg kell hát tisztelni.

(A két pásztor behozza a betlehemet, a két rendőr kivont karddal áll, a két bundás elől s bejönnek a kivilágított betlehemmel.)

I. BUNDÁS:

Ejnye, azt a teremfáját!
Isten áldja e ház urát!
Meg van a jó kolbász sütve,
A kulacs már teletöltve?

ANGYAL:

Nem azért jöttünk mi ide,
Hogy az meg legyen már töltve.
Istent jöttünk mi dicsérni,

Nem a hasunk teletöltni!
Ezt most félbe kell hát hagyni,
A Betlehemet kell megmutatni.
Abban van a kis Jézuska,
Mellette van Szűz Mária,
Ruhájával takargatja.

(Megmutatják a gazdának a betlehemet. A gazdaszszony pénzt nyom az angyal kezébe, a gazda pedig borral kínálja őket. Búcsúzóul a következőt éneklik:)

Ez a gazda jó gazda,
Sörrel, borral jól tartja.
Istennek áldása
Szálljon a házára.
Vedd fel Sári ködmönkédet,
Kösd bé borzos fejcskédet!
Ne menj el, maradj itt,
Míg én visszajövök.
Vegyed Jancsi dudádat,
Te Pista sípodat, furulyádat!
Alleluja, alleluja!
Internatis, fatis, menjünk hát tovább is,
Mert a Betlehemünk más házhoz is számít.

Elmennek.

Betanította Diósadon 1942-ben
KÖNNYŰ LŐRINCNÉ,
Mocsolyáról Diósadra férjhez ment asszony.

BETLEHEMES JÁTÉKOK

Zilah, 1947–1949

A városban régi szokás a betlehemezés. A szövegek kéziratban terjedtek, a csoportok utcák szerint alakulnak ki. A játékot valamelyik idősebb ember tanítja be. 1947–1949-ben a városban három betlehemes játék szövege volt forgalomban.

1. A Nagy utca és Bán utca (földműves lakosság) szövege. 1942-ig rendszeresen játszották, a főszereplő **HIRICZKÓ JÁNOS** halálával azonban rövid időre megszakadt, mivel ő volt a legmódosabb és biztosítani tudta az előzetes költségeket. A szöveget még az első világháború előttről örökölték. Ezt a szöveget 1921-ig **FAZEKAS FERENC** tanította be, majd halála után **BALOGH DEZSŐ**.

2. Kraszna utcai szöveg (földműves negyed). Ennek kisebb-nagyobb változtatásokkal több kézírata forog közkézen. Egyik kéziratát **EGRI JÓZSEF** 55 éves gazdaember őrzi. Ezt a szöveget 12 éves korában **ÁGOSTON GYÖRGY**től örökölte.

3. Szarvas utcai szöveg (iparos negyed). Rövidebb és tartalmában elüt a másik kettőtől.

A II. világháború után a Nagy utcai csoport román szereplőket is bevett, kikkel román házakhoz is jártak. A román szöveg azonban nem a magyar betlehemes játék fordítása, hanem rövid és a háromkirályok járásához hasonlít. A Betlehem azonban ugyanaz.

I. Kraszna utcai szöveg

Szereposztás:

ANGYAL: jóhangú, aki irányítja az egész játékot.
Ruházata fehér ing, hátán szárny, fején csillagszerű sisak, kezében persely.
KÉT PÁSZTOR, VAGY ÖREG: gubában, kucsmában, csizmában, bünkösbottal, melyen csengő van.
KÉT HUSZÁR: katonaruhában, csákóval, fakarddal.

Betlehem: kéttornyos faházikó, színes papírral bevonva. A torony felett hatágú csillag. Belül jászol, moha és cserépfigurák: 2 ökör, 1 szamár, 2 bárány, 5 ólomkatona, 1 juhász, a jászolban kis Jézus, mögötte Mária.

* * *

ANGYAL (*kopogtat és belép*): Jó estét kívánok! Újságot hirdetek, mely mindennek örömére örvendetes. Szép szót hallottam az éjjel, amit itt most hirdetek. Tisztelt jó uraim, társaim kinn vannak, Betlehemet hoztak. Mit felel a tisztelt házigazda, be szabad hozni?

(**EGYIK HUSZÁR** *kintről zörgeti az ajtót.*)

ANGYAL: Állj, ki vagy és honnan jöttél? Mi dolog, hogy ilyen késő éjszaka szállást nem kerestél?

I. HUSZÁR: Én a második Ciprus császár parancsára jöttem Názáretből népszámlálásra, hogy ezen az éjszakán szállást keressek a népnek.

ANGYAL: Itten szállást nem kapsz, ha mindjárt a város kőpiacán megfagysz.

I. HUSZÁR: Oh, te kősziklához hasonló nemzetiség, hogy nincs benned annyi kegyesség, hogy ilyen szegény vándor utasokat bé nem bocsássátok!

ANGYAL: Gyertek hát barátim, fűtőzz egy keveset, míg a hajnalcsillag felgyúl az égen.

(*A két huszár behozza a Betlehemet.*)

ANGYAL *énekel*:

Menjünk, menjünk, örvendezzünk!
Úr Jézusnak kedvét leljük!
Lassú síppal, nagy vígsággal,
Mondjunk szervényt* Jézusnak!

* Szervény – valószínűleg a sequential eltorzított változata

Lassú síppal, nagy vígsággal
Mondjunk szervényt Jézusnak!

I. HUSZÁR (*kifelé*): Jöjjön bé kend öregapám, mert idebenn szétfutott a juhnyáj.

II. PÁSZTOR: Hát miért nem vigyáztál rá? No, hát bémegyek, ha ki nem vertek. Adjon Isten szerencsét, lencsés, füstöskolbászos jó estét a házigazdának és a háziasszonynak. Lám, már én is itt vagyok. Hát ti idebenn esztek, isztok, dorbézoltok, öregapátoknak erről a rongyos szakálláról nem is gondoltok. Amint egyszer a Bakony erdőben jártam, bakkecskét találtam. Tőle úgy megijedtem, nagyapámat is elvesztettem, egyet-kettőt fütyentettem, nagyapámat előkerítettem.

I. ÖREG (*behívja a II. öreg*): Jöjjön bé kend öregapám, mert idebenn kolbászból fonják a gyeput, meg sonkával támogatják.

II. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy tejes-vas kaláccsal kiveritek a fogamat.

I. ÖREG: Ne félj öreg, inkább gyere bé!

II. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy az 1848 méteres kolbászt a nyakamba tekeritek.

I. ÖREG: Ne féljen, mert még a foga ínyére sem jut belőle. Jöjjön bé hát, ne féljen!

II. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy az 1848-beli rác ürmöst a csizmám szárába öntitek.

I. ÖREG: Jöjjön bé, hát ne féljen, mert még a foga alá sem jut belőle.

II. ÖREG (*bemegy*): No, hát bemegyek, ha ki nem vertek. Adjon Isten szerencsés, lencsés, füstöltkolbászos jóestét a friss házigazdának és a friss házi gazdasszonynak. Hát ti idebenn esztek, isztok, dorbézoltok, öregapátoknak rongyos, penészes szakálláról nem is gondolkoztok. Lám, én összejártam Ázsiát, Afrikát, nagy Ergendemburgundiát. Túrós palacsintából láttam a hegyeket, érvén érte az egeket, a háztetőkről mind leverte a cserepet. Amint egyszer a hortobágyi pusztán jártam, prücsköt, verebet verekedni láttam. Nosza pajtás szalmakardot rántottam! (*A két huszár összeveti a kardját*), a prücsköt menten agyonvágтам. Kit küldjek a pap után, elküldtem a baglyot. Míg a bagoly odajárt, szegén prücsök meghótt. Szénvonó, pemete, hat libának hét feje, tegnap volt két hete, mind a hasamba vele.

I. HUSZÁR *az I. öreghez*:
Tud kend öregapám keresztet vetni?

I. ÖREG:
Mit, mit édes fiam, bakszekeret venni?

I. HUSZÁR:
Nem, nem öregapám, keresztet vetni.

I. ÖREG:
Igen, édes fiam, keresztet vetni. Csőröge, csirkehús, meleg kalács, libahús, egy kulacs bor belém csúszna. Már ha innám se bánnám.

II. HUSZÁR (*a II. öreghez*):
Ismeri kend öregapám az órának mánusát?

II. ÖREG:
Mit, mit, édes fiam, az orrodnak a pincosát?

II. HUSZÁR:
Nem, nem, öregapám, az órának mánusát.

II. ÖREG:
Mit, mit, édes fiam, az órának a komordusát?

II. HUSZÁR:
Nem, nem, öregapám, az órának a mánusát!

II. ÖREG:
Igen, igen, édes fiam, az órának a mánusát.
Három fertály éjfélre, menjünk fel a háztetőre,
feküdjünk a ház földjére, annak is a közepére,
míg a hajnalcsillag felderül az égre.

ANGYAL (*énekli*):
Pásztorok, pásztorok, jót cselekedtetek,
Hogy lefeküdtetek.
Engem fenn hagytatok, mert én serény vagyok,
Reátok vigyázok.
Farkastól nem félek, fegyvernek megállok.
Glória, glória, kinek neve szent szűz,
Glória, pásztorok, pásztorok, szurd itten*!

I. ÖREG (*a II. öreghez*):
Hallod-é te kedves koma-kolléga, mit mond az angyal, hogy ide szúr!

* Szúrd ide – a latin „surgite pastore” deformálása

II. ÖREG:

Ide bizony nem szúr, az anyjának az a fertelmes, szütykös, fütykös fogpiszkálójával, mert úgy visszavágom, hogy rögtön szörnyű halál-lá változik!

I. ÖREG (*a II. öreghez*): Hallod-é te kedves koma-kolléga, mit álmodtál a pucikban?

II. ÖREG: Hát, én kedves koma-kolléga azt álmodtam a pucikban, hogy Úr Jézusnak egy csupor piros bárányt vittem, még az ellötyögtettem.

I. ÖREG: Elég nagy számár voltál!

II. ÖREG (*az I. öreghez*): Hát, te kedves koma-kolléga, mit álmodtál a hamulyukban?

I. ÖREG: Hát, én kedves koma-kolléga azt álmodtam, hogy az Úr Jézusnak egy csupor aludtjet vittem, még azt is elszalasztottam.

II. ÖREG: Te még nagyobb számár voltál!

I. ÖREG: Hát, én bizony azt álmodtam, hogy Úrjé-zusunk született.

II. ÖREG: Csak tán nem, koma-kolléga?

I. ÖREG: Biz' úgy!

II. ÖREG: Hát, te kedves koma-kolléga, erre a nagy örömré mondjunk szervényt Jézusnak.

ANGYAL (*énekelve*):

Jártak-é itt farkasok, farkasok?

KÉT ÖREG:

Bizony nem is angyalok,
bizony nem is angyalok.

ANGYAL:

Vittek-é el sok juhot?

KÉT ÖREG:

Bizony ide nem hoztak.

ANGYAL:

Futottál-é utána, utána?

KÉT ÖREG:

Bizony nem is előtte, bizony nem is előtte.

ANGYAL:

Ütötted-é a nyomát, a nyomát?

KÉT ÖREG:

Bizony nem is a farát, bizony nem is a farát.

ANGYAL ÉNEKLI:

Keljetek fel pásztorok, pásztorok,
Kik juhoknál alusztok, kik juhoknál
alusztok!
Megszületett uratok, uratok,
Néktek kis Jézusotok, néktek kis Jézusotok.

MIND énekelnek:

Mennyből az angyal, lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok.
Hogy Betlehembe, sietve menve,
Lássátok, lássátok.
Az Isten fia, ki ma született
Jászolban, jászolban,

Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik
Szent fia, szent fia.
Oh, szegény de fázik, könnyeitől ázik,
Mert nincs neki dunyhája,
Sem cifra nyoszolyaja,
Barmok szája melegítő kályhája.
Mit vigyünk hát őnéki,
Hogy kedvét találhassuk?
Egy bárányt, egy sajtot.
Ilyen szegény pásztoroktól elég lészen,
Talán még az aranyból is többet téssen.
Elég lészen, többet téssen.

ANGYAL: *(rázza a perselyt és énekel):*

Tallérokát most adják,
Ezreseket rárakják,
Sódarral, jó borral,
Megajándékozzák.
Nosza, rajta, jó gazda,
Sörrel, borral jól tartja.
Istennek áldása, szálljon a házadra!
Istennek áldása, szálljon a házadra!

Kis szünet után folytatja:

Víg örökre fordult napunk,
Örök áldás szálljon rátok!

ANGYAL:

Fébrus útját helyrehoztuk szürke paripával
Szent István napját elértük gyors futárral.

MIND:

Éljen számos esztendőket,
Töltsd békességgel élted határit!
Tested a földnek adaték,
Hogy a lelkednek lakása legyen az egek vára.
Legyen a lelkednek lakása az egek vára.

ANGYAL:

Internatis, fatis,
Menjünk már tovább is,
Mert a mi szép Betlehemünk
Más házhoz is számít.

MIND:

Vedd fel Sári ködmönkédet,
Kösd bé borzos fejcskédet,
Ne menj el, maradj itt,
Még mi visszajövünk.

KÉT HUSZÁR:

Ne menj el, maradj ott, még mi visszajövünk.

KÉT ÖREG:

Ne menj el, maradj itt, míg a kulacsomba nem
töltenek valamit.

ANGYAL:

Jó gazda megbocsássatok, ha vétettünk
tinálatok.
Köszönjük, hogy mit adtatok,
Örök áldás szálljon rátok!

II. Nagy utcai szöveg

Szereplők: két angyal, két huszár, két öreg.

Lassú, síppal, nagy vígsággal
Mondjunk szervényt Jézusnak.

* * *

Az angyalok kopogtatnak és belépnek.

I. ANGYAL:

Jó estét kívánok! Újságot hirdetek, társaim
kin vannak, Betlehemet hoztak. Mit tetszenek
hozzá szólni tisztelt házigazda, háziasszony,
be szabad-e hozni?

Huszárok kopogtatnak:

I. ANGYAL: Ki vagy és honnan jöttél?

I. HUSZÁR (*kintről*): Názáretből jöttem népszámlá-
lás miatt, szállást kérnék erre az éjszakára.

II. ANGYAL: Itten szállást nem kapsz, ha mindjárt
a város piacán megfagysz.

II. HUSZÁR:

Oh, te kemény kősziklához hasonló nemzetség,
Nincs bennetek annyi lélek s kegyesség,
Hogy a szegény vándor utast bébocsássátok?

A két huszár behozza a betlehemet.

KÉT ANGYAL énekel:

Menjünk, menjünk, örvendezzünk,
Kis Jézusnak kedvét nyerjük.
Lassú síppal, nagy vígsággal,
Mondjunk szervényt Jézusnak.

I. HUSZÁR (*kifelé*): Gyere bé te „borzás” pajtás,
mert ha kimegyek, kardommal jót húzok az
oldaladra.

I. ÖREG (*kintről*): Nem megyek, mert félek, hogy
avval a tejes-vajas kalácscsal kiveritek a fogamat.

I. HUSZÁR: Gyere bé, hát ha mondom.

I. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy azt a hat-
méteres kolbászt mind a nyakamba tekeritek.

I. HUSZÁR: Gyere bé ha mondom, mert ha kime-
gyek a kardommal jót hintek az oldaladra.

I. ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy az 1848-
as „rát szűrt” piros bort a csizmám szárába
öntitek.

I. HUSZÁR: Gyere bé csak, ne félj!

I. ÖREG (*bejön*): Hát bémegyek, ha ki nem ver-
tek. Adjon Isten szerencsés, lencsés, füstölt-
kolbászos jóestét a friss házigazdának és friss
házi gazdasszonynak! Lám, én is itt vagyok.
Hát ti idebenn esztek, isztok, dorbézoltok,
öregapátok mocskos, tetves szakálláról nem is
gondolkoztok! Lám, én összejártam Ázsiát, Af-
rikát, nagy Ergenburgundiát, túróból láttam a
hegyet, mely érve érintette az eget. Prücsköt,
verebet verekedni láttam (*a két huszár összeteszi*

a kardját). Nosza, szalmakardot rántottam és a prücsköt kettévágtam. Kit küldjek a papért? Elküldtem a baglyot. Míg a bagoly odajárt, szégyen prücsök meghótt. Szénvonó, pemete, hét libának nyolc feje, tegnap volt két hete, mind a hasamba vele.

II. HUSZÁR (*behívja a II. öreg*): Jöjjön bé, kend öregapám, idebenn szétfutott a juhnyáj.

II. ÖREG (*bemegy*):

Nyissátok az ajtót, mert nem kapom
a kilincstartót!

Eljött a nagykarácsony borzos szakállával,
Tele van a gubám tetüvel, bolhával, brrr...

A két öreg leheveredik, a két angyal és a két huszár énekel:

Pásztorok, pásztorok, jót cselekedtetek,
Hogy lefeküdtetek.
Mert én serény vagyok, reátok vigyázok.
Farkastól nem félek, fegyvernek megállok.

I. ÖREG: Glória, glória.

II. ÖREG: Miféle glória?

I. ÖREG: Talán egy nagy tányér túróspuliszka.

II. ÖREG: Angyal uram is megenné, ha volna.

I. ANGYAL: Erre a nagy ijedtségre fújjunk szervényt Jézusnak!

(énekelnek)

Mennyből az angyal... *(az előző szövegben adott változat)*

I. ÖREG (*a II. öreghez*): Hallod-e te kedves koma-kolléga, mit mondott az angyal? Hogy ideszúr!

II. ÖREG: Ide biza nem szúr! Nálam van az anyád fertelmes fogpiszkálója, úgy fültövön vágom, hogy szörnyű halállá változik.

I. ÖREG (*a II. öreghez*): Hallod-é te koma-kolléga mit álmodtam? Vittem a Jézuskának egy csupor aludttejet, mire a kapujába értem, ellötyögtettem.

II. ÖREG: Oh, te koma-kolléga, elég nagy számár voltál!

I. ÖREG: Hát, te koma-kolléga mit álmodtál?

II. ÖREG: Vittem Jézusnak egy bárányt, mire a kapujába értem, elszalasztottam.

I. ÖREG: Futottál-é utána?

II. ÖREG: Nem is előtte!

I. ÖREG: Lobogott-é a gyapja?

II. ÖREG: Nem is a faggyúja!

I. ÖREG: Oh, te koma-kolléga, elég nagy számár voltál, még füled is volt!

I. ANGYAL: Erre a nagy ijedtségre, fújjunk szervényt Jézusnak!

I. BETLEHEMES JÁTEKOK

(a két öreg felkel)

MIND:

Pásztorok keljünk fel, innen induljunk el
Betlehem városába, rongyos istállójába,
Siessünk, ne késsünk.
Mi urunknak tiszteletet tehessünk.
Mit vigyünk hát néki, ajándékot néki,
Hogy kedvét találhassuk, szívből imádhassuk.
Egy bárányt, aranyat,
Ilyen szegény pásztoroktól elég lészen,
Talán még az aragnál is többet téssen.

KÉT ANGYAL *(rázva a perselyt) énekel:*

Tallérokat most adnak,
Sörrel, borral jól tartanak.

Sódarral, jó borral megajándékoznak,
Sódarral, jó borral megajándékoznak.

MIND:

Vedd fel Sári kendőcskédet,
Kösd bé borzos fejcskédet!
Ne menj el, maradj itt
Még mi visszajövünk.
Víg órára jutott napunk,
Boldog órára jutottunk.
Megköszönjük, mit adtatok,
Örök áldás szálljon rátok!

Megjegyzés: érezhetően a másik szöveggel szemben bizonyos részek kimaradtak.

III. Szarvas utcai szöveg

Szereplők: ÖREG PÁSZTOR, FIATAL PÁSZTOR, KÉT ANGYAL, KIRÁLY

* * *

KIRÁLY *(bemegy):* Újságot hirdetek, örömszót hallottam az éjjel, örömöm elmondom, kint vannak társaim szép kis Betlehemmel. Mit szól hozzá a jó gazda, bebocsájtja vagy nem?

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

ANGYALOK (énekelnek):

Men - jünk, men - jünk, ör - ven - dez - zünk,
 Kis Jé - zus - nak ked - vét nyer - jük!
 Hír - de - tek most nagy új - sa - got,
 Ké - rek szál - lást Jé - zus - ka - nak!

AZ EGYIK PÁSZTOR *dönget.*

KIRÁLY: Ki az, mi az, tüstént feleletet adj nekünk!

FIATAL PÁSZTOR (*bejön*): Adjon Isten szerencsés, füstös kolbászos jóestét! Lám én is itt vagyok. Összejártam Ázsiát, Afrikát, túróból láttam a hegyet, mely érintette a kupás cserepet. Hát még mit láttam? Prücsköt verébbel verekedni láttam. Fustélyomtól úgy megijedtem, még az öregapámat is elvesztettem. Jöjjön bé kend, öregapám!

ÖREG JUHÁSZ: Nem megyek, mert félek, hogy azt a hatvanhat méteres kolbászt a nyakamba tekeritek.

FIATAL PÁSZTOR: Ne félj, mert még a fogad közé sem jut, csak gyere bé!

ÖREG PÁSZTOR: Nem megyek, mert félek, hogy azt a nagy fazék káposztát a nyakamba öntitek.

FIATAL PÁSZTOR: Ne félj, mert még a nyelved hegyére sem jut, csak gyere bé!

ÖREG PÁSZTOR: Hipp-hopp komámasszony, én is itt vagyok! Ti idebenn esztek, isztok, dorbézoltok, az öregapátok penészes szakállára nem is gondoltok.

FIATAL PÁSZTOR: Olszus, batyus, feküdjünk le egy pár órára, míg csak a hajnalcsillag fel nem jön.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

KIRÁLY *(énekelve):*

Pász - to - rok, pász - to - rok, jól cse - le - ked - te - tek,
Hogy le - fe - küd - te - tek, en - gem fenn - hagy - ta - tok,
Mert én für - ge va - gyok, re - á - tok vi - gyá - zok.

ANGYALOK *énekelnek:*

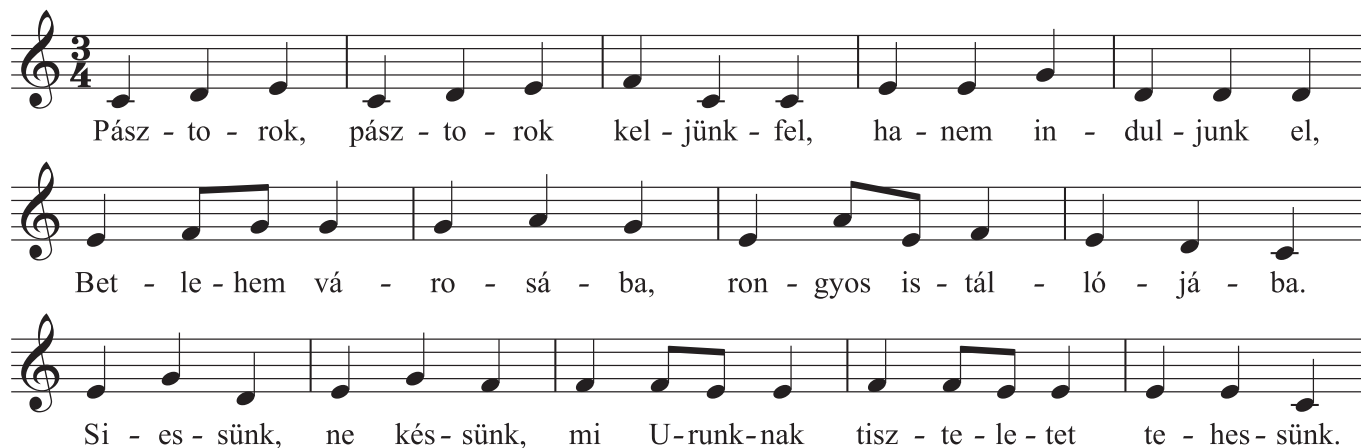
Mennyből az angyal, lejtött hozzátok...

Megszületett ti uratok, néktek kis Jézusotok,
Néktek kis Jézusotok.

KIRÁLY:

Keljetek fel pásztorok, pásztorok,
Kik juhokkal alusztok!

PÁSZTOROK *(énekelnek):*

Pász - to - rok, pász - to - rok kel - jünk - fel, ha - nem in - dul - junk el,
Bet - le - hem vá - ro - sá - ba, ron - gyos is - tál - ló - já - ba.
Si - es - sünk, ne kés - sünk, mi U - runk - nak tisz - te - le - tet te - hes - sünk.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Mit vi - gyünk hát né - ki, a - ján - dé - kot né - ki,
 Hogy ked - vét ta - lál - has - suk és szív - ből i - mád - has - suk!
 Egy bá - rányt, egy saj - tot. I - lyen sze - gény pász - to - rok - tól
 e - lég lé - szen, e - lég lé - szen.
 Ta - lán még az a - rany - nál is töb - bet té - szen.

ÖREG PÁSZTOR:

Most sétál a Panka pajtás a vajasrétezzel,
 Mint köteles fickó buzogány bérezzel?
 Sicc el macska, ne dűjtsd fel a pálinkát,
 Amelyikkel a két öreg megkeni a torkát.

MIND:

Karácsonykor kinyílt egy szép rózsza,
 Melyet régen várt a világ Betlehemben,
 Nohát, nohát, jó gazda, ha elengetsz utunkra,
 Egy pohár bort az útra!
 Istennek áldása, szálljon a házadra!

Jó gazda, bocsásd meg, hogy mit vétettünk
 nálatok,
 Köszönjük amit adtatok,
 Örök áldás szálljon rátok,
 Örök áldás szálljon rátok!

KIRÁLY:

No, barátom fogd az ajtót,
 Még inkább a kilincstartót.
 Itt már többet nem maradunk,
 Boldog ünnepet kívánunk!

Elmennek.

BETLEHEMES JÁTÉK

Tasnád, 1947

Szereplők:

BETYÁR: fehér ingben, bő gatyában, pitykés lajban, fekete csizmában, fején darutollas pörge kalap, kezében karikás ostor.

KÉT ANGYAL: hosszú fehér ruhában, fejükön hengeralakú csákó.

HUSZÁR: katonaruhában.

ÖREG JUHÁSZ: szőrével kifordított juhászbundában, vagy báránybőr ködmönben, kucsmával a fején, kezében zörgős bot.

Betlehem: háromtornyú, belül fából faragott Jézuska, a jászol előtt állatfigurák, a jászol mögött Szent József és Mária, valamint a keleti bölcsek fából faragott figurái. A betlehemben gyertya ég. A betlehemet a két angyal hordozza.

* * *

ANGYAL beköszöntője: Jó estét tisztelt házigazda! Társaim kint vannak, betlehemet hoztak. Messzi földről jöttek. Igen nagyon elfáradtak. Be tetszik engedni őket?

Igenlő válasz esetén:

Ne féljetez pásztorok,
Az égen egy jelt látok,
Az égen egy jelt látok.

Behozzák a betlehemet, bejön a betyár, a két angyal és a huszár. A juhász kint marad.

MIND énekelnek:

Én is álmomban felébredtem,
Mondjátok, hogy mit jelent ez?
Pásztorok, Istennek szent emberei keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába, rongyos istállójába,
Barmok pajtájába!
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még az éjjelen odaérhessünk,
A mi urunknak tiszteletet tehessünk!

HUSZÁR (előrelép s kérdi az angyaltól):

Inekszertusz mi vagy?

ANGYAL (szavalva):

Én mennyei angyal vagyok,
Néktet nagy örömet mondok,
Mert ma néktek született,

Ki megjövendőltetett,
Betlehem városában,
Rongyos istállójában,
Barmok pajtájában.

HUSZÁR *(szavalva):*

Bajuszomra mondom, hogy katona vagyok,
Temető árkában sok bodzát levágok.
Most jöttem Gyuláról, Gyulafehérvárról,
Három paripával s egy rongyos szolgálával,
„Szolgámnak a neve: bujdosó katona,
Magam pedig vagyok Hányi-veti Gyurka.”*

BETYÁR *(előrelép kötölözködve):*

Vagy egy darab hurka.

HUSZÁR *(fölnyeneskedve):*

Na még ilyen betyárt sem láttam világ
életemben!
Télen-nyáron gatyában jár,
Hiszen még a hollók is kikacagják.

BETYÁR *(magából kikelve):*

Állj félre barátom, én is hadd beszéljek!
Szóljak én is egyet, helyén van az eszem,
Nem ettem vadmeggyet.
De most erre jó volna meginni mind
a huszonnégyet.
Kiskalapom darutollas, virágos,
Félrecsapom csak úgy szilaj, betyáros.
Most vettem a „Tulivásár” idején,
Hortobágyi betyárgyerek vagyok én.
Ólmos ostor figyeg balvállamon, mégpedig
karikás.

A múlt éjjel bementem egy földesúrnak a házába,
Kis perselyem lecsaptam az asztalra.
Mondtam neki: tegyen bele pénzt vagy aranyat,
Mert ha nem, hát erőszakkal elveszem,
Erre a nagy úr megijedt, teletömte perselyem
ezüsttel,
arannyal, úgy bocsájtott utamra.
Távol sem mentem a nagy úrnak házatól, jöttek
ezrével, százával a zsandárok. Elöl jött
a kapitány
daruszóru paripán.
Én kis perselyemmel úgy homlokon vágtam,
hogy menten lefordult lováról.
Kis perselyem után nem mertem kapkodni,
Csak daruszóru paripámra felpattanni.
Úgy kivágtattam a síkra, mint acélból a szikra.
Eltörött a lovam lába,
Így maradtam egy ingben, gatyában,
Mint a piros alma a gyenge hajában.
(kiszól a kint álló öreg juhászhoz)
Jöjjön bé kend öregapám, mert hideg
az a pitvar, didereg kend benne.

ÖREG JUHÁSZ *(félénken):* Nem megyek, mert azt
a hatvannégy méteres kolbászt a nyakamba
akasszátok.

BETYÁR: Nem olyan potya az... Csak jöjjön bé!

ÖREG JUHÁSZ: Nahát nyissatok ajtót, mert nem
lelem a kilincstartót.

BETYÁR: Vigyázzon kend öregapám, mert itt van
egy hetvenhét méteres árok, pálinka forr benne,
bele ne essen kend!
(kinyitja az ajtót)

* A Most jöttem Erdélyből, hat lóval, hintóval kurucdal után.

ÖREG JUHÁSZ: Hej, mikor én fiatal katona voltam, nem egy ilyen árkot átugrottam. Hipp-hopp! Szerencsés, lencsés, füstöskolbászos jó estét kívánok a házigazdának! *(a többiek felé fordulva)* Ti itt csak esztek-isztok, dorbézoltok, szegény öregapátokról nem is gondoltok.

BETYÁR: Se nem eszünk, se nem iszunk, csak a kulacs fenekét nyalogatjuk. *(átnyújtja a kulacsot)* Nyalja meg hát kend is!

ÖREG JUHÁSZ: Lám, ilyen a mai fiatalság, szegény öregapjukkal csak a kulacs fenekét nyalogatassák.

BETYÁR: Dehogy, dehogy, hiszen le van fagyva.

ÖREG JUHÁSZ: Nohát adjátok oda a gazdának, hogy engesztelje ki egy kis melegborral, vagy pálinkával *(átnyújtja a kulacsot)*.

BETYÁR:
Járt kend öregapám iskolába?

ÖREG JUHÁSZ:
Hol, hol édes fiam, az istállóban?

BETYÁR:
Nem, nem öregapám, az iskolába.

ÖREG JUHÁSZ:
Igen, igen édes fiam, az iskolába.

BETYÁR:
Ismeri kend öregapám, a b. betűt?

ÖREG JUHÁSZ:
Mit, mit édes fiam, a lapostetűt?

BETYÁR:
Nem, nem öregapám, a b. betűt.

ÖREG JUHÁSZ:
Ismerem édes fiam valaha, de már nem ismerem.

BETYÁR:
Ismeri kend öregapám az óra mánusát?

ÖREG JUHÁSZ:
Mit, mit édes fiam az orrodnak a punktusát?

BETYÁR:
Nem, nem öregapám, az óra mánusát.

ÖREG JUHÁSZ:
Az óra mánusát ismertem valamikor, de már nem ismerem.

BETYÁR:
Tud kend öregapám silabizálni?

ÖREG JUHÁSZ:
Mit, mit édes fiam, sírba pipálni?

BETYÁR:
Nem, nem öregapám, silabizálni.

ÖREG JUHÁSZ:
Silabizálni tudtam valamikor, de már rég elfelejtettem... ma már nem ismerem. *(énekelni kezd):*

Féltizenkettőre, feküdjünk le a földre,
Én már többet juhászlegény nem leszek,
Erre a szép sima földre lefekszek.
(*öregesen leheveredik*)

MIND éneklik:

Aluszol-e te, juhász, te juhász...?

ÖREG JUHÁSZ:

Hej, dehogyis aluszom, a lányokat szorítom.

MIND:

Jártak-e itt farkasok, farkasok?

ÖREG JUHÁSZ:

Bizony nem is angyalok, bizony nem is angyalok.

MIND:

Vittek-e el sok bárányt, sok bárányt?

ÖREG JUHÁSZ:

Bizony nem is ők hozták, bizony nem is ők
hozták.

MIND:

Folyt-e nekik sok vérük, sok vérük?

ÖREG JUHÁSZ:

Bizony nem is a tejük, bizony nem is a tejük.

BETYÁR:

Glória, glória!

ÖREG JUHÁSZ:

Tyúk ül a görében, kövér disznó az ólban,
kést vágok a farába.

BETYÁR:

Keljen fel már kend öregapám, mert olyat
ütök a kend farára, hogy kihalad a kend
bundája (*karikásostorral az öreg bundájára
suhint*).

ÖREG JUHÁSZ:

Kelek, kelek édes fiam.

HUSZÁR:

Csapófát az öreg alá! (*kardjával emelgeti az öreget*)

ÖREG JUHÁSZ:

Várjál édes fiam, hogy ezt a hetvennégy
méteres csipát kitöröljem, tejszeles
nagybajuszom megpödörjem (*pödörgeti*).
Nahát most beszéljetelek velem.

BETYÁR:

Mit álmodott kend öregapám?

ÖREG JUHÁSZ:

Hát azt, hogy túróból láttam a hegyeket, tejföl-
ból a völgyeket. De mind azok a csorba vadak
megtámadtak, azt sem tudtam merre rázzam
ezt a ringyes-rogyos bundámat. Így hát édes
fiam, közibetek jutottam.

MIND énekelnek:

Megrázd juhász a bundád, a bundád,
Menjünk fogjunk báránykát...
Vigyük el az anyjának, anyjának...
Főzze meg a fiának, főzze meg a fiának.
Én is viszek lisztecskét, lisztecskét,
Főzzön neki pépecskét, főzzön neki
pépecskét.

I. BETLEHEMES JÁTÉKOK

ÖREG JUHÁSZ *(tovább énekel):*

Én is viszek furulyát, furulyát,
Fújjunk neki szép nótát,
Fújjunk neki szép nótát,
Vigasztaljuk Jézuskát!

I. ANGYAL:

Zörgetik a kulcsot, pénzt akarnak adni.
De a pénzesláda nem akar kinyílni.
Asszonyom, asszonyom, nyúljon a zsebébe,
Pár krajcárocskát tegyen a perselyünkbe.

II. ANGYAL:

Imperatist, fátisz... szálljunk hát tovább is,
Mert a mi kis betlehemünk több házra is
számít.

Ámbár mi azt jól tudjuk,
Hogy egy forint száz krajcár,
De ha azt elveszítjük, igen nagy kár.

MIND éneklük:

Nosza, nosza jó gazda,
Szálljon áldás házadra,
Egy nagy fazék káposzta,
Töltse meg a házat,
Pincét s kamaráját,
A jó Isten áldása,
Szálljon a házadra.

(Megköszönik amit kaptak és elmennek.)

Lejegyezte **TAPODI PÁL**, kollégista diák

BETLEHEMES JÁTÉK

Nagyszokond, 1948

Szerepők:

KÉT ANGYAL: fehér ruhában, csillaggal díszített süveggel a fejükön, kezükben csengő.

KÉT PÁSZTOR: gubában, kucsmában, pásztorbottal, álarcban.

IZAIÁS: csillaggal díszített köpenyben.

SZENT JÓZSEF: egyszerű mesterember gúnyában.

SALAMON: bőrkabátban.

ELIUD ÉS ELIACIN: földig érő köpenyben, mellükön szalagokkal és gyöngyökkel díszítve.

* * *

PÁSZTOR (*belép*): Béke veletek! Az én uram Izaiás, az Úrnak fölkent prófétája beszélni kíván. Megengeditek?

IZAIÁS (*belép*):

Eljön az idő, mikor becsben lesz
Zebulon földje, Naftali földje,
A sötétben ülő nép világosságot lát,
És mindenki áldja a pogánynak mondott
Galileát,
És öröm lesz minő nem volt soha,
Sem győzelemkor, sem aratáskor,
Mert küsded születik nekünk és adatik nekünk.

Csodálatos és jó tanácsadó.

Az erős Istené, a béke fejedelme.
És a békességnek nem leszen vége,
Mert mindörökké tart a fejedelmi béke.
Mert adja az Úr, Dávidnak tornya.
Vállára veszi Istennek országát,
Akkor méztől csepegnek az egek,
És az égen nem lesznek fellegek.
A hegyek ugrálnak, mint a juhok,
Szökdelnek a halmok, mint a bárányok.
A folyóvizek tapsolni fognak,
Az erdő fái mind táncot ropnak.
Egy mezőn legel farkas és bárány,
S a kerek földön nem leszen ármány.
Isten fia lesz a földi ember,
Mikor eljön majd a csendes éj,
Az a békés, az a boldog éj.

(*kintről ének*)

Csendes éj, boldog éj,
A csillag álma mély,
Csak a Szűzanya virraszt még,
S fönn a csillagos kéklő ég.
Kisdedem aludj már,
Kisdedem aludj már.

SZENT JÓZSEF (*belép és köszöntőt mond*):

Békesség e házban a jóakarátú
embereknek!
József vagyok, istenfélő ember,
Názáreti szegény mesterember.
Atyám Dávid földjén, Betlehemben,
Szabad-é kissé megpihennem?

Van-é szívetek, mely a szegényt szánja?
Mely a szegényben a jó Istent látja?
S ha a szegény nem kell, nézzétek a szentet,
Kit boldognak hirdet minden nemzet,
Künn éjben, fagyban, jó szívetek várja,
Szent jegyesem, szép Szűz Mária.
Ajtót nyissatok legalább ennek,
Ki ajtaja a boldog mennynek.

S ha őt nem látnátok szívesen,
Essen meg szívetek a gyermekén,
Mert ma van a csendes boldog éj,
Amikor az ember nem lehet kevély.
Mert érte magát itten megalázza,
S világra jön kicsinyen, gyengén, fázva.
S a mennyország ha rátok mosolyog,
Ti lesztek az első földi boldogok.
E gyermek szenvedni jön a földre,
Hogy boldogítson minket örökre.
Tegyétek boldoggá első percét,
Ne őrizze úgy e föld keservét,
Kértem hát a Jézuska nevében,
Fogadtok-é szívesen, békességben?

*A két angyal behozza a betlehemet és leteszi, jobbról,
balról melléje állnak a szereplők, mögéje a pásztor.
(ének):*

Leszállt az égi dicső király,
Jászolban fekszik, rongyos ruhában.
Hozzánk az üdvnek hajnalán,
Ki a mennyet s a földet alkotta.
Légy üdvözölve szent karácsony,
Mely földre hozta az eget.
Ím, elmúlik a bűn homálya,
Mert te az üdvöt hirdeted.
Nyugodj kisdéd csendességben,
Adj helyet édes álmoknak.

ÖREG PÁSZTOR:

Föl, föl fiúk! Eliacin, Eliud!

FIATAL PÁSZTOR:

Na mi az öregapám, meg van kend
háborodva?

ÖREG PÁSZTOR:

Hát bizony meg vagyok én háborodva,
Amint Salamonnal beszélek,
Megszólalt fönn az angyali ének:
Dicsőség a magasságban az Istennek,
És békesség a földön a jóakarátú
embereknek.

Egy nagy sereg fényes angyalt láték,
S közülük egy, a legszebb kiválék.
S míg bámulám a szikrázó eget,
Mondott nekem fiaim ilyeneket:
Nagy örömet hirdetek néktek,
A világnak Megváltó született,
Dávidnak városában,
Rongyos istállócskában.
Menjetek azonnal imádni őt,
Ki értetek az égből lejött.

SALAMON:

Úgy látom, kend már megint félrebeszél,
Mint mikor sokat kér a birkabőrért.
Én, a bölcs Salamon is ott voltam,
És mindezekről semmit sem hallottam.

ÖREG PÁSZTOR:

Nem is neked szólt az Salamon,
Te úgy születél süketen, vakon.
Neked nem kell a mennyei
bölcsesség,
Csak olcsó bor, és kóser eleség.

SALAMON:

Hogy született jászolban Messiás,
Mikor palotában van válogatás,
Ha neki nincs hajléka, bölcsője,
Népünk boldogságát, hogy reméljük
tőle?

ÖREG PÁSZTOR:

Hát mi balgák vagyunk Slajmi?
Én nem tudnám neked megokolni.
De hogy szenved az már írva vagyon,
S ha már sír is, örülhet még nagyon.

FLIACIN:

De király is lesz öregapó,
Istálló pedig nem királynak való.

ÖREG PÁSZTOR:

Lehet ez király, majd megválasztjuk,
Mert támogatni el nem mulasztjuk.
Akit már úgy megtisztelt az ég,
Annak hódolni kell, fiúk, mindég!

ELIUD:

Szemeteken ül az őszi szender,
A Megváltó nem lesz csupán ember,
Isten is lesz, így vagyon megírva!
Isten jóságos szívével bírva jön e világra,
Nem kincsért, koronáért, hanem az eltévedt
bárányért.

SALAMON:

Bárányért? No, csak nekem ne konkuráljon!

ÖREG PÁSZTOR:

No, elég volt, hallgass te balga,
Hanem újra zeng az ének, hallga!

ÉNEK MIND:

Mennyből az angyal...

ELIACIN:

Most már itten nincs mit tanakodni,
Valóban itt a boldog élet,
Mert ma Isten emberré lett.

ÉNEK MIND:

Pásztorok, pásztorok örvendezve,
Sietnek Jézushoz Betlehembe,
Köszönetet mondanak a kisednek,
Kiváltságot hozott az embernek.

(Elmennek.)

Teljesen újszerű, ismeretlen, valószínűleg a II. Világháború idején keletkezett szöveg. Kézirat. 12-14 éves fiúk tanulják. Először a paphoz mennek, azután házakhoz szenteste.

II. Karácsonyi köszöntők

Zsibó, 1948

Időpont: Karácsony estején éjféli 12 órakor 18 és 40 év közötti férfiak végigjárják az ismerős házakat. Az ablak alatt megéllnak és a református zsoltár 99. számú énekét „Szívünk vígsággal ma bétölt” éneklük.

Az első szakasz eléneklése után a LEGIDŐSEBB a következő köszöntőt mondja:

Áldom, magasztalom a seregek urát,
Hogy megadta értünk a karácsony napját.
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Cselédjével együtt kedves gazdasszonyát.
Ahány búzaszem terem a búzamezőben,
Annyi áldás szálljon a fejetekre.

(Ezt követi valamennyiök éneke)

Nyí - lik az ég - nek fel - vont szép sá - to - ra,
Osz - lik fel - leg - nek fe - ke - te ho - má - lya.
Cit - rus - nak pe - dig - len a - rany ko - ro - ná - ja
Fény - lik, tűn - dök - lik, fény - lik, tűn - dök - lik.
Az - na - pi gyász - ru - hát most már le - ve - tet - te,
Új haj - nal - kor - ra ma - gét öl - töz - get - te.

(Következik **EGY FIATAL LEGÉNY** rigmusa)

Eljött a karácsony borzos szakállával,
Kilyukadt a csizmám, nem győzőm
szalmával.

Adjanak egy garast, vagyis egy petákot,
Hogy tétessek csizmámra, egy bestelen
tákokat...

(**EGY MÁSIK FIATAL LEGÉNY** rigmusa)

Én kis Pista, posta,
Egerek királya.
Nem cincogok többet,
Mert elkap a macska.
Fordítom a lovam a szomszéd házára,
Tartom a tarisznyám egy vajas kalácsra.
Zörgetik a kócsot, pénzt akarnak adni.
Ha márjást nem adnak, el se fogom venni.

(Bemennek a házba, ahol megkínálják őket. Rövid be-
szélgetés után elbúcsúznak)

Mert az 1948. évben mi is eljöttünk e szép
jeles ünnepen,
Eljöttünk mi is tisztességet tenni,
Szép lyányos házakat sorban megtisztelni.
Föltiszteljük tehát e ház gazdáját,
Kedves hűtös társát, e ház gazdasszonyát.
Mert sok szép dali legények jövünk bé a házba,
Hogy áldást kérhessünk kedves leányára.
Valamennyi szőlőtőke terem a hegy tetején,
Annyi áldás legyen kedves lánya fején.
Áldás és békesség ragyogjon köztetek,
Én is mind szívemből kívánom ezeket!

Elmondta **OPRIS GYURKA**, 20 éves legény

Nagymon, 1948

*Az ablak alatt református karácsonyi éneket énekelnek.
Miután fogadják őket, bent folytatják:*

(LEGIDŐSEBB LEGÉNY):

Jóreggelt kívánok a házigazdának,
De legfőképp kedves leányának.
Áldja meg az Isten, ki e szép lányt szülte,
Ki őt kinccsel, szeretettel felnevelte.

(EGY FIATAL LEGÉNY tréfás köszöntője)

Egyszer kántálni mentem volt,
A kemencén egy kés volt.
Azt a szemem, hogy meglátta,
Azt a kezem ott nem hagyta,
Szalajná, meleg málé.

(ének MIND)

(A FIATAL LEGÉNY folytatja)

De a gazda, hogy meglátta,
A sulykot is megragadta,
A hátamhoz lapogatta,
A hátamhoz lapogatta,
Suhajná, meleg málé...

Kalácsot is sütöttetek,
Kalácsot is sütöttetek,
Suhajná, meleg málé...

MIND ének (refrén):

Jobb a kalács, mint a málé...

MIND ének (refrén):

Jobb a kalács, mint a málé...

A FIATAL LEGÉNY:

Tudom disznót is öltetek,
Hurkát, májast töltöttetek,

A FIATAL LEGÉNY:

Ha van édes pálinkátok,
Be is megyek tihozzátok,
Ha nincs édes pálinkátok,
Be sem megyünk tihozzátok,
Suhajná, meleg málé...

Egrespatak, 1948

Időpont: Karácsony első napjára virradó éjszaka

1.

Oh, sötétben, rettegésben
Bánkódó szegény lelkek,
Kik e házban most éjszaka
Napfényre váró emberek
Örüljetek, ne féljete!
Mert feljött már a hajnalcsillag,
Ki reátok felvirraszt.
Áldás, békesség

Töltse el házuk népét,
Szívemből kívánom én!

2.

Áldom, magasztalom seregeknek urát,
Hogy megadta érnünk e karácsony napját.
Az Isten megáldja e háznak gazdáját,
Cselédjével együtt gazdaasszonyát,
Szívemből kívánom.

Elmondta **HARY LAJOS**, 44 éves béres

Kraszna, 1949

Karácsony estéjén éjfélig előre megbeszélrt rend szerint csoportosan járnak az utcákon. A csoportokat konfirmált legények alkotják. Ritkábban lánycsoportok is összeverődnek. Rokonokhoz, jóbarátokhoz szoktak menni.

A csoportok az ablak alatt megállnak és református egyházi énekeket énekelnek, rendszerint a következőket:

1. Krisztus Urunknak áldott születésén
2. Szívünk vígsággal ma bétölt
3. Csendes éj, szentséges éj

Az éneklés után, ha beengedik őket, a következő rigmusokat szokták mondani:

1.

Feljött már a hajnalcsillag,
Keljenek fel, kik alusznak,
Mert füvek, fák zengedeznek,
Az angyalok örvendeznek.

2.

Áldom és dicsérem a seregek urát,
Ki megadta érnünk szent karácsony napját!
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Cselédjével együtt kedves gazdasszonyát!

*(Igen elterjedt köszöntők ezek a környező falvakban is:
Krasznahorvát, Petenye, Magyarkecel, Ráton stb.)*

3.

Nyárban hányja a rigó a cseresznyét,
Télben ölelik a piros menyecskét.
Vígán mulatoznak a sok forralt bornál,
Öt-hat tele kancsó szép egyenes sorban.
Én is szeretnék egy pohár bort inni,
Az erszényembe pedig öt-hat krajcárt tenni.
Ha adtok, ha nem is, áldás szálljon rátok,
Soha meg ne fogjon semmiféle átok!
Hanem a gazdasszony a főzéshez lásson,
A gazda pedig nékem jó édes bort adjon,
Hogy az én torkomon csiregjen, csattogjon.

4.

Jó reggelt kívánok gazda és gazdasszony!
Örömet hirdetek néktek e nagy napon!
Megszületett az Úr Jézus ezen az éjjelen,
Hogy minden embernek békessége legyen.
Nyissátok meg ti is szívetek ajtaját,
Hadd találjon benne az Úr Jézus lakást!
Akkor lesz e házban béke és szeretet,
Ha az Úr Jézus itt lakik veletek.

5.

E háznak érdemes lakói halljátok,
Karácsony hajnala hasada reátok,
Nosza álmotokból frissen ébredjete,
Így lészen ő néktek rég várt vendégetek,
Amire az Isten segéljen titeket.

Lejegyezte **KOZMA ISTVÁN** diák

III. Tövisháti kántálások

Szilágyszentkirály, 1947

Szentestén összegyűlnek a legények és fiatal házasságok. Éjfélig kártyáznak, majd éjfél után elindulnak kántálni. A legények cigányzenével mennek, de csak a lányos házakhoz. Szent énekeket dalolnak (a református zsoltároskönyvből) és köszöntőket mondanak. Utána bemennek a házaiba, megtáncoltatják a lányt, falatoznak és isznak, majd tovább mennek, de csak a közeli ismerősökhöz. Mindenütt elfogadják, amit adnak, boldog ünnepeket kívánnak.

Reggel elindulnak a kisgyermek is kántálni, rigmust mondani. Fizetségük némi aprópénz.

Köszöntők

1.

Megzendült az ének ember, gyermek ajkán,
Az Úr Jézus Krisztus születése napján.
Örömmennepe van az emberiségnek,
Ünnepe a földnek, öröme az égnek.
A várt vendég hozzátok megérkezett,
Az ígért Messiás, Jézus megszületett.
Jézus az árváknak igaz szószólója,
A bánatos szívnek megvigasztalója.
Akik a búbanat poharát ürítik,
Hozzon az Úristen boldog jövőt nekik,
Jövel Jézus Krisztus, te várvavárt vendég,
Többé ne is menj el, maradj velünk mindég!

Vezess hát bennünket élő ítéletre,
Hogy tied lehessünk, mindörökké! Ámen.

2.

Zeng már a mennyországi dicséret mondása,
Zeng a menny, a föld, a tenger szörnyű
harsogása,
Öröm kiáltása, mindenkinek szája,
Betölt már áldása.
Eljött kit a régi szentek vártak,
Királyi próféták, papok óhajtottak.
Jöjjön hát e háza is minden áldásával,
Töltse bé szívetek víg öröm mondással.

3.

Ez háznak lakósi halandó emberek,
Kik fel nem költetek, kérlek ébredjetek!
Most én tinéktek örömet hirdetek.
De mi annyira felnőttünk, kitanultuk
s tudjuk,
Hogy ma vígság napja, mert megszületett
Krisztus
A mi váltságunkra.
Krisztus keresztyéni, nyíljatok meg szívek,
Hogy sok karácsonyi napot vígan élhessetek.

4.

Égő csillag látszik napkeleti égen,
Ment igen sietve keresztül az égen.

Azonnal az angyal pásztorokhoz mégyen,
Megmondá az angyal mire való légyen.
Késedelem nélkül ők is siessenek,
Senkinek az úton semmit se szóljanak.
Ahol a csillagnak lészen megállása,
Ott lészen Máriának Bethlehemben szállása.

5.

Örvendjünk mindnyájan kedves keresztyének
Ünnepén az Jézus szent születésének.
Zengjen szánkban ama örvendetes ének:
Dicsőség a magasságos Isten szent nevének.
Békesség a földön szentül virágozzon,
Ember az emberrel békében lakozzon.
E karácsony ünnep néktek boldog légyen,
Sohase titeket búbánat ne érjen,
Szívemből kívánom!

6.

Jó reggelt kívánok a házigazdának,
Kicsinek és nagynak, legfőképp pedig
A kedves lányának.
Áldja meg az Isten ki e szép lányt szülte,
Kinccsel, szeretettel őtet felnevelte.
Adjon Isten neki ezer annyi jót,
Annak ki e szép lány bölcsőjét ringatta volt.
Mert az 1947-es évben mi is eljutottunk
A széplányos házakat sorra feltisztelni,
Feltiszteljük tehát e háznak gazdáját,
S annak hűtes urát.
Mert ma sok szép dali legény jön e házhoz,
Hogy áldást kérhessen kedves lányára.
Mely valamennyi szőlőtőke van e hegy tetején,
Annyi áldás lebegjen kedves lánya fején!
Áldás és békesség éljen tikóztetek,
Szívemből kívánom, éljenek többetek!

7.

Ébredjd házigazda, mert örömet mondok,
Angyaloktól hallám, tehát nem hazudok,
Elmondom mi hír van Dávid városában,
Messiás született bűnünk váltságára.
Ne gondoljátok, hogy magas palotában,
Azt se gondoljátok, hogy paplanos ágyban.
Rongyos istállócska, rongyos guba, jászol,
Melyben született Jézus, Isten fia.
Én is benéztem az ajtó hasadékán,
Láttam kis Jézuskát édesanyja karján.
Napkeleti bölcsek elébe borultak,
Neki ajándécul sok aranyat hoztak.
Innen elküldték e háznak gazdájához,
Ennek üzengették, ma született Jézus.
Te, háznak gazdája, áldjon meg az Isten!
Földi életedben búbánat, baj ne érjen!
S ha majd száz év múlva eléred végórád,
Krisztus tegye fejedre koronáját!

8.

Elindult Mária Betlehem városába szállást
kéregetni,
Ottan betévedte egy kovácshoz.
„Szállást nem adhatok, mert sok vendégem
van.”
De a bölcs kovácsnak volt egy szép leánya,
Kézen fogva elvezette a barmok jászlába.
Tizenkét órákor megszületett Jézus.
Tizenkét szép fehér angyal köti a bokrétát,
Madarak repdesik, angyalok hirdetik:
Megszületett Jézus, világ megváltója.

9.

Seregeknek ura szava hallattatik,
Isten a mennyekből a földre igyekszik.

III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK

Megzendülnek erre a mennyei karok,
Seregestől jönnek a földre az angyalok.
Kitétetik erre Istennek zászlaját,
Földön megfuvatják földiek trombitáját.
Kik ennek a háznak a lakósai vagytok,
Úgy szálljon reátok Istennek áldása,
Miként a harmatcsepp rászáll a fűszálra.
Sok karácsony napokat, számos esztendőket,
Szívemből kívánom éljetez többeket.

10.

E háznak érdemes lakósi halljátok,
Karácsony hajnala hasada reátok.
Nohát, álmotokból frissen ébredjetez,
Jézushoz jászolba örülni menjetez!

Ott lészen tinéktez várt vendégez,
Ott lészen karácsony jeles ünnepléstez!

11.

Áldom és dicsérem seregeknek urát,
Hogy megadta élnünk ez karácsony napját.
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Tegye szerencsésé két keze munkáját!
Ahány szem búza termett mezejében,
Annyi áldás szálljon rátok ez esztendőben!
Víg karácsony napokat, számos
esztendőket,
Szívemből kívánom, érjetez többeket!

Kollégiumi diákok gyűjtése alapján

Diósad, 1947–49

Diósadon kétszer kántálnak: karácsonykor és újévkor. Mikor szentestén a toronyóra elveri a tizenkettőt, két csoportban elindulnak kántálni, külön a felnőttek és külön a gyermekek. A gyermekek ilyenkor pénzt kapnak, a felnőttek tisztességből csak a jó ismerősöket keresik fel, ahol megvendégelik őket.

A felnőttek is két csoportra oszlanak: külön a legények és külön a leányok. Előfordul, hogy a fiatalok muzsikával indulnak útra.

A lányok karácsony hajnalán a fonóházban gyűlnek össze és onnan indulnak el. Mindig az utca alsó vagy felső végén kezdik a kántálást és

sorra megkántálnak minden előre megbeszélt házat. A fiús háznál megesik, hogy a házilegény kijön és csatlakozik a kántálókhoz.

Az ablak alatt a „Szívünk vígsággal ma bétölt” református egyházi ének két első szakaszát éneklük. Amíg az ének szól, a házigazda lámpát gyújt, bort készít elő, a háziasszony pedig kalácsot, tésztát, ha volt disznóvágás, akkor véres hurkát.

Esetenként még éneklük a „Krisztus Urunknak áldott születését” vagy a „Mennyből az angyal, lejött hozzátok” valamennyi szakaszát.

Lányok kántája (Elindult Mária):

The image shows three staves of musical notation in treble clef with a common time signature (C). The lyrics are written below the notes. The first staff contains the first line of the song, the second staff the second line, and the third staff the third line. The lyrics are: 'Ka - rá - csony es - té - jén el - in - dult Má - ri - a Szál - lást kér - ni egy gaz - dag ko - vács - hoz. Szál - lást ne - ked nem ad - ha - tok, mert sok a ven - dé - gem.'

Ka - rá - csony es - té - jén el - in - dult Má - ri - a

Szál - lást kér - ni egy gaz - dag ko - vács - hoz.

Szál - lást ne - ked nem ad - ha - tok, mert sok a ven - dé - gem.

III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK

Tizenkét órákor megszületett Jézus,
 Tizenkét szép őrző angyal bokrétát köt rajta.
 Hallod-e bölcs kovács, mért nem adtál szállást?
 Szűzanyánknak éjszakára mért nem adtál
 szállást?

Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária,
 Aranyból, ezüstből szállást adtam volna,
 Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna.
 Hallod-e bölcs kovács süllyedjen el házad,
 Csak az a te vak lányod mindig legyen áldott.

Második változat:

Karácsony éjjelén elindult Szűz Mária,
 Nem tudta, hogy a Szentlélek útjában megszállja.
 Bement egy bölcs kovácshoz, hogy szállást
 adjanak,
 Azt mondta a bölcs kovács, hogy szállást nem
 adhat,
 Volt a bölcs kovácsnak egy szép vak leánya,
 Aki Szűz Máriát karjával megfogta.
 Gyere Szűz Mária, menjünk a pajtába,
 Ágyat vetek én ott neked a hideg jászolban.
 Be foglak takarni szénával, szalmával,
 Nem hagylak Mária tégedet megfázni.

Megtudta Jézuska, hogy ez a vak lányka,
 Szemeit ő akkor világosságra hozta,

Tizenkét órákor Jézus megszületett,
 Tizenkét őrző angyal bokrétát hintett.
 Szent József megtudta, hun fekszik Szűz Mária,
 Szamárháton igyekezett a pajtaajtóba.
 Jó reggelt Szűz Mária, ülj fel a számárra,
 A drága Jézuskát vedd a jobb karodra.
 Jó reggelt bölcs kovács, mért nem adtál
 szállást?

A te Szűzanyádnak egy éjjeli szállást?
 Ha én tudtam volna, hogy ő Szűz Mária,
 Ezüstből, gyémántból szállást adtam volna.
 Süllyedjen el házad és minden jószágod,
 Csak az egy hajdon lányod hottig legyen
 boldog!

Bocsáss meg Szűz Mária és drága Jézuska,
 Hogy a drága lányom szemét világosságra
 hozta.

Bocsáss meg Szent József, megyek én veletek,
 Minden háznál immár dicséretet teszek.
 Pásztorok, pásztorok, hogy tudtok aludni?
 A drága Jézuskát kellene most dicsérni.
 Angyalok, angyalok, szálljatok már oda,
 Szálljatok ti most már az Isten házára.
 Felvirradtunk mi most karácsony napjára,
 Felvirradtunk mi most karácsony napjára.

Elmondta KÖNNYŰ LŐRINCNÉ, 60 éves,
 Mocsoláról származó asszony

Az egyházi énekek után akár legény-, akár leánykántálók, béköszöntőket mondanak.

1.

Seregeknek ura szava hallattaték,
Isten a mennyekből földre igyekezék,
Megzendültek erre a mennyei karok,
Seregenként jönnek földre az angyalok.
Ez békéltette meg veletek az eget,
Ez szerzett Istentől csendes békességet.
E háznak gazdája néked azt kívánom,
Hogy a dicső király tégedet megáldjon,
Fényes mennyországban fel is koronázzon!
Azt kívánom!

2.

Újságot hirdetek, mindennek örömet,
Örvendetes szép szót hallottam az éjjel.
Krisztus születését angyalok hirdetik,
Mert az ő nevéért buzgón imádtatik.
Nem született házban, sem friss palotában,
Megszülé életét egy rongyos pajtában.

3.

Feltűnt, felderült már a napnak sugára,
Tündöklük az égen, mint egy aranyalma.
Én is felmennék a tündérek hegyére,
Kötnék koszorút az angyalok fejére.
Angyalok, angyalok, nyissátok ki a
mennyország kapuját,
Hadd lássam meg Krisztus Urunk gyászos
koporsóját!

4.

Felderült a Fébrus ragyogó fényével,
Vágtatja az eget arany szekerekével.
Feltűnt, felderült már a napnak sugára,
Vágtatja az eget, mint egy aranyalma.
Pennám is énnekem nem szűnik kezemből,
Míg áldást nem mondok a gazda (bátyám,
sógor, ángyom, néném stb.) nevéreől.
A házigazdának az Isten sok víg napot adjon,
A házigazda nekünk jó pálinkát adjon!
(*Változatok: a házigazda fia vagy lánya nekem
egy forró csókot adjon!*)

5.

E háznak érdemes lakósi halljátok!
Karácsony hajnala hasada reátok,
Nohát álmotokból frissen ébredjetelek,
Isten fegyverével jól felöltözzetek!
Lelki aranyt, tömjént, mirrhát szedjetelek,
Jézust a jászolban keresni menjetelek!
Kitárult karokkal ötet felfogjátok,
Kitárult szátokkal ötet csókoljátok!
Most így leszen nektek hívott vendégeitek,
Így leszen karácsony jeles ünnepeitek,
Szívemből kívánom sokáig éljetelek!
Elmondám.

6.

Nyáron a rigó lehányja a cseresznyét,
Télen ölelik a piros menyecskét.
Vígan mulatoznak a jó vörös borral,
Öt-hat tele kancsó szép egyenes sorban.

Én is szeretnék hát egy pohár bort inni,
És az erszényembe egy piculát tenni.
Ha adtok, ha nem is, áldás szálljon rátok,
Soha meg ne fogjon semmiféle átok!
Amott a gazdasszony a fazékhoz lásson,
Hogy az én torkomon csürögjön-csattogjon!

7.

Eljött már a karácsony deres paripával,
Fagylaló szelet fú zúzmarás szájával.
Jézus a Megváltó e napon született,
Az ő szent nevében kívánom ezeket:
Kolbász alatt nyögjön a vén kakasülő,
Bősséggel teremjen búza, málé, szőlő!
Gazduramnak sok bankótól duzzadjon a zsebe!
Ha valami búbánat sanyargatná,
Ott a jó dersidai bor, öntse agyon vele,
Hogy a búbánat Afrikába fusson,
Forró homok közé, koldusbotra jusson!
Tiszta jó szívemből kívánom ezeket,
Adjon a jó Isten boldog ünnepeket!

8.

Feltűnt, felderült már az égen egy csillag,
Vágtatja az eget fényes kerekével.
Pennám is énnekem nem szűnik kezemben,
Míg áldást nem mondok a gazda nevére.
Az Isten e gazdának sok víg napot adjon,
A gazda pedig nekem egy százalékest adjon!

9.

Örüljön már minden szív,
Kit Jézus magához hív,
Mert született Úrjézus.
Szent születésével, drága érdemével
Vigye fel az Isten a Sion hegyére.

Idvezítőtöknek örök kérésére.
Szent születésével, drága érdemével
Részeltessen az Isten!
Sok karácsony napokat érjete el
És töltsétek egészséggel!
E hazának gazdája, néked is kívánom,
Hogy a dicső király téged is megáldjon,
Fényes mennyországban fel is koronázzon!
Azt kívánom!

10.

Örülj s örvendezz e ház gazdája!
Vigadj, hogy jutottál karácsony napjára!
Mert ím ma született az Istennek fia,
Az emberi nemzet örök megváltója.
Mert elvesztünk volna mi végképp
mindnyájan,
Megmaradtunk volna az örök halálba.
Hogy megidvezüljünk, elküldte szent fiát,
Aki már minékünk örök váltságot ad.
Csak jól cselekedjünk, éljünk istenesen,
Mindannyiunkat hozzá a mennybe felviszen.
De szokásom ellenére már annyit beszéltem,
Három napja pedig mióta nem ettem.
Ahol egy ember van hármát lát a szemem.
Talán az ebédet itt már meg is ették,
Ha elébb nem jártam, azt ugyan jól tették.
Tudja a gazdasszony, amit Isten adott,
Láttam szolgálót, szinte kihasadott,
Hogy egy nagy darab csont a torkán akadott,
Siess jó gazdasszony, vigyél neki jó bort,
Hadd taszítsa le azt az átkos csontot,
Mert különben jöhet neki hirtelen halála,
Nem lesz kit, hogy szidjál mostan hamarjában.
Üres a tarisznyám a zsebemmel együtt,
A sok éhség miatt, hidd el meg is bőszyt.

Töltsétek meg kérlek az üres tarisznym
Kaláccsal, pánkóval, bélessel és jó pogácsával,
Az erszényem pedig szép fehér bankókkal,
Hadd dicsekedhessem egyszer jóllakással.
Egészség, békesség és jó szerencse
Becsés házatokat soha meg ne vesse!
Éljetek, kívánom, sok karácsony napot,
Ehhez hasonlókat, vagy még ennél jobbat!
Kívánom bőséggel, hogy megmaradjatok,
Az Úrnak áldása maradjon rajtatok!
Elmondám.

11.

Egy csillag tetszett fel napkeleten régen
S nagyon sietett keresztül az égen.
Azonban egy angyal a pásztorokhoz mégyen
S megmondá a csillag mirevaló légyen.
Késedelem nélkül, hogy ők induljanak
S a csillag után nagyon vigyázzanak.
Ahol a csillagnak lészen megállása,
Ott lészen Máriának Betlehemben szállása.

A házban így köszönnek: „Jó reggelt kívánunk!
Sok karácsony napját érjenek meg erővel, egész-

séggel, ezt is töltsétek el békével. Ezt kívánjuk.”
A háziak megkínálják őket kaláccsal, töltött káposztával, vagy kolbásszal, hurkával, borral. Miután megköszönik a kínálást, boldog ünnepeket kívánva mennek tovább.

Régebben a szegényebbek átjártak a környező, románok lakta falvakba is kántálni. Zsákokat vittek magukkal, abba rakták a preszkurákat, amit kaptak. Sokszor ilyen „kukucát” olyan mennyiségben összeszedtek, hogy hetekig ették kenyér helyett a szegény családok. Gyakran szalonnát és kolbászt is kaptak.

Harangozásig a kántálást be kellett fejezni. Utána azonban csak azok mennek templomba, kik úrvacsorát vesznek. A lányok és asszonyok tiszta fehér ruhában, az öregek feketében veszik az úrvacsorát. A fiatalasszonyok menyasszonyi fehér kendőjüket kötik a fejükre, az öregasszonyok fekete selymekendőt, vagy bársonykendőt használnak.

Ünnep másodnapján a lányok hajadon fővel és tiszta, fehér ruhában mennek a templomba, elsősorban azok, akik előző nap nem vettek úrvacsorát. Ünnep másodnapján a templom rogyásig megtelik, a falu utcái teljesen üresek.

Ritkábban énekelt karácsonyi dalok:

Pa - ra - di - csom kő - kert - jé - ben,
A - rany sző - nyeg le - te - rít - ve.

III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK

Abban van egy ringó bölcső
Abban fekszik a Teremtő.

Nem láttam én jobb termőfát,
Mint a Krisztus keresztfáját.

Jobbkezében aranyalma,
Balkezében aranyvessző.

Piros vérrel virágozik,
Szentlélekkel illatozik.

Azt a vesszőt megsuhintja,
Zúg az erdő, zúg a mező.

Búcsúzóul:

Ez a gaz - da jó gaz - da, sör - rel, bor - ral jól tart - ja.
Is - ten - nek ál - dá - sa száll - jon a há - zá - ra.
Vedd fel Sá - ri köd - mőn - ké - det, kösd be bor - zos fe - jecs - ké - det
Ne menj el, ma - radj itt, míg én visz - sza - jő - vők.

Vegyed Jancsi dudádat,
Te Pista sípod, furulyádat,
Alleluja, alleluja.

Internatis fatis, megyünk hát tovább is,
Mert a kántálásunk más házhoz is számít.

Lejegyezte **TÓTH MÁRIA és TÓTH MÁRTA,**
zilahi kollégiumi diáklányok

Magyargoroszló, 1947

A falu legényei két csoportban járnak kántálni, mely a falu két utcája, az Alszeg és Felszeg után alakul ki. Egy-egy kántáló banda 12-14 főből áll. A lányok lakása dönti el, melyik legény melyik bandához tartozik.

1940 után a kántáláshoz muzsikásokat is fel fogadtak.

A banda legényei karácsony estéjén 8 óra körül gyülekeznek az „első legény lakásán”. Az első legény mindig egy módosabb gazda fia. Ő fogadja fel a muzsikásokat is. Nála esznek, isznak, mulatoznak és énekelnek éjfélig.

Éjfélkor megindulnak, körbejárják az egész falut s ugyanoda térnek vissza, ahonnan elindultak. Közben a banda minden legényének szeretőjét, rokonságát, barátját és a rokonsághoz tartozó minden lányt megkántálnak, ily módon a kántálás eltart reggelig. Az alszegi legények 1947-ben 40 házat kántáltak végig.

A kántálást az ablak alatt kezdik, ahol valamilyik református egyházi éneket éneklük végig:

1. Szívünk vígsággal ma bétölt
2. Krisztus Urunknak áldott születésén
3. Csendes éj, szentséges éj...

Ezt követik a köszöntők, általában két-három legény mondja, de mindegyik mást. Ezután a cigány rázendít egy csárdásra, majd a gazda beengedi őket. A banda az első legénnyel az élen

betódul a házba s az első legény következőképpen köszönti a házigazdát: „Adjon Isten sok karácsony napokat! Értjük meg erővel, egészséggel, ezt is töltsétek el békével!” A gazda válasza: „Adja az Úristen!” Ezután hellyel kínálja vendégeit. A gazdasszony szalonnát, kalácsot és bort tesz az asztalra. A család kicsinyei az ágyban maradnak.

Néhány perc múlva tovább mennek. Azok a legények, kik ünnep első napján úrvacsorát vesznek, éjfél után nem isznak s nem táncolnak, csak együtt énekelnek a többiekkel.

A felnőttek csak a legények kántálása után, hajnal felé mennek kántálni a szomszédokhoz, közeli barátokhoz.

Köszöntők:

1.

Bor, búza, békesség,
Angyali kegyesség
Maradjon e háznál!
Minden jó egészség!
Bor, búza, barack,
Kurtafarkú malac.
Szeke remnek kereke,
Poharamnak feneke,
Hadd ihassak belőle!

Oldal, kolbász, szalonna
Kántásoknak jó volna.
Egy icce bor melléje,
Hadd ihassak belőle!

2.

Egy új csillag tűnt fel napkeleten reggel,
Az nagy sebességgel, Betlehem felé megyen.
Én is úgy szeretném útjában követni,
Szeretném meglátni, hol fog megállani.
Megáll egy istálló felett, néztek fekvőhelyet,
Melyet a jó Isten dicsőített.
Én már az iskolát sokáig tanultam,
Sok olvasás után arra rátaláltam,
Hogy december végére karácsony esik,
Azt a keresztények nálunk megünneplik.
Jó friss kolbászt sütnék, bort is melegítnek,
Krisztus születésén eképp örvendeznek.
E háznak gazdája neked azt kívánom,
Hogy a dicső király téged megáldjon,
Fényes mennyországban meg is koronázzon!
Boldog karácsonyi ünnepeket!

3.

Karácsony ünnepén mennyei seregek
Betlehem mezejében eképp énekelnek:
Dicsőség a mennyben az erős Istennek,
Békesség a földön minden embereknek!
Dicsőség Istennek mert szent fiát adá,
Szent fia által az embert megváltá,
Óh, ha ő le nem jön, hogy minket megváltson,
Sötétség lenne még mindig e világon.
Ha ő kegyelméből meg nem vált bennünket,
El nem kerüljük az örök veszedelmet.
Bár honolna igaz béke a föld színén,

Hogy ne lenne senki idegen ez földön,
Váltaná fel béke ezt a nagy zűrzavart,
Nem ismerné senki a bánatot s bút.
És hogy ez meglegyen mi csak imádkozzunk,
Ma született Krisztus, elébe borulunk,
Ki földre jöttével békét hozott ide.
Kérjük, hogy békéjét ő most is küldje le,
Szeretettel kérlek fel mostan titeket,
Nyissátok meg Úr Jézusnak szíveteket,
Lelketek békéjét néla fellelitek.
Bánatban és búban vigasztal titeket.
És hogyha valaki hiányzik most innen,*
Kívánom, hogy hozza vissza a jó Isten!
A jövő karácsonyt hogyha eléritek,
Együtt nagy örömmel ünnepelhessetek,
Töltsetek boldog karácsonyi ünnepeket!

4.

Nyárban a rigó lehányja a cseresznyét...

5.

Seregeknek ura szava hallattatik...

6.

Ez ház érdemes lakósi halljátok...

(Azonosak a diósadi szövegekkel.)

Elmondta **DOMOKOS PALI JÁNOS**, 72 éves
öregember, valamint **SZILÁGYI DEZSŐNÉ**
ki még lánykorában tanulta.
Lejegyezte **VARGA PIROSKA**, kollégista diáklány

* utalás a még hadifogságban lévő falubeliekre

Szilágygörcsön, 1947

A falu lakosságának fele román, fele magyar. A magyarok többsége református, kisebb része baptista. Karácsony éjjelén teljes az egyetértés a vallásfelekezetek között s a baráti vagy rokoni kapcsolatoknak megfelelően kölcsönösen megkántálják egymást. A különböző csoportok, ha útközben találkoznak, köszöntik és megkántálják egymást nyelvre vagy felekezetre való tekintet nélkül.

A kántálás éjfélkor kezdődik. Ekkor indulnak el a türelmetlenebb nagyobb fiúk. A felnőttek éj-

jel két óra után kerekednek fel. Külön csoportokban mennek a fiúk és külön a lányok.

A kántálás az ablak alatt történik, ahol a gazda engedelmével eléneklik a vallási szokásnak megfelelő éneket. Ezután a csoport valamelyik értelmesebb tagja köszöntőt mond. A köszöntő után a házigazda behívja a kántálókat és megkínálja étellel-itallal.

Ének:

Van egy szőnyeg leterítve, abban fekszik az Úrjézus.
Jobb kezében aranyalma, bal kezében aranyvessző,
Nem láttam én szebb termő fát, mint a Krisztus keresztfáját.
Piros vérről virágozik, Szentlélekkel gyümölcsözik.

Az ének 1880 körül került a faluba Ördögősfüzesről.

Köszöntők:

1.

Feljött már a hajnalcsillag,
Keljenek fel, kik alusznak.
A fák, füvek lengedeznek.
Az angyalok énekelnek.

2.

Ama szépleányok reám szemet vetnek,
Valahol ott látnak, szemembe nevetnek,
Minden költség nélkül majd kegyelmeteknek,
Azon csodálkozom, hogy meg nem kéretnek.
Nemzetes asszonyom nézz jól a szemembe,
Szép is vagyok ugyan nemes természetben,
Ne hidd el, hogy eddig nem jutsz szerelembel!
Eme mondásomnak az léssen az ára,
Menjen a kamrába, hozzon az én
tarisnyámba,
Ha hoznak, hogy igyak, azt nem bánom.

3.

Áldom és dicsérem seregeknek urát,
Hogy megengedte érnünk a karácsony napját.
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Cselédjével együtt kedves gazdasszonyát.

4.

Oh, fényes mennyország,
Hol nincsen szomorúság,
Szomorúság helyett
Változtathatlanság.

5.

A mi életünknek lefolyó csillaga
Oh, kérünk tégedet ne hagyj miket soha.
Sok karácsony napokat kívánom érjenek,
Számos esztendőket örömmel töltsenek.
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Cselédjével együtt kedves gazdasszonyát.

6.

Gele, gele, szálé, szép hegyen szedelesz,
Ankri, fóré, csóré, no cserébe gyeklesz.
Te pepe pemgelesz, pompa dádé, bingesz,
Csak ez rövidebb trombitát fuvatnak.
A jövőendő tisztító kedden megválnak.
Nosza hát jó uram siess hamarsággal,
Kend meg a tenyerem egy-két garasoddal,
Hadd tisztuljon torkom,
Mert tele van porral.

(Utóbbit gyorsan, hadarva, cigány beszédet utánozva.)

Elmondta **FARKAS ISTVÁNNÉ**, 50 éves

Kusaly, 1947

A falu lakosságának kétharmada román, egyharmada református magyar. A karácsonyi kántálás mindkét részen szokás. A románok csillaggal járnak kántálni és köszöntőt mondani (kolinda), a magyarok csillag nélkül.

A kántálók már két héttel ünnep előtt felkészülnek. A konfirmált, nem házas legények közül választanak két *kezes*, kik elmennek más faluba cigányt felfogadni. Ha a cigányt felfogadták akkor a karácsony előtti vasárnap *bálházat* keresnek, ahol muzsikálhatnak. Istentisztelet után mind a legények, mind a leányok elmennek a bálházba és megkötik a *hívogató pálcát*, mely színes papírból, fehér, kukoricából pattogatott kokasból és pántlikából tevődik össze. A pálca tetejére egy nagy csokor puszpángot tesznek. A pálca megkötése után mulatnak, táncolnak. Ugyancsak ekkor választanak egy *borgazdát*, aki összegyűjti a fiataloktól kapott bort. Kántálni csak az a legény mehet, aki a borgazdának legalább három liter bort ajánlott fel.

Karácsony szombatjának estéjén a legények elpróbálják a közismert karácsonyi énekeket. Ezeket a cigány hegedűn kíséri. Éjjel tizenkét órakor a legények elindulnak a felfogadott cigányokkal. A kántálást a református papnál kezdik s onnan mennek tovább a lányos házakhoz, vagy olyan

házhoz, ahol fiatal pár lakik. A ház ablaka előtt sorban állnak s valamelyik legény engedelmet kér a kántálásra. Ezután éneklük az egyházi éneket, majd beköszöntőt mondanak.

Beköszöntők:

1.

E háznak érdemes lakósi halljátok
Karácsony hajnala hasada reátok.
Nosza álmotokból frissen ébredjetek,
Isten fegyverével jól felöltözzetek.
Lelki aranyat, tömjént s mirrhát szedjetek,
Jézust a jászolban keresni menjetek.
Kitárult karokkal ötet felfogjátok.
Kitárult szátokkal ötet csókoljátok.
Így leszen nektek karácsony jeles ünnepetek
Szívemből kívánom.
Elmondám.

2.

Egy csillag tetszett fel napkeleten régen,
De ugyancsak sietett keresztül az égen.
Egy angyal azonnal pásztorokhoz mégyen,
Megmondá a csillag mire való légyen.

III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK

Késedelem nélkül, hogy ők induljanak,
Ezen csillag után nagyon vigyázzanak.
Ahol a csillagnak leszen megállása,
Ott leszen Máriának Betlehemben szállása.
Elmondám, nincs bundám,
Mert nem hagyott nagyapám.

A beköszöntő után a cigány rázendít egy csárdásra, bemennek a házba, kezet fognak a házigazdával, aki megkínálja őket pálinkával, borral, kaláccsal. A zenére kétszer-háromszor megforgatják a gazadasszonyt vagy a lányt, majd elköszönnek s mennek tovább.

Sarmaság, 1948

Kántáló dal

Eljött már a rég óhajtott szent karácsony napja,
Megszületett Jézus Krisztus az Istennek fia.
Megzendültek erre a mennyei karok,
Seregestül jönnek földre az angyalok.
Kitették a mennyben Istennek zászlaját,
Fuvattatak a földön égnek trombitáját.
E szent ünnepeket áldja meg az Isten,
Többet is érjetez erőben, egészségben,
Ezt is töltsétek el békességben.

Szér, 1948

1.

Kérem atyafiak, hogy már keljenek fel!
A mi Istenünket dicsérjük ezekkel:
Dicsőség Istennek a magas mennyeekben,
Hogy eljuttatott minket ebbe az ünnepbe.
Eljuttatott Isten a szép karácsonyba,
Melyben a Megváltó jöve e világra.
S mikor ezt meghallották a próféták,
Eljöttek tömjénnel, mirrhával.
Eljöttünk hát mi is, egy szép vendégsereg,
Házát megtisztelni mi is kegyelmednek.
Egészségben, békességben találtuk,
És nincsenek is nagy szükségben.
Kívánjuk szívünkben sok számos évekig
Éljenek egészségben!
Ámen.

2.

Angyaloknak trombitája,
Betlehemi pusztaságon
Szívébresztő hangon zendült.
Szívnek, égnek érzelméből
Betölti a földet, eget.
A Megváltó ma született.
Halljátok kik bűnben éltek,
Mit hirdet az égi ének?
Bűnösöknek váltságára
Jött szenvedni e világra.
Halljátok ti dúsgazdagok,

Kiknek háta kincstől ragyog?
Halljátok kik bűnben éltek?
Bűnösöknek váltságára
Jött szenvedni e világra.

3.

Örömmel jöttünk el egyszer még hozzátok,
Jézus születése napja van, tudom ti is tudjátok,
Örüljön így hát ma minden hívő lélek.
Örömnöpet békével éljete!
Szenteljen meg az ég minden áldásával,
Mint tavaszi időt viruló rózsával.
Életem felderül fényes szép napokkal,
Boldogságban élve kellő szép órákkal,
Íme mint az óra, lejár a kerek esztendő,
De ha ez elmúlik, jöhet ismét a jövőendő,
Hogy elmodhassátok, áldott egy esztendő.

4.

Ma született az Úr Jézus,
Szenvedők barátja,
Szomorkodók vigasztalója,
Betegek orvosa,
Isten szerelmes fia.
Szerelmes fiáért
Az Úristen e háznak
Sok örömet, sok karácsony adjon!
Ha szomorkodnak, legyen vigasztalójuk
A betegséggel látogatottnak,
Legyen gyógyítója a ma született Úr Jézus!
Boldog életet kíván e ház kicsinyeinek,
nagyjainak
Egyaránt és kívánságaikat hallgassa meg a
Mindenható Isten.

Elmondta **PETKES FERENC**, 44 éves

Monói kóringyák, 1947–49

A falu felerészben román, felerészben magyar. Emberemlékezet óta honos a kántálás mindkét részen. Egymást is felkeresik, de mindig csak a lányos házakat. Mindössze két alkalommal igyekeztek – mindkét esetben sikertelenül – a hatóságok betiltani a kántálást. 1939-ben, amikor a kémekre, majd 1953-ban, amikor az elsötétítési törvényre hivatkoztak..

Az öregek tanúsága szerint 1889-ben a következő karácsonyi énekeket kántálták:

1. Kelj fel keresztyén lélek
2. Az Istennek szent angyala
3. Jer mindnyájan örvendezzünk
4. Örvendjen az egész világ!
5. Szívünk vígsággal ma bétölt
6. A szántólegény dala

Ezek az énekek a faluban mindmáig ismeretesek.

És a szentháromságnak.
Szenháromság egyisten
Éltesse a napokat
És a karácsonyokat!

2.

Jer mindnyájan örvendjünk,
Jer mindnyájan örvendjünk,
És szívünkben vigadjunk,
Mert született Úrjézus nekünk.
Elhagyá gazdagságát,
Végphetetlen országát.
Ő atyával egy ember.
Szenháromság mennyekben,
Dicsértessék egy hitben

Elmondta **PORKOLÁB ISTVÁN**,
ki 1891-ben született.

Kóringyák

1.

Kelj fel keresztyén lélek,
A nagy Istenre kérlek.
Tekints bé a jászolba,
Úr Jézus fekszik abba.
Úrjézusé a dicsőség,
Nála van az üdvösség.
Üdvösség az atyának,

3.

Örvendjen az egész világ,
Örvendjen az egész világ!
Megnyílt mennyei szép világ.
Ki örül dicső mennyország.
Három énekes szép vesszője,
Kivirágzott csemetéje.
Mint mondtuk a jó gyümölcse,
Kívánatos kedvessége.

Ma születék a világra,
De nagy gyalázatosságra
Nem királyi palotában,
Hanem a barmok jászlabán,
Senki már bűntől ne féljen,
Se haláltól ne rettegjen,
Mindég békesség legyen,
Az egekben részes legyen!

4.
Örvendezzen már a világ,
Örvendezzen már a világ!
Legyen mindenben vigasság,
Mert Krisztus mindenért váltság.
Világ bűnéért orvosság.
Halála előtt hat nappal
Felméne Bethániába.
Hol Lázárt feltámasztotta,
Ki már négy napja halva vala,
Hol a szentasszony Mária
Drága kenettel járula,
Krisztus lábát mosogatja,
És hajával szárazgatja.

Elmondta **SZILÁGYI ISTVÁN**,
ki született 1891-ben.

Beköszöntők

1.
Áldom, magasztalom seregeknek urát,
Hogy megadta nekünk a karácsony napját.
Áldja meg az Isten a háznak gazdáját,
Tegye szerencsésé két keze munkáját.
Vigye fel az égbe fényes koronáját.

2.
Örvendj házigazda, mert örömet mondok,
Angyaloktól hallok, talán nem hazudok.
Elmondom mi hír van Dávid városában,
Messiás születék bűnünk váltságára.
De ne gondold, hogy tán magas palotában,
Rongyos istállóban, egy rongyos jászolban,
Amelyben született Jézus, Isten fia.
Én is benéztem az ajtó hasadékon,
Ott láttam Úrjézust édesanya karján.
Napkeleti bölcsek elébe borultak,
Néki ajándékot, sok aranyat adtak.

Emlékezet szerint **KULCSÁR FERENC**
református tanító tanította be 1889-ben.

3.
Krisztus Urunk futott, bujkált,
Sűrű csillagok repedeznek,
Sűrű csillagok repedeznek,
Az Úrjézus feje felett.
Elindula Szűzmária
Nagy sírással, nagy zúgással,
Találkozik egy zsidó lánnyal.
Kérdezi a Szűzmáriát,
Milyen volt az ő szent fia?
Gesztenyeszín gyémánt haja.
A szent testét megfeszítik,
A szent fejét koronázzák,
Piros vérét kibocsájtják.

4.
Óh, szerencsés jó estét,
Óh, szerencsés jó estét, jó estét!
Boldog ez az óra,

Melyben nekünk született
Szűznek szűz vérében.
Alleluja, József és Mária!
Vajon József mit gondoltál,
Hogy istállót választottál?
Nem találtál nyugvóhelyet a városban,
Hanem csak a barmok közt a jászolban?
Vígan zengjen a citera, Jézus született,
Harsogjatok gyors trombiták!
Isten embere, a szeretet eljőve
Kis Jézuska képében.
Szegények és gazdagok
Fogadjátok be!
Az ég és a föld, az ég és a föld
Vígan ünnepelnek,
Krisztus született.
Dicsőség Istennek!
Angyalok, pásztorok
Térdeikre esnek,
Csodát, csodát hirdetnek.

5.

Egy karácsony estéjén,
Egy karácsony estéjén
Elméne Mária, elméne Mária
Egy gazdag kovácshoz,
Szállást kérni tőle.
Jó estét, bölcs kovács,
Adsz-e nekem szállást?
Nem adhatok néked szállást,
Mert sok vendégem van.
Volt annak a kovácsnak
Egy szép vak leánya,
Elvezeté Szűzmáriát
A barmok jászolába.
Tizenkét órakor született Jézuska.

Tizenkét szép őrzőangyal köti a bokrétát.
Arra járt Szent József s befogta szamarát,
Elvezeti Szűzmáriát a gazdag kovácshoz.
Jó reggelt, bölcs kovács,
Miért nem adtál szállást?
Miért nem adtál szűzanyádnak
Egy éjjeli szállást?
Hogyha tudtam volna,
Hogy te vagy Mária,
Aranyból, ezüstből
Szállást adtam volna,
Én pedig egy hideg kőre
Lefeküdtem volna.

6.

Betlehem kis falucskában,
Karácsonykor éjfél tájban
Fiú Isten embere,
Mint kisgyermek született.
Őt nevezték Jézuskának,
Édesanyját Máriának,
Ki pólyába takará,
S befektette jászolába.
Az angyalok fenn az égből
Hirdetik az éneket.
Pásztorok a falu mellett
Bárányokat legeltetnek,
Hirdetik az éneket,
Az Úrjézus született.

7.

Oh, jöjj minden szívből győzedelmes lélek,
Örömmel siessünk Betlehembe.
Ím, a jászolban angyalok királya,
Oh, jöjj, borulj elébe, oh, jöjj, borulj elébe,
Oh, jöjj, borulj elébe, Ő az Úr!

8.

E háznak érdeemes lakósi halljátok,
Karácsony hajnala hasada reátok.
Hosszú álmotokból frissen ébredjetek,
Jézust a jászolban keresni menjetek,
Mert úgy leszen tinéktek jeles ünnepetek!

(A szöveg közös más tövisháti falvak köszöntőivel.)

Elmondta **VICSAI JÁNOSNÉ**, 1930-ban
Mocsolyáról Monóra férjezett asszony.

Szamosardó, 1949.

Jó reggelt! Felvirradt a karácsony napja!
Hangzik már az ének az egész faluban.
Oly vidáman fújják, majd meghasad szívem!
Jézus dicső nevét az egész vidéken
Mind éneklük, kik csak keresztyének,
Hogy Megváltónk ma született nekünk.

Elmondta **FERENCZI FERENC**,
ki még 1930-ban tanulta.

Hadadnásd, 1948

Karácsony estéjén 10 órakor indulnak el csoportosan a már konfirmált legények. Először a paphoz, majd a tanítóhoz mennek, onnan tovább a lányos házakhoz, minden konfirmált lányt megkántálnak.

Az ablak alatt eléneklik a „Szívünk vígsággal ma bétölt” éneket, majd a gazda engedelmére valamelyik legény köszöntőt mond.

1.

Új verset jelentek, hallgasson meg minden,
Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.
Tudom már nékem is hiába nem leszen
Ezer ováció, mely már készen.
Beteg erszényem is majd kétségbe esett,
Az a lapos guta is hasára esett.
Van már ezer éve, mióta pénzem elvesztettem.
Kiveszem én már az öreg garast is,
Ha sajnálnak adni egy-két forintot is.

2.

Kukk! Jószerencsét, kik vagytok e házban!
E fickó kívánja ne legyetek gyászban!
Ne nézzétek őtet, hogy van egy consrában,
Mert mond egy újságot nektek itt általában.
Toppants kicsi asszony, bújj a kamarába,
Hozzál nékem véres hurkát, májast,
Dugd a tarisznyámba,
Dugd a tarisznyámba!

3.

Krisztus hajnala hasada reátok,
E háznak érdemes lakósi, halljátok!
Nohát álmotokból frissen ébredjete,
Isten fegyverével jól felöltözzetek!
Lelki aranytallért s mirrhákat szedjete,
Jézushoz jászolba menni eridjete!
Lelki karokkal onnan felfogjátok,
Hitetek szájával ötet csókoljátok,
Az három bölcsekkel híven imádjátok!
Mert úgy leszen tinéktek jeles
 ünnepetek,
Amire szent Isten titeket segítsen,
Szívemből kívánom!
Elmondám.

4.

Kérlek atyámfia, hogy már keljete fel,
A mi Istenünket dicsérjük ezekkel:
Dicsőség Istennek a magas egekben,
Mellyel eljuttatott minket ez ünnepbe.
Eljöttünk már mi is, daliás legények,
Hogy tiszteljük házát mi is
 kigyelmednek.
A nagy Istent dicsérjéte,
Hogy ily szép karácsonyt élte,
Egészségben, békességben,
Házatok nincs nagy szükségben.
Elmondám.

5.

Méltó ez napon minden szérűjén,
És minden indulat örömbe merüljön,
Hogy ezt a karácsonyt elértük örömben.
Még az angyalok is örülnek az égben.
Ha tetszik tinéktek, éltetekben eljár,
Nyíljon meg tinéktek a szép mennyei vár!
Ahová titeket az Úr Jézus készen vár!
Ezeket elmondám, versemnek vége már.

6.

Sok boldog karácsonyt adjon a Teremtő,
Áldást és szerencsét hozzon a jövőre!
Bőségben teremjen mit veteményeztetek,
Sohse legyen üres pénzes erszényetek!
Teljen meg kamarátok és a ti csűrötök,
Hogy áldásos legyen jövő esztendőtok!
Éljetek békében, tartós egészségben,
Folyon sok napotok gazdag szerencsében!
Akinék már vagyon szerető családja,
Szálljon mindnyájokra az Isten áldása!
Adja Isten, hogy oda felviruljon
És a ti házatok örömben vigadjon!
Áldja meg az isten jó házi uramat,
Annak édes párját, jó gazdasszonyomat,
Aki ez mondásom mily szívesen vették,
Örökös bőségben koszorúzza az ég!
Végre esedezem, nyújtsák kezeket,
Ne sajnálják tőlem e pár filléreket!
Elmondám.

7.

Megjött a karácsony deres paripáján,
Fagylaló szelet fú zúzmarás száján.
Jézus a Megváltó, ki e nap született,
Az ő szent nevében kívánom most nektek:

Kolbász alatt nyögjön a vén kakasülő,
Bőségben teremjen búza, málé, szőlő!
Bojtosfarkú borjú, tíz-husz az udvaron,
Csikó, tinó, birka, bárány legyen az ugaron!
Gazduramnak pedig ezen esztendőben,
A száz bankóktól düjjedjen a zsebe!
Ha valamely bánat sanyargatja nagyon,
Ott egy dézsa jó bor, üsse vele agyon!
Elmondám.

8.

Dermesztő szél, hideg idő,
Vesztit érzi az esztendő.
És íme a keresztyének
Alleluját énekelnek.
A karácsony szent ünnepe,
Hozzánk ismét beköszönte.
Zengjünk tehát új éneket,
A Megváltó ma született.
A világtól elhagyottan,
Egy csecsemő a jászolban
Fekszik, de nem puha párnán,
Hanem hideg széna-szalmán,
Tán valami szegény árva,
Minden örömtől elzárva.
Tudd meg ki az atyánkfia,
Az Úristen Jézus fia,
Édes Jézus hozz jobb jövőt,
Egy várva-várt bő esztendőt,
Míg teremtett világokkal
Áldd meg bőséggel a magyart!
Elmondám.

9.

Megjött a karácsony, akit régen vártunk,
Megszületett Krisztus, a mi nagy királyunk.

Most lesz bűneinkből igazi váltságunk,
Azt hirdeti ajkunk gyönyörű szólása.
Buzduljon fel tehát minden igaz lélek:
Ünnepelni Krisztus szent születésének,
Akiket a sors még idáig megtartott,
A világháború magával nem sodrott.
Adjon az Úristen nekik is ünnepet,
Hogy megpihenjenek kardok és fegyverek,
Szívemből kívánom, hogy sokáig éljenek!
Elmondám.

10.

Oh, kegyelmes emberek, kérlek ébredjetek,
Mert én tinéktek nagy örömet hirdetek.
Ma született az Isten áldott fia,
Kinek édesanyja áldott Szűzmária.
Mit vigyünk hát néki, aranyat és mirrhát,
Eképpen dicsérjük az áldott Isten fiát.
Elmondám.

11.

Dicsérettel áldom az egeknek urát,
Ki érnünk engedte ez karácsony napját.
Testbe öltöztette szerelmes szent fiát
És megvigasztalta szent ekléziáját.
Úgy szálljon reátok az Isten áldása,
Miképpen a harmat leszáll a fűszálra.
Oh, Felséges Isten, ím e házra tekints,
Mennyei áldásodat, mint záporosót hintsd,
Nyíljék meg számodra a mennyei kilincs
E karácsony napján ne mond hassuk, hogy nincs!
Elmondám.

12.

Seregeknek ura, neved hallattatik,
Isten a mennyekből a földre igyekszik.

Megzendültek erre a mennyei karok,
Seregestől jönnek az égből az angyalok.
Kitették a mennybe Istennek zászlaját,
Fuvattatták földön élet trombitáját.
Ez békéltette meg veletek az eget,
És szerzett tinéktek csendes békességet.
Szívemből kívánom, hogy sokáig éljete!k!
Elmondám.

13.

E háznak lakói idehallgassatok,
E pár szavamat jól meghallgassátok!
Jól tudjátok, hogy e nap nagy ünnep,
Mert a Jézus Krisztus ma éjjel született.
Eljöttünk hát mi is tiszteletet tenni,
A lányos házakat sorra felkeresni.
Megtiszteljük tehát e háznak gazdáját,
És a kedves párját, házi gazdasszonyát.
Álja meg az Isten községünk határát,
Terjessze ki reá jóltevő áldását!
Adjon egészséget falunk lakóinak,
Örömet is benne kicsinek és nagynak!
Víg öröm és áldás lebegjen köztetek,
Szívemből kívánom én is mindezeket!

14.

Kedves lány barátom, kérem figyelmedet,
Egy pár szót szólnék, hallgass meg engemet!
Legyen a te élted virágos szép tavasz,
Öröm és boldogság töltse napjaidat!
A te életedre sohse szálljon bánat,
Örömmel hordozzad csokron pántlikádat!
Viruljon életed, mint egy piros rózsa,
Életed pompáját szerencse hordozza!
Viruljon lányságod a többi lány között.
Szerencsét kívánok egész életedre,

Bú, gond sohse szálljon szerető szívedre!
 Büszkesége legyél a leányseregnek,
 Bánatot ne szerezz kedves szüleidnek!
 Ha pedig az Isten megengedi érned
 Hogy reád találjon kit a szíved szeret,
 Adjon közitekbe békét és szerencsét!
 Kívánok tenéked szép hosszú életet,
 Túl a síron pedig örök üdvösséget!
 Most búcsúzom ezzel s végzem beszédemet,
 Végtére az Isten áldjon meg tégedet!
 Bocsánatot kérünk mindnyájan tőletek,
 Ha talán köszöntőm hibásan tevém meg.
 Áldja meg az Isten kedves szüleidet,
 Kik híven örködnék becsületed felett.
 Szeretettel várják jövőndő sorsodat,
 Kívánják Istentől szép boldogságot.
 Adjon Isten nekik szép hosszú életet,
 Örök boldogságot, szerencsés vénséget!
 Ezeket kívénjuk lány barátan nektek,
 S mindnyájan kívánunk boldog ünnepeket!

15.

Jó reggelt kívánok e házigazdának,
 Kicsinek, nagyjának,
 De legfőképp e virágszálnak.
 Áldja meg az Isten, ki e szép lányt szülte,
 Kincses szeretettel idáig nevelte,
 Adjon az Úristen ezernyi ezer jót,
 Annak ki e szép lány bölcsőjét ringatta volt.
 Az 1947-es évben eljutottunk e jeles ünnepbe,
 Mely Jézus Krisztus legnagyobb ünnepe.
 Szép karácsony reggele, mely most reánk derüle.
 Mélyen tisztelt házigazda!
 Eljöttünk hát mi is tiszteletet tenni,
 A lányos házakat sorra felkeresni.
 Sok szép dali legény e házban,

Hogy áldást kérjen e szép virágszála.
 Valamennyi szőlőtőke van a hegy tetején,
 Annyi áldás legyen e szép virágszál fején.
 Távozzon el tőle minden szomorúság,
 Szívéből kívánja ezt a fiatalság.
 Vig öröm és áldás lebegjen köztetek,
 Szívemből kívénom én is mindezeket!

A köszöntő után a legények bemennek a pitvarba s ott a következőt éneklik:

Soha bú a szívedre ne hajtsa vitorláját,
 Még a bú se csapdossa életednek sajkáját.
 Élj vígan és csendesen, élj Istennek kegyesen,
 Pályád futva sebesen.
 Mikor a fényes égen több csillag nem leszen,
 Vagy mikor a nap és hold mind elfogynak
 egészen,
 Akkor szálljon fejedre, búbanak helyett örömödre,
 Éljl kislány kedvedre!

Mindezek után vendégül látják a kántásokat. Kis idő múlva a köszöntőt mondó legény az asztalra üt, annak jeléül, hogy itt az idő szedelőzködni és tovább menni. A legények felállnak s elmondják a következő búcsúzó köszöntőt:

Köszönettel vettük ezt a szívességet,
 Melyet mostan velünk szemben itten megtettek.
 Hogy e háznak népe hiányt ne szenvedjen,
 Hegy, völgy, kert, mező adjon eleséget,
 Családja körében csendes békességet.
 Mivel pedig továbbmegyünk innen,
 Szívemből kívánom, áldja meg az Isten!

Lejegyezte **SERESS ZSÓFIA** egy. hallgató,
SZABÓ BAND ISTVÁN, 46 éves gazda után.

ÉJFÉLI KÁNTÁLÁS

Kárásztelek, 1947–1986

A kántálásra az éjféli mise után került sor, csak a legények járnak a lányokhoz. Reggel megindulnak a gyermekek is, de harangozásig be kell fejezniük a járkálást.

Az ablakok alatt egyházi énekeket dalolnak:

1. Mennyből az angyal...
2. A kis Jézus megszületett...
3. Pásztorok, pásztorok örvendezve...

Az ének után behívják a kántálót a pitvarba, vagy a konyhába, ahol köszöntőt mondanak:

Karácsony első napjára
Midőn béke lesz a földön
A szerencse csillaga feljön,
Gazdagsága lesz a népnek,
Ellenségek már nem tépnek,
A magyar nép újra örül,
A boldogság veszi körül,
Mint gyermekét a hú anyja,
Virul város, falu, tanya,
Áldás, bőség legyen itten
Gondoskodik a Jóisten.
Balzsamot hint minden sebre,
Térjen vissza szívünk kedve.

Elmondta **LUKÁCS RÓZSA** 78 éves,
ki az I. világháború idején tanulta.

HAJNALI KÁNTÁLÁS

Kémer, 1947

Karácsony első napjára virradóra kicsik és nagyok egyaránt járnak rokonokat, barátokat, ismerősöket felköszönteni. A legények és fiatal házasemberek este nem fekszenek le, hanem valamelyik családnál összegyűlnek, megvárják az éjfél, majd elindulnak kántálni előre megbeszélt sorrend szerint. A családok ezt várják, terített asztallal készülnek rá.

Első ünnepnap reggelén cigányok járnak zenés kántálásra. A gyermekek kivilágosodás után indulnak el, de őket nem vendégelik meg, csak pénzt kapnak.

A legények az ablak alatt református egyházi énekekkel köszönnek be, majd a behívás után köszöntőt mondanak.

1.

A szép fényes hajnalcsillag,
Keljenek fel, kik alusznak!
Nyílik mennyország kapuja,
Ragyog az arany zászlaja,
Fák és füvek lengedeznek,
Az angyalok énekelnek,
Gyertek, mi is énekeljünk,
A pásztorokhoz béménjünk,
Lássuk, mit adott az isten,
Hozzánk való szerelmében.

2.

Ha rád gondolok, Bethlehem,
Nagy öröm tölti el lelkem,
Nem hív pompa közt, sem gazdagon,
Pedig mennyi üdve nála vagy
Született Úrjézus!

3.

Hallják meg a hívek,
Minden keresztyének,
Kik a házban laknak
Ifiak és vének!
Eljött a Jézus
Idvezlő gyermeki
Énekelni fognak,
Hogyha megengedik.

4.

Adjon isten sok karácsony napokat,
De nem ilyen szomorút,
Hanem örvendetesebbet!
De ezt is kívánom,
Töltsék el erővel, egészséggel,
Lelki, testi csendességgel,
Szívemből kívánom.

Zilahi kollégiumi diákok gyűjtése.

KÁNTÁLÓ DALOK

Tasnád, 1948

Betlehemnek városában,
Karácsonykor éjfél tájban,
Fiúisten ember lett,
Mint kisgyermek született.

Őt nevezték Jézuskának,
Édesanyját Máriának,
Ki pólyába takarta,
Befektette jászolba.

Az angyalok fenn az égben,
Mennyei nagy fényességben
Szépen így énekeltek:
Dicsőség az Istennek!

Pásztorok a falu mellett
Hallották az éneküket,
Kis Jézushoz siettek,
Ájtatosan letérdeltek.

Azután meg napkeleten
Gyönyörű szép csillag kelt fel
És elindult nyugatra,
Három király utána.

Megtalálták kis Jézuskát,
Köszöntötték Szűzmáriát,

III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK

Ajándékot adtak át,
Aranyat, tömjént, mirrhát.

Azután megnövekedett,
Napról-napra kedvesedett.
Tanítgatott folyton-folyvást,
A keresztyén szent hitvallást.

De ezt sokan nem szerették,
A rossz emberek üldözték,
Míg egy éjjel elfogták,
Iszonyúan kínozták.

Korbácsokkal ostorozták,
Tövisekkel koronázták,
Náddal verték szent fejét,
Véres arcát köpdösték.

Elítélték csúf halálra,
Fölszegezték keresztfára
És ott meghalt sok kín után
Nagypénteken délután.

Levették a keresztfáról,
Sírt csináltak kősziklából,
Testét odahelyezték
És katonák őrizték.
De csak három napot maradt ott,
Húsvét napján feltámadott,
Elküldötte a Szentlelket,
Ki megszentel minden lelket,
Pünkösöd napján szállott le
És itt maradt örökre.

Elterjesztette egy Gyergyócsomafalváról
Tasnádra költözött család.

IV. Gyermekrigmusok

Valamennyi szilágysági faluban honos a kisgyermek kántálása is, melyre karácsony első napjának reggelén, délelőttjén kerül sor, általában istentisztelet előtt. A gyermekek rigmusmondása

gyors, rendszerint csak az ablak alatt vagy a ház udvarán, nagyon rossz idő esetén a pitvarban. A gyermekeket kaláccsal, aprópénzzel, gyümölcscsel ajándékozzák meg.

RIGMUSSZÖVEGEK

Diósad, 1947-1949

1.

Én búzsa, gyenge rózsza
Nem jártam még iskolába,
Mégis tudom azt az egyet,
Hogy a Krisztus ma született,
Nyissák ki a mennyország kapuját,
Lássam meg Krisztus koporsóját.
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni,
Ha öt-tíz lejt adnak,
Meg fogom köszönni.
Ha egy százast adnak,
Zsebre fogom tenni.

2.

Eljött a szép karácsony
Aranyozott kis szánon,
Hozott diót, mogyorót,
Jó gyermekeknek valót,

Csípős vesszőt, suhogót
Rossz gyermekeknek valót.
Ám de én rossz nem leszek,
Mert én mindig úgy teszek,
Ahogy szüleim mondják,
Iskolában tanítják.

3.

Én kis cinke, verebecske,
Szépen szól a házi fecske,
Bár karácsony napja
Aratáskor volna,
Hogy az én kis pici nyelvem
Bé ne fagyott volna.

4.

Fordítom lovamat
A szomszéd házára,
Tartom a markomat

Egy darab kalácsra.
Ha nincs aládában
Van a láda fiában,
Az Isten juttassa
Az én kis tarisznyámba!

5.
Eljött a karácsony
Borzos szakállával
Kiszakadt a csizmám
Nem győzöm szalmával.
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni,
Hogyha pár lejt adnak,
Meg fogom köszönni.

6.
Eljött a karácsony
Borzos szakállával,
Fenyegtetnek engem
Kétágú kolbással.
Nem kell nekem kolbász,
Csak egy darab kalács.
Ha nincs a szobában,
Van a kamarába,

Az Isten juttassa
Az én kis tarisznyámba!

7.
Kiskarácsony, nagykarácsony,
Kisült már az én kalácsom.
Hogyha kisült adják ide,
Ne jöjjenek már többet ide.

8.
Ugrik a nyúl a fagyon,
Ma karácsony nap vagyok.
Papó nekem bort adjon,
Nanó nekem pénzt adjon.
Ha nincs a ládába,
Van az asztalfiába.
Az Isten juttassa
Az én kis tarisznyámba.

9.
Mennyből jöttem én hozzátok,
Tudom, hogy van pálinkátok,
Láttam mikor ittatok,
Fejetekbe dugtátok,
Azért is a pokol tornácára juttok.

Szilágyszentkirály, 1947

1.

Én kis morzsa, gyenge morzsa,
Egerek királya.
Nem cincogok többé,
Mert elkap a macska,
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni.
Ha márjást nem adnak,
El sem fogom venni.

2.

Eljött a karácsony borzas szakállával,
Kilyukadt a csizmám, nem győzőm
szalmával.
Adjatok egy tákot, vagy a rossz petákat,
Hadd üssek a csizmám alá egy nagy darab
tákot.

3.

Kiskarácsony, nagykarácsony
Kisült már az én kalácsom.
Ha megsült hát ide vele,
Ne fáradjatok többet érte!

4.

Mikor utaztam Leoponiába
Két kecskét fogtam ló helyett a hámba.
Felülök a cifra hintóba,
Elragadt a lovam a sűrű bokorba.
Mondám a kocsisnak, üssed a szakállast,
Forgasd a falura, hadd kapjak egy garast.

5.

Mikor kicsi voltam,
Szólalni sem tudtam,
Mégis az istennek
Dicséretet mondtam.

6.

Nincs bundám,
Mind megitta nagyapám,
Amit hagyott nagyapám,
Mind megitta nagyanyám.

7.

Én kis Pista, Miska,
Egerek királya,
Nem cincogok többé,
Mert elkap a macska.
Fordítom lovamat
A szomszéd házára,
Tartom tarisznyám
Egy vajaskalácsra.
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni,
Ha százast, máriást ki nem adják
El se fogom venni.
Ha pedig kiadják,
Meg fogom köszönni.

8.

Én Törökország nagyvezére vagyok.
Nem csak így mint amúgy.
Bakkszekeren járok.
Bárókisasszonyok ülnek szekerembe,
Mint hogy ügyes vagyok, nevetnek
szemembe.
Pázsitos udvaron lakik a szegénység,
Ott a kamarába beszorult a szükség,
Ennek útitársa nincsen csak az éhség,
Ritkán telik csak, nyúz a szegénység.

Szilágyfőkeresztúr, 1947

1.

Áldom és dicsérem seregeknek urát,
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Tegye szerencséssé két keze munkáját,
Vigye fel az égbe ékes koronáját,
Sok karácsony napokat kívánok,
Éljenek számos napokat!

2.

Csengő-pengő nyelvem néktek megcsendítem,
E karácsony napját hírelem.
Az erszényem előre nem teszem,
Mert a pénzt magamtól is féltem,
Adjon az Isten búzát, bort, kalácsot,
Gömbecet eleget,
Hurkát tetejére, májast szekerekkel,
Úgy áldjon az Isten titeket ezekkel!

3.

Szerte fiterécek, ha nem kacagnátok!
Én vagyok Dúl Sándor, a vitéz keresztyén!
Én hódítottam meg a szerecsenyeket,
A Lapóniában alvó embereket.
Mikor kicsi voltam,
Szólalni sem tudtam,
Mégis az Istennek
Dicséretet mondtam.
Nyissátok meg egek
Mennysorság kapuját,
Hadd lássam meg én is
Krisztus koporsóját.
Elmondom, nincs bundám
Nem hagyott nagyapám.

Kusaly, 1947

1.

Ugrik a nyúl a fagyon,
Ma karácsony napja vagyon.
Papó nekem bort adjon,
Nanó nekem pénzt adjon,
Ha nincs a ládába,
Van az asztalfiába.
Az Isten juttassa
Az én kis tarisznyámba.

2.

Kis karácsony, nagy karácsony,
Kisült már az én kalácsom?
Hogyha kisült adják ide,
Nem jövök én többé ide.

Magyargoroszló, 1948

1.

Én kis Pista, Miska,
Egerek királya,
Nem cincogok többé,
Mert elkap a macska.
Fordítom a lovam
Szomszéd ablakára,
Benyújtom a karom
Egy darab kalácsra.
Nem kell nekem kalács,
Egye meg a tanács!
Nekem bort és pénzt adjanak!
Tudok három ördögséget,
Ebből egyet elragadok:
Uksi-uksi Daróczi,

Feneketlen Rákóczi,
Elmondom, nincs bundám,
Nem vett nekem nagyapám.

2.

Én kis rózsza, gyenge morzsa
Nem jártam én iskolába.
Mégis tudom azt az egyet,
Hogy kis Jézus ma született.
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni,
Ha csak egy lejt adnak,
El nem fogom venni,
De ha öt lejt adnak,
Nagyon szépen meg fogom köszönni.

Szilágygörcsön, 1947

1.

Mondanék valamit,
Ha meghallgatnátok,
Szerte fiterécek
Ki ne kacagnátok.
Én vagyok Gyors Sándor
A vitéz keresztyén.
Én hódítottam meg a szerecsenyeket,
Alvó Póniában a rút embereket.

2.

Cipóból, korpából
Állott az ellenség.
Elmondám, nincs tovább,
Mert elhagyott nagyapám.

3.

Én kis Pista, Miska
Egerek királya,
Nem cincogok többet,
Mert elkap a macska.
Fordítom lovamat
Asszonyom házára,
Benyújtom a kezem
Egy darab kalácsra.
Nem kell nekem kalács,
Egye meg a tanács,
Nem kell nekem véres,
Egye meg a béres,
Zörgetik a kócsot,
Pénzt akarnak adni,
Ha máriást adnak
Meg fogom köszönni.

Kémer, 1948

Én kis Morzsa, gyenge Rózsa
Egerek királya,
Nem cincogok többet,
Mert megfog a macska.
Felülök lovamra,
Elmegyek a szomszédba,
Benyújtom a kezem
Egy darab kalácsra.

V. Karácsonyi bál

Szilágyballa, 1947

Újkeletű szokás, inkább 1940 után terjedt el néhány tövisháti faluban (Kusaly, Mocsolya, Balla stb.)

Szilágyballán a karácsonyi bál előkészületei már szeptember 20-án megkezdődnek, amikor az újonnan konfirmált fiúk elmennek az ugyan-csak abban az évben konfirmált lányokhoz és meghívják őket csapatjukba. A faluban három ilyen csapat volt: Alszeg, Felszeg és Kandia. Az új fiúk és új lányok azzal a köszönéssel léptek be a fonóba, hogy „adja Isten, hogy jó szófogadó fiatalok (lányotok) legyek.” Ezzel megtörtént a csapatba fogadás. A fonóház egy kibérelt szoba, melyért egy megalkudott bért fizetnek.

Szüret után a csapat tagjai bort, illetve mustot gyűjtenek a karácsonyi mulatsághoz. Egy-egy csapatnak 3-4 hektoliter bora szokott összegyűlni. Annak a gazdának, ki az összegyűjtött borhoz a hordót adja, a csapat minden fiú tagja köteles egy napot „kalákázni” (rendszerint késő őszi szőlőfedés). Annak, aki a fonóházba a padot kölcsönzi, a csapat minden egyes leány tagja köteles egy napot fonni.

A fonó késő ősszel kezdődik, és karácsonyig nincs különösebb eseménye. A fiúk a fonóba kedden és csütörtökön hivatalosak, mikor is a legény a szeretőjével kimehet a „pitarba” beszélgetni.

Karácsony előtt pár nappal az „első lányok” összeszedik a lisztet a kalácshoz. A fiúk csapra verik a hordót, és megfogadják a cigányt. A lá-

nyok azon versengenek, ki ad a cigánynak jobb kosztot.

Karácsony estéjén a legények összegyűlnek a fonóházban, és megvárják az éjfél. Mikor a toronyóra elütötte a tizenkettőt, elindulnak a házakhoz, ahol fiatal fiú vagy lány van. Itt közösen karácsonyi énekeket dalolnak, majd az első legény köszöntőt mond. A köszöntők szövege többé-kevésbé megegyezik a szomszéd falvakban – Goroszló, Diósad – mondottakkal.

Itt van a karácsony, vidámak legyetek,
Bajt, szomorúságot most félre tegyetek!
Jézus Krisztusunk, ki e nap született,
Az ő szent nevében kívánom ezeket:

Kolbász alatt nyögjön a vén kakasülő,
Bőséggel teremjen búza, málé, szőlő.
Bojtosfarkú borjú tíz-hús az ugaron,
Csikó, tinó, birka, bárány az udvaron.
A gazdának pedig ezen esztendőben
Sok ezres bankóktól duzzadjon a zsebe.
Ha valami bánat szomorítja nagyon,
Ott a boroskancsó, üsse vele agyon.
Úgyhogy a bánatja Afrikába fusson,
A forró homok közt koldusbotra jusson!
Igaz, jó szívemből kívánom ezeket,
Adjon az Úristen boldog ünnepeket!
Azt kívánom!

A beköszönő után a gazda behívja a kántálókat és megkínálja őket borral, kaláccsal. Pár nótát énekelnek a cigány kísérete mellett, majd továbbállnak.

A gyermekek szintén járnak rigmusokat mondani. Ezek a versikék is többé-kevésbé megegyeznek a szomszéd falvakból ismert rigmusokkal. A gyermekeket nem szokták behívni, azok gyorsan szaladnak tovább, hogy minél több pénzt szedhessenek össze.

Karácsony ünnepének első napján, ebéd után a fiatalok várják a cigányt. Mikor felhangzik a muzsikaszó, összegyűlnek a fonóban és megkezdődik a karácsonyi bál. A fiúk csak akkor választhatnak táncost, ha az első legény bekiáltotta: „szabad a tánc”. Ellenkező esetben csak azzal táncolhat az ifjú legény, akit az első legény kijelöl számára. Ezt nevezik „huzogatásnak”. Karácsony első napjának délutánján és estéjén csak a csapatbeliek vannak

a bálban. Ilyenkor az első legények irányítják a táncot (huzogatást), majd, ha felszabadul a hangulat, a bál reggelig tart.

A mulatozásnak azonban nincs vége. Aprószentek napján a lányok elmehetnek a másik csapat báljára is. A fiúk Aprószentek napján „szedik a mustármagot”. Felöltöznek lányruhába vagy valamilyen furfangos öltözkébe és elindulnak a lányos házakhoz. Ha az asztalon valami ehető dolgot találnak, azt összeszedik és magukkal viszik. Megesik, hogy még a karácsonyfát is. A fonóházban aztán az a legbüszkébb fiú, aki a legtöbb holmit összeszedte, vagyis akinek a legtöbb a mustármagja.

A karácsonyi bálnak rendszerint december 29-én van vége. Mindegyik csapat kikíséri a cigányt a falu végére, útközben még egyszer dalolnak és táncra perdülnek.

Lejegyezte **BÓNÉ K. LAJOS** kollégista diák

Szilágysámson, 1947

A falu fiatalsága három csoportba verődik utcák szerint: Alszeg, Felszeg, Ilbát utca, és három bált készítenek elő. Minden csoportban van egy vagy két bálrendező. A résztvevők konfirmált, de nem házas fiatalok, körülbelül 20-25-en egy csoportban. A bálrendezők döntik el, hogy hány veder bort kell összetölteni, attól függően, mennyi a résztvevő. A bálra a zenészeket mindig más faluból fogadják fel. A zenekar összetétele: két prímás, egy brácsás, két kontrás, egy bőgős és egy cimbalmos. Ha bő az esztendő, a fiatalok annyi pénzt gyűjtenek össze, hogy egy vágni való borjút vehessenek s azt karácsonyra felhízalhashassák. A többi szükséges élelmet a bálozó fiúk szülei adják össze. Valamennyi csoport a saját utcájában bálházat rendez be. Gazdasszonyokat fogadnak fel, kik az összegyűjtött élelmiszert előkészítik, megfőzik. Választanak egy borgazdát, ki az italt kezeli. Az összegyűjtött bort közös hordóba töltik, s fenn a szőlőhegyen valamelyik pincében őrzik.

Ünnep szombatjának délutánján azok a fiúk, akik házánál szép ökrök vannak, tíz szépen kihímzett zsebkendővel feldíszítik az ökrök „csaflangját”. Nyakukba bokrétát és csengőt tesznek, majd a bálház udvarára hajtják az ökröket, ahol 8-10 szépen feldíszített ökör szokott összeverődni, sorjában. Az ökrökkel és egy szánal (vagy kocsi) „ostordürrögtetés” közben

felmennek a hegyre borért. A zenészek is velük mennek. A pincénél a hordót felteszik a szekérre, kínálgatják egymást borral, nótáznak egy keveset, dürrögtetnek az ostorral, majd hatosával sorba állnak. Ezután énekelve és dürrögtetve, más-más irányból megindulnak a falu piactere felé, ahol összetalálkoznak.

Ezután kezdődik a muzsikáló verseny. A zenészek minden erejüket latba vetik, hogy bebizonyosodjék, melyik csoportnak van jobb zenésze. Biztatgatás végett a legények táncolnak, ugrálnak, kurjongatnak, nem egyszer komompokat kis harangokat is hoznak magukkal. Az eseményre összegyűl az egész falu.

Mindezek után a három csoport különböző irányba megindul, megkerüli a falut, majd a bálházak udvarára hajtanak. Leveszik a szánról (szekérről) a bort, elhelyezik a pincébe, csűrbe, kamrába, ahol a legjobb helye van.

Amennyiben van vágóborjú, aznap reggel szintén feldíszítik bokrétákkal, kendőkkel, végighajtják az utcákon, énekelve, dürrögtetve, majd a bálház udvarára hajtják, ahol levágják.

Még karácsony előtt pár nappal a bálrendező fiúk kijelölnek valakit, aki számukra hivatkozó verset ír. A felszegiek versét rendszerint Bántó András szokta írni.

Karácsony első napjának hajnalán a legények csoportokba verődve elindulnak kántálni. A fiúk

zenészekkel mennek, vigadnak az egyes házaknál, de reggel lánycsoportok is szoktak kántálni. Karácsony éjszakáján általában muzsikától és énektől hangos az egész falu. Karácsony első napján a hívogatók feldíszített hívogató pálcájával házról-házra járnak, verset mondanak s ezzel meghívják az illetékeseket a bálba.

Hívogató vers 1947-ből

Békesség Istentől lakozzék e házban,
Imádnak tégedet ég és föld királya,
Jól tudjuk, mireánk sok hajlékban várnak,
Míg versünket elmondjuk, csendben
maradjanak.

Ezerkilencszáznegyvenhetet írnak már azóta,
Mióta született Krisztusunk a bűnös világra,
E napon gyúlt ki egy új csillagnak a fénye,
Bethlehem jászlában született kiseddre.

Nem született fényes, márvány palotába,
Bethlehem városa, barmok jászolában,
Barmok lehellelte a hidegtől óvta,
Ruhájába takargatta beteg édesanyja.

Angyal ajkakon felcsendül az ének,
Dicséret, dicsőség az élő Istennek,
Hogy egyetlen fiát a földre bocsátotta,
Hogy e világot bűnétől megváltsa.

Öröm, napfény sütött minden palotára,
Szerény kis hajlékra, minden kis kunyhóra,
S minden ablak alól hallatszik az ének,
Öröm van a mennyben, e földön embernek.

Útmutatója lett az emberiségnek,
Hozzá fohászkodnak a haldokló betegek,
Isten hatalmával tudott rendelkezni,
A megholt életét is vissza tudta adni.

Minden csillagának tündöklő fénye,
Az egész világnak földi reménysége,
Nem sokáig tartott a földi boldogság,
Felhők fogták körül tündöklő csillagát.

Itteni életének virágzó tavaszán,
Nem mosolygott neki a tavaszi virág,
Addig kezdett nyílni élete rózsája,
Hervasztó dér hullott a tavaszi virágra.

Tövérről messzire hervadt leveleket,
A tél zord szelei messzire kergetnek.
Istenem de szép is a karácsonyi ünnep,
Hogyha nem lenne majd a gyászos
nagypéntek.

Istenem, Istenem, mi lesz az emberi szívből,
Ha kihál a szeretet a dobogó szívből.
A mi Jóistenünk egyszülött, szent fiát
Harminc ezüst pénzért gyilkos kézre adták.

Hazug bűnt korholtak ártatlan fejére,
Törvénybe vitték halálbüntetésre.
Az ítélet szava azzal lett bezárva,
Vesztőhelyre vigyék, fel a Golgotára.

Vele hurcoltassák a keresztfát,
Amelyen majd őt halálra kínozzák.
Töviskoronával díszítették fejét,
Keresztfára szegezték ártatlan szent testét.

Nagy kínok közt szűnt meg dobogni a szíve,
Végső leheletig imádta az Istent,
Hogy múljon el tőle a keserű pohár,
Bocsássák meg bűnét, kik őt kínozták.

Tekints ránk a mennyből édes jó istenünk,
Édes gyermekünket, óh add vissza nekünk.

*

Ezzel bezárult a földi élete,
Istennek jobbán ül fenn magas mennyben.
Tőlem elvált világ mi vállott belőled,
Az egész világon gyilkos gépek bögnék.

Óh ti hadiözvegyek és ti hadiárvák,
Sohsem láthatjátok a kedves édesapát.
Ki keresi meg azt a napi kenyeret,
Hogy éhen ne haljanak az árva gyermekek.

Szétromboltak mindent, várost és falvakat,
Sok milliók, árva siratják apjukat,
Idegen föld itta meg vérüket,
Foszladékra tépték ártatlan testüket.

Örökre odalett az életük gyámola,
Oda az életük bizodalma,
Édes jó barátom átadom szavamat,
Könnyek áztatják értük az arcomat.

Nem hullattak könnyet sok millió árva
Arra a koporsóra, kik apjakat lezárták.
A bezárult koporsók többé ki nem nyílnak,
Sokmillió árva mindhiába sírnak.

A második hívogató folytatja:

Édes jó barátom töröld le könnyeid,
Ami volt elmúlt, feledjük bánatink.
Olyan vagy barátom, mint ki hagymát árul,
Keserűség árán ki mézet vásárol.

De már legyen meg az Isten akaratja,
Apa helyett apa lesz az édesanya,
Hát ti élő holtak, ti ártatlan foglyok,
Jajszóval siratnak, és ti nem halljátok.

Hagyma árán megvett méznek édessége,
Nem jut a gégeire, csak a nyelv hegyére.
Ide hallgass te is rám a közönséggel,
Senki se öntözze arcát bánata könnyével.

A ti hitvesetek és édes gyermeketek,
Szívszakadva várnak benneteket.
Öreg szülőknek mind ősz lett a fejek,
Éjjel-nappal könnyek értetek peregnek.

Gyászfátyol hulljon le mindenki arcáról,
Örökre feledjük az elmúlt bánatot.
Ősi szokás szerint erre a szent ünnepre
Egy szép bált rendeztünk mi is a Felszegre.

Könnyekkel locsolják minden falatjokat,
Ártatlan gyermekük mégis fogságban
hervadnak,*

Társaink szigorúan reánk parancsoltak,
Mindenkit hívjunk meg egyaránt bálunkba.
Tiszta szívből hívjuk úgy szegényt mint gazdát,
Bálunkban nem lesz személyválogatás.

* Utalás arra, hogy a faluból ekkor még mindig sokan vannak hadifogságban, s jelentős volt az elesettek száma is.

A bálházunk a megszokott helyén van,
Laczi Mihály kőlábas, jó tágas házában,
Ott kedvére tud mindenki mulatni,
Ifjú menyecskék karjai közt pihenni.

És hogy jókedvét táncra noszogtassa,
Legjobb orvosság rá gondúzó borocska.
Arra is volt gondunk mindent beszerezni,
Egy százvedres hordót borral megtölteni.

Szín borból mit termett a mi kedves hegyünk,
Mézédes ízével kedveskedik nekünk.
S hogy igazságos legyen annak szétosztása,
Nagy ügyes borgazda arra van fogadva.

Oly ügyesen forog a vendégtömegben,
Mint a süldő bolha a ráncos pendelyben.
Igaz, hogy állásról éri el a csapat,
Csapófával mozgatja a tele kulacsot.

Hogy annyira könnyű, ölbe tudja venni,
Mindenkinek pont a szájához emelni.
No de ezzel még nem tettünk eleget,
Ez még mind nem elég a nagy gondúzéshez.

Hét szép szál kancigány, mind markos
legények,
Ők hozzák meg aztán kedvét a vendégnek.
Gyönyörű teremtés, mind a hét egyforma,
Úgy néznek mind ki, mint kenderben a csóva.

Kugligolyónak is a szemük nagy volna,
Olyan orruk van, mint a rothadt uborka,
De az Isten tudja, oly híres zenészek,
Párjukat találni igazán nem lehet.

Bélteken születtek a gyönyörű csórók.
Ott szülte meg őket drága édesanyjok.
Ott szoktatta apjuk a drága nótára,
Amiket minékünk elhúznak bálunkba.

Drága kis kacsójuk a hegedű nyakán,
Mint akit hideg ráz, állandóan ugrál.
Híres cimbalmosunk mind azon spekulál,
Hogy egyszerre üsse valamennyi húrját.

Aztán ha rátalál az igazi kottára,
Ottan a bánatnak nem lesz megállása.
Sokat lehetne még óróluk beszélni,
De ha igazat mondok, a fejük betörik.

Most jön igazán csak, miben kedvünk
rejlik,
Miben a szerelmünk rakja be a fészkit.
Gyönyörű szép lányok, mint nyíló virágok,
A forró csóktól pirosra gyúlt ajkuk.

Hát még a menyecskék, bimbóból lett rózsák,
Földi mennyországban tündöklő csillaga,
Bálunk tündérei, menyecskék és lányok,
Úgy néznek ki, mint tavaszt díszítő virágok.

Belevág nótájuk a hegedűszóba,
Ott lesz életünknek földi mennyországa.
És ha kedvünk szerint húzzák a szép nótát,
Meg is kell fizetnünk hegedűjük húrját.

Hozza el mindenki pénze aprát, nagyját,
Fizessük ki vele ezt a híres bandát,
Vigyék el hírünket az egész országba
A sámsoni népnek sehol sincsen párja.

Nem esett le még a nemességünk napja,*
Minden zord télnek van viruló tavasza.
Most már eltávoztunk s többet nem beszélek,
Kívánunk magunknak boldog ünnepeket!

*

Minden csoportnak külön verse van. A bál karácsony első napjának estéjén kezdődik, melyen

* Utalás arra, hogy egykor Sámsonban sok kurtanemes lakott.

cask a fiatalok vesznek részt. Karácsony másodnapján a házas emberek is eljönnek, kiknek külön borozó szobájuk van. Aprószentek estéjén a bálházba betesznek egy asztalt. Mellette 4-5 ember ül, kik összegyűjtik a pénzt, azoktól, kik előző nap mulattak. A házasemberek megtudakolják, mennyiért szegődtették a muzsikásokat, s mennyi pénzt gyűjtenek össze, hogy a fiúk ne veszítsenek rá a báljukra.

December 28-án reggel a fiúk kikísérik a zenészeket az állomásra.

VI. István és János napi köszöntők

Mindmáig ismert népszokás a karácsonyi ünnepkörből. Régebben (1947-49) csoportosan járták az István, illetve János nevű barátokat, rokonokat, jó ismerősöket köszönteni, nem egyszer muzsikával. Énekeltek és köszöntőket mondtak.

Kárásztelek (1947–1986)

1.

Víg örömek között eljöttünk hozzád,
Egy versben kötözött áldást mondunk terád.
János most nevednek napja felderült,
S rólad neved napján megemlékezünk.
Kívánjuk, hogy élted minden nappala.
Öröm legyen éjjelednek minden hajnala.
Életedet a világ keserű jaja,
Sem más szomorúság ne ostromolja.
(utána ölelkezés, bor)

2.

Szerencsés jó estét e ház gazdájának,
Úgy kicsinek, nagynak, legfőképp Istvánnak.
István tenéked szíved vigadozzon,
Halálos bűntől az Úr oltalmazzon!
S megkoronázzon!
Ahány szálfá vagy e roppant erdőben,

S ahány fűszál vagy világ mezejében,
Annyi Isten áldása szálljon istván fejedre,
Szívemből kívánom!

3.

(éneklik)

Zendülj fel Szent István, mert ma neved napja,
Vegyen fel az Isten az ő jobbkarjára,
Szent Istvánt az Isten annyira szerette,
Hogy a víg vacsorán melléje ültette.
Kezét a mellére, áldott szent testére,
Tenni megengedte.
Az Isten áldása szálljon erre a házra,
Kisebbről nagyobbra, leginkább Istvánra.
Ahány fűszál vagy a tarka mezőben,
Annyi áldás szálljon Istvánnak fejére

Elmondta **SZABÓ PÉTER**, 78 éves

Hadadnásd, 1948

1.

Serkenj fel én múzsám, vedd elő hárfádat,
Zendítsd meg a lantot, hangos citerádat,
Indítsd meg úrfiús hegedű nótádat!
Ezen szókra akkor nyisd fel te is a szádat,
És a sok népséggel jó köszöntésére,
Szent István tenéked adja áldásodat!

2.

Fébrus csillagának kiderült sugára,
Híres Minervának ékeskedő szárnya,
A nagy Apollónak ékesen szólása,
Szent István nevednek most derült hajnala.
Híres Minervának ékeskedő szárnya,
A nagy Apollónak ékesen szólása,
Ez kívánsomnak hozzád óhajtása.
Nosza te Szent István, ne neved az ágyon,
Hanem hamarjában kapkodj a kócsodon,
Két-három pohár bort taszíts a torkomon.

Elmondta **SZABÓ BANDI ISTVÁN**, 46 éves

Kusaly, 1947

Karácsony másodnapjának reggelén a fiúk cigányokkal járnak valamennyi István és János nevű ember felköszöntésére. Az ajtó előtt énekelnek:

Nyílik az égnek felvont szép sátora,
Bomlik fellegeknek fekete homálya,
Fébrusnak pedig aranykoronája.
Fénylik, tündöklük,
Fénylik, tündöklük.

Ezt követi a beköszöntő:

A jutalom hegyén múzsa zengedeznek,
Angyalok, mindenek vígan énekelnek,
Hogy téged Szent István virrasszon az Isten.
Ez neved napján friss jó egészségben.
Mennyi halak vannak tenger fenekében.
S mennyi vadak vannak havasok
völgyében,
Mennyi csillag ragyog a kékelő égen,
Annyi jó áldás szálljon rád neved
ünnepjében.
A pennám megakadt, tovább nem mégyn.

A köszöntő elmondása után ajtót nyitnak, bemennek a házba és a következőket éneklük:

Ma reggel ily versekkel köszöntésedre
Elérkeztünk mi tenéked tiszteletedre,
Mivel nevednapjára, lelked várt órájára
Egészséggel, békességgel virradtál mára.

Hogy ily napra virradtál, melyben öröm
adatott,
Ezt kívánjuk mi tenéked közönségesen:
Élj örökké, mindörökké békességesen,
És sokáig kegyesen, és sokáig kegyesen.
Ha meghalsz is, lelked néked mennyekbe
mehessen!

Ezt újabb köszöntő követi:

Régen gondolkodám úri palotában,
Famohából vetett paplanyos ágyamban,
Hogy miféle verset köszöntsek a házra?
Addig hányám-vetém fejem koponyáját,
Míglen eltaláltam elmémnek sugárát.
Mindjárt el is mondom szívem gondolatját,
Ha egy kis bor járná fejem lágyát.
A krajcárt, félpetrást sohasem szerettem,
Ha máriást adtak, azt jó néven vettem.
De már szegény fejem, oly régen nem ettem.
Hogy a nevedet is majd elfelejtettem.
Hogyha az asztalon valami maradott.
Ne tagadja tőlem, amit Isten adott.
Mert látom a gazdasszony úgy jól lakódott.
Az előbb egy csont a torkán akadtott.

Az István napi köszöntő után a legények egyenesen a bálházba mentek. Karácsony harmadnapján köszöntik a Jánosokat.

Lejegyezte **VARGA PIROSKA** kollégiumi diák

Szilágygörcsön, 1947

Egy-egy csoport két-három helyre megy, ahol
István vagy János nevű rokon, barát, jóismerős
lakik. A csoportok a rokonságból vagy a baráti
körből verődnek össze, férfiak, nők vegyesen.
Énekekkel és köszöntőkkel kedveskednek:

Szent Já - nos - e, a - lu - szol - e

Az á - gyad - ba nyu - go - szol - e?

Ser - kej fel ál - mod - ból és kelj fel á - gyad - ból,

Mert jöt - tünk hoz - zá - tok, mert jö - tünk hoz - zá - tok.

Kí - vá - nom Is - ten él - tes - sen, sok jó - ban sze - ren - csél - tes - sen,

Kí - vá - nom Is - ten él - tes - sen, sok jó - val sze - ren - csél - tes - sen

VI. ISTVÁN ÉS JÁNOS NAPI KÖSZÖNTŐK

Él - jen Szent Já - nos, él - jen Szent - Já - nos!

Feb - rus út - já t er - re vet - te szür - ke pa - ri - pá - i - val

Szent Já - nos nap - já t el - hoz - ta gyors fu - tá - ri - val

No hát ter - jed - jen / Nem le - szünk csak sze - léd szó val Mi is ily kö - szön - tést té - szünk!

Hogy mi - kor ki - sza - ba - dít - ta - tik tes - ted s a föld - nek a - da - tik

Le - gyen a lel - ked la - ká - sa az e - gek vá - ra,

Klé - no mu - zsi - ká - ja, Nu - me - rus hár - fá - ja,

Mi - lyst hú r - já t meg - pen - ge - tik, Já - nost dí - csé - rik.

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Ezt követően egy másik éneket dalolnak, lehetőleg gyorsan:

Most ser - kenj fel Szent Já - no - sunk, öl - tözz fel,
 Jöjj kö - zénk - be, kí - vánj jó e - gész - sé - get!
 Egy ba - rá - ti sze - re - tet min - ket i - de i - dé - zett
 Él - jen, él - jen Szent Já - nos sok szá - mos esz - ten - dő - ket!
 A kár - tól van a kár. Nyár kar - ton - ba, tél bun - dá - ba - jár,
 Kar - ton a - latt ráz a pen - dely, csak az a nagy kár.

Egy másik István napi köszöntő a következő:
 Felderült már Fébrus ragyogó fényével,
 Vágtatja az eget arany szekerével.
 Én pennám nem szűnik kezemből,
 Míg áldást nem mondok Szent István
 nevéről.
 Hogy neki balkeze ne ártson sebtibe,

Vigye fel az Isten Sion hegyére,
 Üdvözítőnknek az örök nézésére.

A befejező ének után a köszöntők közül valamelyik még egyszer boldog névnapokat kíván, majd asztalhoz ülnek.

Lejegyezte **KISS JÁNOS** zilahi diák

Diósad, 1947

Karácsony másodnapján mennek Istvánt vagy Jánost köszönteni, rendszerint cimborástól. Megállnak a pitarban, ahol énekelnek, utána köszöntő rigmusokat mondanak.

Ének:

1.

Ké - szítsd mú - zsám lan - to - dat,
Zen - dítsd meg mu - zsi - ká - dat!
Most i - de - je trom - bi - tád - nak,
Hogy har - sog - jon vir - gi - ná - ja
Szé - pen zen - gő nó - tá - ja, a di - cső - ség pál - má - ja

Noha szép egeidre
Elikum tetejére,
Ott víg szívvel muzsikáljanak,
Mert a napnak a sugára
Jött Szent István napjára,
Jött Szent István napjára.

Ma Szent István nap vagy!on!
Olyan legyen mint az arany,
Dicséret az Istennek,
Dicséret az Istennek.
Ki adója volt ennek,
Ki adója volt ennek.

2.

Sok Szent István napra
Terjedjen ki élted,
Soha szomorúság
Ne legyen tevéled!

Szerencse tégedet
Szárnyain hordozzon,
Bűntől s a bánattól
Téged feloldozzon!
Amikor pediglen
Életed leomol,
István nevet viselsz,
Tested összeomol.
Szent, szent idvezlése
Fenn, fenn a mennyben szól,
Legyen készen neked
Az egeknek vára.
Vigadj ott örömben
Lelkednek javára.
Többet nem kívánok
Mert nyelvem eláll.

Lejegyezték: **TÓTH MÁRIA** és **TÓTH MÁRTA**,
kollégista diáklányok

Hadad, 1947

1.

Készítsd mozsár lantodat,
Zendítsd meg muzsikádat,
Most ideje trombitádnak,
Hadd harsogjon virginája,
Szépen zengő nótája.
E szent István (János) napjára.
Fébrus útját helyrehoztuk
Szürke paripával,
Szent István (János) napját elértük
Gyors futárival.
Éljél annyi esztendőket,
Töltsed békességgel,
Élj soká te barátom.
Amikor kiszabadíttatik tested a földnek
átkából,
Légyen lelkednek lakása az egek udvarán!

2.

Mikor a nap és a hold
Mind elmúlnak egészen,
Mikor a fényes égen
Többé csillag nem leszen,
Akkor szálljon fejedre
A búbanat örömödre.
Éljél István (János) kedvedre!
Mosolyog fény friss orcája
Szent István (János) napjára,
Piros palástot vet magára,
Terített vállára
A bút félre tedd,
Gyászos ruhád levedd!
Vígan nevenapját érte,
Örömmel istend dicsérte,
Ő csak ezt kérte.

Lejegyezte **KULCSÁR JÁNOS** kollégista diák

Zsibó, 1947

1.

1. El - jött az ö - röm - nap ne - ved tisz - te - le - té - é é - re
2. Ked - vé - re mu - las - sunk, a - lig vár - ja, kö - szö - öön - tse
3. Tölt - se be szí - vün - ket meny - nye - i ál - dá - so - ook - kal
4. Hogy sok jók - kal sze - res - sen, él - te - det min - den - ké - ép - pen
5. E - gek - nek e - gé - ben, lel - ked Is - tent dí - csé - éér - je

1. Er - re s a pa - la - ri - ás ked - vé - re, ked - vé - re
2. Önt - se és az Úr - Is - ten bé - tölt - se, bé - tölt - se.
3. Sok - kal, s min - den - fé - le víg - sá - gok - kal, sá - gok - kal.
4. É - pen s a jó e - gek - nek e - gé - ben, e - gé - ben
5. Már el - ér - tem ver - sem - nek vé - gé - re, vé - gé - re.

(A sorvégek nyújtandók!)

2.

Egy lehetőleg Istvánnal egykorú folytatja:

Szent István, Szent István nevednapját értem,
Szívemből tisztelni nem sajnáltam érted.
Adja az Úristen, hogy sokat szemléltesse,

Bú helyett örömet életedben lelless!
S míg le nem folyik életed névszakasza,
Életed fonalát Isten ne szakassza!
Tiszteletem János, e híveknek szája,
Hogy végig boldog légy, szívből ezt kívánja.

A köszöntő után következik a hívogató ének, melyben
Istvánt (Jánost) maguk közé hívják.

VI. ISTVÁN ÉS JÁNOS NAPI KÖSZÖNTŐK

1.

Most ser - kenj fel Szent Ist - vá - nunk, öl - tözz fel,
 Jöjj kö - zénk - be ki - vált jó e - gész - ség - gel
 Ez ba - rá - ti sze - re - tet min - ket i - de i - dé - zett
 Él - jen, él - jen Szent Ist - ván sok szá - mos esz - ten - dő - ket!

2.

Végre midőn eljövend a végóra,
 Testünk nyugszik a földnek mély gyomrában.
 Lelkünk pedig a mennyekben, az örök
 dicsőségben,
 Vég nélkül örvendezzünk a szentek
 seregében.

Következik a vidám köszöntő:

Hej, ne nézzél a búra,
 Csak tekints a piszkújra,
 Sok számos esztendőket
 Barátid örömére.

Végül a felköszöntőket tréfás ének zárja be:

Egy - szer kán - tál - ni men - tem vót...
 A ke - men - cén egy kis kés vót...

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Lejegyezte **BALLA PÁL** kollégista diák

VII. Újesztendei népszokások

A karácsonyi ünnepkör a Szilágyságban a kiskarácsonnyal, vagyis az Újesztendővel zárul. Általában a karácsonyt követő hét mulatozással, bálokkal, vendégeskedéssel, névnapozással telik el. Az Újesztendőt már kimulatva, nem egyszer fáradtan érik meg. Éppen ezért elsősorban kisgyermekekre, fiatal legényekre hárul a rigmusok mondása. Ehhez járul egy-két apróbb helyi szokás.

Désházán például őesztendő utolsó estején éjfélkor gyertyát gyújtanak, majd a gyermekek megindulnak kántálni. Énekük a református zoltáros könyv ősi éneke:

„Ez esztendőt megáldjad,
Ez esztendőt megáldjad,
Bőséggel Úristen,
Bőséggel Úristen!”

Ezután a következő rigmust mondják:

Mennyi csepp víz vagyon a tengerben,
Annyi áldás szálljon kendtekre
Az Újesztendőben!

Erre az alkalomra dióbéllel töltött kis kifliket sütnek s a kántáló gyermekeknek kiteszik a tornácra.

Széren éjjel 12 órakor harangoznak az Újesztendő köszöntésére. A legények felmennek a toronyba és köszöntik a falut az „Ez esztendőt megáldjad” eléneklésével.

Vérvölgyön a gyermeket mustármagért küldik a szomszédba, vagy az ismerősökhöz, ahol tréfásan megseprűzik őket. Azon kívül koszorút fon-

nak, azt ráteszik a kútra s köszöntőt mondanak. Innen vizet visznek haza, megmosdanak, hogy egész évben frissek és szerencsések legyenek.

Hadadon őesztendő utolsó estéjén a legények összegyűlnek a templom udvarán. Itt éjfélig beszélgetnek, hogy és kihez menjenek éjfél után kántálni. Pontosan éjfélkor a harangozó vezetésével felmennek a toronyba és eléneklik a református zoltáros könyv 105. számú dicséretét: „Örök Isten kinek esztendők” első két versszakát. Ezután a harangozó a torony ablakából jó hangosan boldog új évet kíván a falunak.

Ezután a toronyból lejött legények csoportokban lányos házakhoz mennek kántálni. Az ablakok alatt általában az említett 105. dicséretet éneklik, majd rigmusokat mondanak.

1.

Adjon Isten füvet, fát,
Tele pincét, kamarát,
Sok örömet a házban,
Boldogságot hazánkban
Ebben az Újévben!
Elmondám, nincs bundám,
mert nem adott nagyapám.

2.

Újesztendő!
Bújj a kemencébe!
Szedd ki a szilvát,
Edd meg a magvát!

A rigmus után asztal mellett beszélgetnek, iddognak, majd boldog Újévet kívánnak és tovább mennek.

Kusaly, 1947.

1.

Mint a sebes kerék, forog az esztendő,
Melyen általhozott minket a Teremtő:
Ebben ne lenne kár és szomorú idő.
Adjon a jó Isten kívánom bőséget,
Lelki, testi áldást és csendes békességet!
A szép mező, hegy, kert, rét hozzon eleséget,
Hogy ez a ház soha ne lásson szükségét,
Szívemből kívánom.

2.

Eljött már az Újesztendő,
Olyan, mint egy tarka kendő,
Piros petty az öröm rajta.
Ici-pici az én szám,
Boldog Újévet kíván!

Diósad, 1948

Óesztendő utolsó napján igyekszik mindenki minden tartozását megadni, hogy az Újév ne kezdődjék adóssággal, mert az „rátart egész évre” .

Az ételt is megválogatják az asszonyok, nem főznek csirkét, sem disznóhúst, mert a csirke „kikaparja”, a disznó „kitúrja” a szerencsét az Újévben.

Mire Óesztendő estéjén templomozásra harangoznak, akkorra minden háziasszony igyekszik készen lenni a házimunkával. Akkor az asszonyok és lányok is fekete ruhába öltöznek. Akinek nincs egész rend, az vagy kötényt vagy blúzt, de

legalább fekete fejkendőt köt a fejére. Fekete helyett esetleg sötétbarna, vagy sötétkék is megteszi, annak jeléül, hogy meghalt egy esztendő és azt így gyászolják.

Szokás még a társulati multság, 15-20 jóbarát, jóismerős összeáll, levágnak egy borjút és felhasználják a karácsonyra, úgymond „kamatba” gyűlt bort. Ami megmarad, a multság után elosztják és hazaviszik, úgymond a gyermekeknek. A társulati multságba családonként két személy mehet. Ha valaki meghal, a társulati részt öröklí valamelyik családtag feleségestől vagy urastól.

Köszöntők és rigmusok

1.

Mennyei király születék,
Úr Jézus Krisztus nekünk adaték,
És Jézusnak nevezteték,
Ma az Újesztendő elkezdeték.

A fényes csillag feltűnék,
Mint Bálámnak megmondaték,
Ábrahámnak ígérteték,
Ma az újesztendő elkezdeték.

Kígyó feje megtöreték,
Mint régente megmondaték,
És Jákobnak ígérteték,
Ma az Újesztendő elkezdeték.

Újesztendő, lyukas kendő,
Kelj fel Ferkó, ég az erdő,
Meggyújtotta a kerülő.
Mikor kicsi voltam,
Beszélni sem tudtam,

De hogy most nagy vagyok,
Az Istennek dicséretet mondok.

2.

Nekünk születék mennyei király,
Kit Üdvözítőnek mond az angyal,
Újesztendőben mi vigadunk,
Született Jézust mi imádjuk.

Régen megírták azt a próféták,
Fiat fog szülni egy nemes virág.
Újesztendőben mi vigadjunk,
Született Jézust mi imádjuk,

És nyolcadnapon körülmetszették,
Az Úristennek törvénye szerint.
Az Újesztendőben mi vigadjunk,
Született Jézust mi imádjuk.

3.

Mint sebes kerék forog az esztendő,
Melyen általhozott minket a Teremtő.
Óh, atya vagy: boldog légyen ez esztendő,
Kiben kárt ne tegyen szomorú idő.
Adjon az Úristen, kívánom, bőséget,

Lelki, testi áldást, csendes békességet,
Hogy e ház lakója ne lásson szükségét.
Mező, hegy, kert és völgy, hozzon eleséget!
Szívemből kívánom, boldog Újévet!

4.

Mondják, hogy egy kántás itt öt garast kapott,
Azért mert jelesen biccentett kalapot,
No, csak kalapomat jelesen levészem,
Komplementém között köszöntésem tészem.
Köszönjük meg szúrva, dió páné,
Szalonna kopáné, jó a magyar kávé.

5.

Adjatok hát uram, komplementtel vészem,
Adjatok, jó kántás kalácsot, megésem.
De ez pénzem bére, fáradtságom vére.
Adjtok hát pénzt is verses legények,
Töltsétek tele a bukszáját szegények!
Az Újévnek napján úgy megáldom jókkal,
Nem fogok elmenni hiábavalókkal.

A rigmusokat elmondta
öreg **FUTÓ MIKLÓS**, ki ezelőtt 60 évvel,
1890 körül tanulta

KÖNYVÉSZET

- PETRI MÓR, *Szilágy vármegye monográfiája*, Budapest, 1901-1904.
- KISS ISTVÁN, *16. századi dézsmnajegegyékek*, Budapest, 1960.
- TRÓCSÁNYI ZSOLT, *Az északi Partium 1720-ban (A Conscriptio Czirákiana adatai)*. Budapest, 1966.
- KOVÁCH GÉZA, *Conscriptia satelor din comitatul Crasna din 1720-1722*. Porolissum, Zalău, IX. 1985, 343-357.
- KOVÁCH GÉZA, *A zilahi céhek története*, Bukarest, 1958.
- DR. KÓS KÁROLY, SZENTIMERI JUDIT, DR. NAGY JENŐ, *Szilágysági magyar népművészet*, Bukarest, 1974.
- Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*. Cluj, 1924.
- Magyar Statisztikai Közlemények*, 47. kötet. Budapest, 1911.

TARTALOM

Bevezetés	7	Betlehemes játékok	
A gyűjtés helyszínei	9	(Zilah, 1947–1949)	62
I. BETLEHEMES JÁTEKOK		I. Kraszna utcai szöveg	62
Csillagos kántáló betlehemes		II. Nagy utcai szöveg	67
(Zsibó, 1948.)	17	II. Szarvas utcai szöveg	69
Betlehemes játék		Betlehemes játék	
(Egrespatak, 1947).	25	(Tasnád, 1947)	73
Bábtáncoltató betlehemes játék		Betlehemes játék	
(Kraszna, 1948)	27	(Nagyszokond, 1948)	78
Betlehemes játék		II. KARÁCSONYI KÖSZÖNTŐK	
(Kraszna, 1949)	31	Zsibó, 1948	83
Betlehemes játék		Nagymon, 1948	85
(Ráton, 1947)	34	Egrespatak, 1948	86
Betlehemes játék		Kraszna, 1949	87
(Szilágyssomlyó, 1947, egy 1912-es szöveg		III. TÖVISHÁTI KÁNTÁLÁSOK	
alján).	41	Szilágyszentkirály, 1947	91
Bethlehemes játék		Diósad, 1947–49	94
(Hadad, 1948).	45	Magyargoroszló, 1947	100
Bethlehemes játék		Szilágygörcsön, 1947	102
(Hadadnádásd, 1948)	48	Kusaly, 1947	104
Bethlehemes játék		Sarmaság, 1948.	106
(Vérvölgy, 1947).	52	Szér, 1948.	107
Bethlehemes játék háromkirályokkal		Monói kóringyák, 1947–49	109
(Monó, 1948)	55	Szamosardó, 1949.	113
Betlehemes játék		Hadadnádásd, 1948.	114
(Diósad, Mocsolya, 1942–1948)	59	Éjféli kántálás.	118

KARÁCSONY A SZILÁGYSÁGBAN

Kárásztelek, 1947–1986	118
Hajnali kántálás.....	119
Kémer, 1947	119
Kántáló dalok.....	120
Tasnád, 1948	120

IV. GYERMEKRIGMUSOK

Rigmusszövegek	125
Diósad, 1947-1949.....	125
Szilágyszentkirály, 1947	127
Szilágyfőkeresztúr, 1947.....	129
Kusaly, 1947	130
Magyargoroszló, 1948.....	131
Szilágygörcsön, 1947.....	132
Kémer, 1948	133

V. KARÁCSONYI BÁL

Szilágybála, 1947.....	137
Szilágysámson, 1947	139

VI. ISTVÁN ÉS JÁNOS NAPI KÖSZÖNTŐK

Kárásztelek (1947–1986).....	147
Hadadnádásd, 1948.....	148
Kusaly, 1947	149
Szilágygörcsön, 1947.....	150
Diósad, 1947	153
Hadad, 1947	155
Zsibó, 1947	156

VII. ÚJESZTENDEI NÉPSZOKÁSOK

Kusaly, 1947.....	162
Diósad, 1948	163

Könyvészet.....	165
-----------------	-----